

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ
ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

**Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ SEX & THE CITY ΜΕΣΟΥΣΗΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

**ΜΑΡΙΝΑ Δ. ΔΡΙΤΣΑ
(Α.Μ:9983201434039)**

Επιβλέπων Καθηγητής :Νικόλαος Χρηστάκης

**Διπλωματική εργασία που κατατίθεται ως μέρος των απαιτήσεων του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Επικοινωνία και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης**

Αθήνα, Ιούνιος 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα προτάσσεται ως ανάγκη να έρθει στο φως η ενδεχόμενη επίδραση της ελληνικής κρίσης στην πρόσληψη των μετανεωτερικών αξόνων της σειράς Sex and the City (S&C) από τις ελληνίδες τηλεθεάτριες. Οι κύριοι άξονες αυτοί είναι: η υπερκατανάλωση, η επαγγελματική, οικονομική και σεξουαλική χειραφέτηση, η Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών, οι νέοι τύποι συντροφικών σχέσεων και η ρομαντική / εξιδανικευμένη αγάπη, η φιλία ως ‘μεταοικογένεια’ – όλα χαρακτηριστικά της μετανεωτερικότητας... Έχει αλλάξει δηλαδή ο τρόπος που συσχετίζεται το γυναικείο κοινό μεσούσης της κρίσης με μια σειρά που αποτελεί χαρακτηριστικό μετανεωτερικό πολιτισμικό προϊόν;

Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν ποιοτική: στόχος εδώ είναι η εις βάθος διερεύνηση του όχι μόνο αν αλλά πώς και γιατί η ελληνική κρίση επηρέασε την πρόσληψη της σειράς. Η συλλογή των δεδομένων έγινε μέσω της ατομικής ημιδομημένης συνέντευξης βάθους, της οποίας ο οδηγός συνέντευξης δομήθηκε και βάσει των προαναφερθέντων κεντρικών αξόνων της σειράς. Οι συνεντεύξεις αυτές αναλύθηκαν βάσει των αρχών της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου εν παραλλήλω με μια ερμηνευτική συλλογιστική, βάσει της φαινομενολογικής ερμηνευτικής ανάλυσης. Οι συμμετέχουσες είναι δεκαπέντε γυναίκες και έχουν παρακολουθήσει τη σειρά σταθερά προ και κατά τη διάρκεια της κρίσης: από το 1998 από όταν προβλήθηκε η σειρά για πρώτη φορά έως και σήμερα. Εντοπίστηκαν με τη βοήθεια της μεθόδου της χιονοστιβάδας. Κοινό χαρακτηριστικό των συμμετεχουσών είναι ότι όλες διαμένουν και διέμεναν στην Αθήνα, η ηλικία τους (από 31 έως 40 ετών), το ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης, και το ότι εργάζονται.

Από τα ευρήματα, διαφάνηκε ότι οι θεματικές, η πρόσληψη των οποίων τροποποιήθηκε μεσούσης της κρίσης ήταν: η κατανάλωση, η επαγγελματική και οικονομική χειραφέτηση, η Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών. Τα ζητήματα σχέσεων, σεξουαλικών και συντροφικών, φαίνεται ότι αντιμετωπίζονται αναστοχαστικά και εξαιτίας της κρίσης (μεταξύ άλλων παραγόντων), ενώ η πρόσληψη της φιλίας παραμένει σταθερή. Πιο συγκεκριμένα:

- α) εντοπίζεται η αξιακή αποεπένδυση και η ενοχή για την κατανάλωση
- β) συνεχίζει να αποτελεί σκοπό η αυτοπραγμάτωση και οικονομική ανεξαρτησία μέσω της επαγγελματικής σταδιοδρομίας
- γ) η Νέα Υόρκη ως πεδίο ατέρμονων ευκαιριών αποτελεί μια ουτοπία
- δ) υπάρχει μια αμφιθυμία ως προς τη σεξουαλική χειραφέτηση
- ε) οι συντροφικές σχέσεις αποτελούν πεδίο διαπραγμάτευσης του εαυτού
- στ) εντοπίζεται επένδυση στη φιλία ως πυλώνας ασφάλειας έναντι των μετανεωτερικών απειλών

Καταληκτικά, συμπεραίνεται ότι το Sex & the City δίνει την δυνατότητα της ονειροπόλησης και φαντασίωσης στο γυναικείο τηλεοπτικό κοινό, που αντιλαμβάνεται τη σειρά στο σύνολό της ως

διασκέδαση και καταφυγή από τη σημερινή πραγματικότητα της κρίσης.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ:

Πρόσληψη, Ελληνίδα Τηλεθέατρια, Sex & the City, Ελληνική Κρίση, Φαινομενολογική Ερμηνευτική Ανάλυση, Ημιδομημένες Συνεντεύξεις Βάθους, Μετανεωτερικότητα, Μεταφεμινισμός

ABSTRACT

Sex and the City series focus on displaying the ideology of “sensual pleasure coercion”: cosmopolitanism, material affluence and sex. Happiness is generated by internalizing brands, by fashion and style. One should embrace these cultural prototypes, should he be happy. Nonetheless and beyond these, the series appears to answer with vigor and certainty to more internal and pan-human issues touching upon sexes and their roles within society, love, friendship, professional achievement and emancipation, career- path and *modus vivendi*.

The present research attempts an investigating approach with regard to the role of economic crisis on the series’ perception. The spate has been created during the globalization era and that of modernity and keeps on being broadcast in the era of post-modernity and specifically amidst the crisis. The research is dictated by the need to shed light on the potential impact of the crisis on the audience’s change of perspective as it concerns its basic axis, *inter alia*, sexual emancipation and relationships, femininity, comradely and friendly relations, fashion consumption, economical emancipation and western cosmopolitanism. Furthermore, the question whether the female spectatorship identified themselves with the spate and in what way in an era of economic crisis, was investigated. Has the modern, Greek, female spectator changed the way she connects herself to the series?

It should be reiterated at this point, that the current bibliography (theoretical and investigative) on the series focus on diverse issues: from movie studies and portraying the third wave of feminism to the analysis of basic characters’ discourse and New York reproduction, as projected in S&C. Albeit, an attempt has been undertaken here, that the investigation should address the need to meet the research void, existing in the Greek space, about the way today Greek women perceive the spate amidst the crisis, whilst the latter was created and originally broadcast during the 90’s, where social and economic reality had been by far different from the contemporary one.

The inquiry method used was qualitative, dictated by the issue’s nature, given that it deemed necessary an in depth investigation of the questions emerging, something which could not have been captured by quantitative methods. An in depth semi-structured interview was used, whose questions were structured on the base of the series central axis. Data analysis was implemented via I.P.A.... The research sample comprises fifteen women, who have watched or watch now the series on a constant base and were spotted with the help of “the avalanche method” help. Participants’ common features are that all of them reside in Athens or were residents there, their age group (31-40 year old), their tertiary education level and that all of them are in work.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

(Ως ελάχιστο φόρο τιμής στον πατέρα μου, Δημήτριο Δόσχορη)

Ως κατάθεση του θαυμασμού και της εκτίμησης για τον Αγαπημένο μου, που μου δίδαξε τον αγώνα της ζωής, που με περρίσιο θάρρος έζησε. Είχε την επιμονή για την αναζήτηση της αλήθειας, αυτής του βαθύ μελετητή των πλατωνικών ιδεών και του αριστοτελικού ορθολογισμού. Είχε το θάρρος και τη δύναμη να μετατρέπει τη γνώση σε πράξη, και το θάρρος να αφήνει αυτή τη γνώση να τον 'εκπαιδεύει' και να τον δομεί.

Είχα την εξαίσιση τύχη να τον έχω πατέρα μου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας μου θα ήθελα να εκφράσω θερμές ευχαριστίες προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Νικόλαο Χρηστάκη, για την πολύτιμη βοήθεια και τις οδηγίες που μου παρείχε, για την απαιτούμενη έρευνα καθώς και την γόνιμη και αποτελεσματική, όπως πιστεύω, συνεργασία μας.

Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τη μητέρα μου, Όλγα Δρίτσα- Δόσχορη - ως ελάχιστη έκφραση της ευγνωμοσύνης μου για εκείνη- για την ακούραστη στήριξή της καθ'όλη τη διάρκεια της πορείας μου για την εκπόνηση της εργασίας αυτής, καθώς και για την εκδήλωση της αγάπης της όποτε το χρειαζόμουν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A': ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 8
B': ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	12
1) <u>Η έννοια της κρίσης και η Ελλάδα σήμερα</u>	12
2) <u>Η έννοια της μετανεωτερικότητας</u>	15
3) <u>Οι έρευνες πρόσληψης της σειράς S&C</u>	18
4) <u>Η πρόσληψη, η μαζική κουλτούρα και η ταύτιση</u>	22
A) Η πρόσληψη.....	22
B) Η μαζική κουλτούρα.....	24
Γ) Η ταύτιση και διαμεσολαβημένη επιθυμία.....	25
α) Η ταύτιση με τη σειρά S&C.....	26
5) <u>Το θεωρητικό πλαίσιο για τη σειρά S&C</u>	28
A) Η κατανάλωση.....	29
B) Μεταφεμινισμός και μετανεωτερικότητα-Η γυναικεία χειραφέτηση: επαγγελματική,οικονομική,σεξουαλική.....	30
α) Ο μεταφεμινισμός στη σειρά.....	31
β) Η κριτική του μεταφεμινισμού (και συνακόλουθα της σειράς).....	33
Γ) Η Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών	33
Δ) Τα νέα μοντέλα σχέσεων (και η ρομαντική αγάπη).....	35
E) Η φιλία (ως μεταοικογένεια).....	36
6) <u>Ερευνητικός σκοπός και ερωτήματα</u>	39
Γ': ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
7) <u>Μεθοδολογία Έρευνας</u>	41
A) Η μέθοδος έρευνας.....	41
B) Η επιστημολογία της ανάλυσης	43

Γ) Οι συμμετέχουσες	45
α) Πίνακας 1: Τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχουσών.....	48
Δ) Το υλικό.....	49
Ε) Η διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	51
δ) <i>Αποτελέσματα και συζήτηση</i>	54
Ι) Η κρίση ως παράγοντας πρόσληψης τριών αξόνων της σειράς.....	54
Α. Η κατανάλωση.....	54
Β. Η επαγγελματική & οικονομική χειραφέτηση.....	61
Γ. Η Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών.....	65
ΙΙ) Ο ρόλος της κρίσης στον αναστοχασμό επί των σεξουαλικών και συντροφικών σχέσεων στη σειρά.....	69
Α. Η σεξουαλική χειραφέτηση και οι σεξουαλικές σχέσεις.....	70
α) Η γυναικεία σεξουαλική χειραφέτηση.....	70
αα) Η γυναικεία ομοφυλοφιλία.....	72
β) Η ανδρική ομοφυλοφιλία.	73
Β. Οι συντροφικές σχέσεις.....	76
ΙΙΙ) Η φιλία της σειράς ως 'σταθερά': προ κρίσης έως και σήμερα.....	79
ΙV) Ο νέος 'ρόλος' της σειράς κατά την κρίση.....	82
θ) <i>Συμπεράσματα</i>	86
Α) Όρια και περιορισμοί.....	88
Β) Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.....	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	91
Δ': ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	96
1) Οδηγός συνεντεύξεων.....	96
2) Υπόμνημα συνεντεύξεων	98
3) Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων.....	98

Α' : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του αν και πώς η ελληνική κρίση, δηλαδή ό,τι συμβαίνει σήμερα στην Ελλάδα στο παρόν κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, σχετίζεται με τον τρόπο που οι τηλεθεάτριες της χώρας εκλαμβάνουν την δημοφιλή αμερικανική τηλεοπτική σειρά μαζικής κουλτούρας (και κατανάλωσης) ονόματι Sex & the City – που προβλήθηκε για πρώτη φορά το 1998. Τι συμβαίνει λοιπόν με το Sex & the City και τον τρόπο που προσλαμβάνεται από το ελληνικό τηλεοπτικό κοινό σήμερα;

Ορίζοντας την σημερινή κρίση ως μια κρίση αξιών και βεβαιοτήτων, αναρωτιέται κανείς το αν θα μπορούσε, ίσως, να επηρεάσει η κρίση αυτή το πώς αντιλαμβάνεται το τηλεοπτικό κοινό τις κύριες αξίες και βεβαιότητες της σειράς, που αποτελούν ταυτόχρονα και κύριους άξονες της σειράς (Δημητρακοπούλου,2012) :

- 1) η (υπερ)κατανάλωση
- 2) η επαγγελματική & οικονομική χειραφέτηση
- 3) η Νέα Υόρκη ως πεδίο ατέρμονων ευκαιριών
- 4) η σεξουαλική χειραφέτηση
- 5) τα νέα μοντέλα του σχετίζεσθαι και η ρομαντική/εξιδανικευμένη αγάπη
- 6) η φιλία ως μετα-οικογένεια

Δηλαδή, το κοινό παρακολουθεί, ίσως, μια εντελώς ‘παράταιρη’ ως προς τις αξίες και βεβαιότητες του σειρά. Επεκτείνοντας το συλλογισμό αυτό, ίσως, η εν λόγω σειρά αντιπροσωπεύει μία άλλη εποχή. Ίσως, όμως, σήμερα, το ίδιο κοινό που την παρακολουθούσε κάποτε, την παρακολουθεί και την προσλαμβάνει με διαφορετικό τρόπο και για άλλους λόγους.

Γίνεται φανερό, ότι στον παραπάνω συλλογισμό υπάρχει η όχι μόνο ότι η λογική κρίση μπορεί να επηρεάζει –σε κάποιον βαθμό, πάντως, επηρεάζει– την πρόσληψη του Sex and the City αλλά και μια λογική για το ότι μπορεί να επηρεάζει τη συγκεκριμένη σειρά. Παρακάτω, αναλύεται αυτό το σκεπτικό και το γιατί μας ενδιαφέρει η σημερινή πρόσληψη της συγκεκριμένης σειράς.

Η κρίση στη χώρα, η οποία αρχικά αποτελούσε φαινόμενο οικονομικό, προϊόντος του χρόνου, αποκάλυψε και άλλες πτυχές της . Η κρίση αυτή, που υπάρχει στην Ελλάδα από τα τέλη της δεκαετίας του 2000, αφήνει το στίγμα της σε όλο το φάσμα της ζωής, είναι μια κρίση πολυεπίπεδη. Αυτή αποτελεί κατ’ ουσίαν συνέπεια της κρίσης των αξιών και των βεβαιοτήτων της τρέχουσας πραγματικότητας που βιώνουμε ως μετανεωτερικότητα (Bauman,2009).

Η τηλεοπτική σειρά ταυτόχρονα αποτελεί πεδίο αντιφάσεων ως πραγματικό πολιτιστικό προϊόν της μετανεωτερικότητας: ενώ ο τίτλος της σειράς υποδηλώνει την επιθυμία για σεξ, η κύρια πρωταγωνίστριά του, αλλά και οι υπόλοιπες ηρωίδες, αναζητούν την συντροφική, ρομαντική αγάπη. Το Sex and the City, συμπυκνώνει αξίες και βεβαιότητες της μετανεωτερικότητας,

αποτελώντας σύμβολό της (Δημητρακοπούλου, 2012). Η υπερκατανάλωση, η επαγγελματική, οικονομική και σεξουαλική χειραφέτηση, η Νέα Υόρκη ως πεδίο ανέμων ευκαιριών, τα νέα μοντέλα του σχετίζεσθαι και η ρομαντική/εξιδανικευμένη αγάπη ,και τέλος, η φιλία ως ‘μετα-οικογένεια’ αποτελούν τις κύριες θεματικές της σειράς και ταυτόχρονα χαρακτηριστικά της μετανεωτερικότητας.

Εκ μιας, πρώτης, όψεως, θα μπορούσε να λεχθεί ότι το Sex and the City είναι εν πολλοίς καθρέφτης της προ ελληνικής κρίσης περιόδου. Σημειωτέον, η σειρά δημιουργήθηκε το 1998 και η πρώτη προβολή του τελευταίου κύκλου της ήταν το 2004, περίοδο που η Ελλάδα διένυε μια ‘φάση ευφορίας’ σε αντιδιαστολή με την σημερινή ‘καταθλιπτική φάση’ που διανύει (Λουδοβίκος,2017). Το εμπειρικό συμπέρασμά μας είναι ότι η κρίση σήμερα, σε αντίθεση με την προ κρίσης εποχή, στερεί τη δυνατότητα από τα άτομα να ζουν όπως οι πρωταγωνίστριες της σειράς: να μπορούν να (υπερ)καταναλώσουν, να επιδιώκουν την επαγγελματική και οικονομική ανεξαρτησία τους, να τους δίνονται συνεχώς νέες ευκαιρίες. Δηλαδή, ο τρόπος ζωής στη σειρά φαινόταν να έχει κοινά χαρακτηριστικά με τον τρόπο ζωής στην προ κρίσης εποχή στη χώρα, σε αντιδιαστολή με τον σημερινό. Με άλλα λόγια, οι αξίες και βεβαιότητες της σειράς ήταν, εν πολλοίς, κοινές με αυτές της προ κρίσης εποχής, σε αντίθεση με τις σημερινές.

Με αυτά τα δεδομένα, πώς παραμένει η σειρά δημοφιλής στις τηλεθεάτριες της χώρας, σε μια φαινομενικά εντελώς διαφορετική εποχή; Η σειρά, δεκατρία χρόνια μετά την ολοκλήρωσή της, και σχεδόν είκοσι χρόνια από την προβολή του πρώτου επεισοδίου, συνεχίζει να προβάλλεται σε τηλεοπτικό σταθμό εθνικής εμβέλειας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι το ίδιο τηλεοπτικό κοινό προσλαμβάνει τη σειρά με τον ίδιο τρόπο μέσα στο χρονικό διάστημα από την πρώτη της προβολή έως σήμερα, δηλαδή προ και κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Δεδομένου ότι η κρίση αυτή επηρεάζει όλους τους τομείς της ζωής, αμφισβητώντας παραδεδεγμένες αξίες και βεβαιότητες, οδηγεί σε έναν συνολικό αναστοχασμό τις ελληνίδες (τηλεθεάτριες). Αυτός ο αναστοχασμός υποθέτουμε ότι δεν θα μπορούσε να αφήσει ανέγγιχτα τα προαναφερθέντα σύμβολα, αξίες και βεβαιότητες της σειράς. Συνακόλουθα, ο τρόπος πρόσληψης της σειράς αναμένουμε να διαφοροποιείται εξαιτίας αυτής της αναστοχαστικότητας, απόρροια της ελληνικής κρίσης. Τελικά, αναρωτιόμαστε κατά πόσον η κρίση αποτέλεσε επιτομή της αξιολόγησης του τρόπου ζωής που είχαμε στην προ κρίσης περίοδο που προσιδίαζε στον προβαλλόμενο τρόπο ζωής στη σειρά.

Ως προς τις συμμετέχουσες της έρευνάς μας, θελήσαμε να έχουν κάποιες ομοιότητες με τις πρωταγωνίστριες της σειράς, συνεπώς θελήσαμε να είναι Αθηναίες τηλεθεάτριες. Αυτό το κριτήριο επιλέχθηκε έτσι ώστε να υπάρχουν συσχετίσεις και αναλογίες με τις πρωταγωνίστριες της σειράς που διέμεναν, και αυτές, στο αστικό περιβάλλον της Νέας Υόρκης, χωρίς, βεβαίως, να εννοούμε ότι οι δύο πόλεις αυτές έχουν το ίδιο αστικό περιβάλλον. Στην ίδια λογική με το προηγούμενο κριτήριο, οι συμμετέχουσες που επιλέχθηκαν είναι ανωτάτου μορφωτικού επιπέδου και έχουν

εργασθεί ή εργάζονται: αυτό το κριτήριο θα μας επέτρεπε να εξετάσουμε την πρόσληψη των πρωταγωνιστριών (από τις τηλεθέατριες) που παρουσιάζονταν επίσης «μορφωμένες, καλλιεργημένες και σκληρά εργαζόμενες» (Akass & McCabe, 2004). Οι λόγοι, για τους οποίους επιλέξαμε αποκλειστικά συμμετέχουσες μεγαλύτερες των 31 ετών, είναι διότι θέλαμε να διερευνηθεί η πρόσληψη της σειράς σε γυναίκες που έζησαν τουλάχιστον επτά χρόνια, ως ενήλικες, πριν την αρχή της ελληνικής κρίσης, το 2008. Έτσι, θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε τυχόν αλλαγές στην πρόσληψη της σειράς, μεταξύ του τότε (πριν την κρίση) και του τώρα (κατά τη διάρκεια της κρίσης).

Η εργασία χωρίζεται στο θεωρητικό μέρος, στο μεθοδολογικό, στην ανάλυση και συζήτηση των αποτελεσμάτων και τέλος στα συμπεράσματα. Στο πρώτο μέρος, προσπαθήσαμε να αναδείξουμε και να προσεγγίσουμε τις βασικές θεωρητικές όψεις των θεμάτων που αναδεικνύονται μέσα από την ίδια τη σειρά, αλλά και να χαρτογραφήσουμε τις κύριες συντεταγμένες, οι οποίες καθορίζουν το πλαίσιο, μέσα στο οποίο εγγράφεται η συγκεκριμένη σειρά ή και που αντανακλάται μέσω αυτής. Καταλήγει με τους στόχους και τα ερευνητικά ερωτήματα, που αποτέλεσαν τη βάση της συγκεκριμένης εργασίας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας ενώ στο τρίτο μέρος παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας και ερμηνεύονται βάσει του θεωρητικού πλαισίου και της μεθόδου έρευνας που ακολουθήθηκε.

Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει το πλαίσιο της κρίσης στην Ελλάδα σήμερα. Το πώς η κρίση οριοθετείται στην εργασία και ορίζεται λειτουργικά αλλά και εννοιολογικά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, τέθηκαν τα κύρια χαρακτηριστικά του όρου της μετανεωτερικότητας: η έννοια αυτή διαπερνά, ως άξονας προσέγγισης, το σύνολο της παρούσας εργασίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθενται οι έρευνες πρόσληψης της σειράς υπό εξέταση.

Το τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας αναφέρεται στους όρους της πρόσληψης, μαζικής κουλτούρας, και ταύτισης (που ερμηνεύει την εμπειρία της πρόσληψης από τον τηλεθεατή).

Το πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας ορίζει τους κύριους άξονες της σειράς: την κατανάλωση, την Νέα Υόρκη ως πεδίο ατέρμονων ευκαιριών, την επαγγελματική, οικονομική και σεξουαλική γυναικεία χειραφέτηση, την ρομαντική συντροφικότητα/αγάπη και τα νέα μοντέλα του σχετίζεσθαι, την φιλία ως 'μετα-οικογένεια'.

Στο έκτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται ο σκοπός, το θέμα και τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας, όπου στο σημείο αυτό παρουσιάζονται συστηματικά και αναλυτικά.

Εν συνεχεία, στο έβδομο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η θεωρία για την ποιοτική μέθοδο έρευνας, η επιστημολογία της ανάλυσης, οι συμμετέχουσες, το υλικό της έρευνας και τέλος η διαδικασία της έρευνας.

Το όγδοο κεφάλαιο είναι αυτό των αποτελεσμάτων της έρευνας και της συζήτησης σχετικά με

αυτά. Παρουσιάζονται οι κατηγορίες ανάλυσης των δεδομένων, και γίνεται εκτενής επεξήγησή τους.

Τέλος, στο ένατο κεφάλαιο συγκεντρώνονται τα συμπεράσματα της έρευνας, τα όρια και οι περιορισμοί της, υπό το πλαίσιο της πρότασης νέων ερευνών.

Τελικά, η κρίση δημιουργεί διατάραξη μιας υπάρχουσας ισορροπίας, η οποία στηρίζεται σε ορισμένες αξίες και βεβαιότητες. Στην προ κρίσης εποχή αυτές οι αξίες και οι βεβαιότητες (που ήταν σε πλήρη συμφωνία με τις επιταγές της μετανεωτερικότητας) συνέπιπταν εν πολλοίς με αυτές της σειράς *Sex and the City*. Σήμερα, κατά τη διάρκεια της κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων, σε τι βαθμό συμπίπτουν; Πώς εκλαμβάνονται τα μετανεωτερικά πρότυπα / θεματικές της σειράς (δηλαδή η κατανάλωση, η Νέα Υόρκη ως πεδίο ατέρμονων ευκαιριών, η επαγγελματική, οικονομική και σεξουαλική γυναικεία χειραφέτηση, η ρομαντική συντροφικότητα/αγάπη και τα νέα μοντέλα σχέσεων, η φιλία ως 'μετα-οικογένεια'), μετά τη μεσολάβηση της κρίσης από τις Ελληνίδες τηλεθεάτριες;

Β':ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το σκεπτικό βάσει του οποίου δομήθηκε η σειρά των κεφαλαίων του θεωρητικού πλαισίου της έρευνας ήταν το πώς η σημερινή κρίση στη χώρα –ως κρίση αξιών και βεβαιοτήτων– (πρώτο κεφάλαιο) επηρέασε τις μετανεωτερικές αξίες και βεβαιότητες (δεύτερο κεφάλαιο) όπως αυτές αποτυπώνονται στις έρευνες πρόσληψης της σειράς Sex and the City (τρίτο κεφάλαιο) καθώς και στις έξι κύριες θεματικές της σειράς (πεμπτο κεφάλαιο). Επίσης στο τέταρτο κεφάλαιο ορίζονται οι έννοιες της πρόσληψης (α), της μαζικής κουλτούρας (β) και της ταύτισης (γ) ,ως κομβικές για την κατανόηση της εμπειρίας της πρόσληψης της σειράς από το τηλεοπτικό κοινό.

- 1) Η έννοια της κρίσης και η Ελλάδα σήμερα
- 2) Η έννοια της μετανεωτερικότητας
- 3) Οι έρευνες πρόσληψης της σειράς.
- 4) Η πρόσληψη, η μαζική κουλτούρα και η ταύτιση
- 5) Το θεωρητικό πλαίσιο για τη σειρά Sex and the City

1) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 δημιούργησε μεγάλη ύφεση στη χώρα. Με τον όρο οικονομική κρίση εννοείται το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή αλλά και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Υπάρχει καμπή σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις (Κουφάρης, 2010).

Έως και σήμερα, η κρίση χαρακτηρίζεται, πρωτίστως, ως οικονομική. Η οικονομική κρίση αποτέλεσε αφορμή για να αναδειχθούν και τα υπόλοιπα επίπεδα κρίσης στη χώρα. Δεδομένου ότι η οικονομία είναι παράγωγο μέγεθος, η οικονομική κρίση δεν ξέσπασε εν κενώ, αλλά αντίθετα, αποτελεί αντικατοπτρισμό και άλλων κρίσεων στη χώρα. Μιλάμε δηλαδή τελικά για μια κρίση πολυεπίπεδη: οικονομική, κοινωνική, ανθρωπιστική, πολιτική, θεσμική, ηθική κ.λ.π.

Επιτομή αυτών των επιπέδων αποτελεί η κρίση αξιών και βεβαιοτήτων της τρέχουσας πραγματικότητας που βιώνουμε ως μετανεωτερικότητα. Με αυτό το σκεπτικό, και για τους στόχους της έρευνάς μας, εννοούμε τον όρο κρίση, ως οικονομική κρίση, συνακόλουθα κρίση αξιών και βεβαιοτήτων. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι όροι ελληνική κρίση, κρίση, κρίση στη χώρα, κρίση στην Ελλάδα, ύφεση, και οικονομική κρίση χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας ως ταυτόσημοι.

Πιο αναλυτικά, σε μεταβατικές εποχές όπως η κρίση στη χώρα, όταν συντελούνται μεγάλες αλλαγές, δημιουργούνται 'ρήγματα' στη ζωή των ανθρώπων, καθώς αυτοί δεν μπορούν εύκολα να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Συχνά τότε, οι αξίες που τα άτομα πρεσβεύουν, έρχονται σε διάσταση με τα καινούρια αξιακά πρότυπα και ο τρόπος ζωής που αυτά ακολουθούν δεν συμβαδίζει με εκείνον που επικρατεί στα εμφανιζόμενα νέα κοινωνικά περιβάλλοντα. Σε αυτά, η σύγκρουση παλιών και νέων αξιών αποτελεί πολλές φορές αιτία για τη δημιουργία συναισθημάτων αβεβαιότητας και απογοήτευσης των ατόμων.

Όπως αποδεικνύει η σχετική έρευνα για τις ψυχολογικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, η κρίση γέννησε αρνητικά συναισθήματα τα οποία επέδρασαν στους πολίτες με ποικίλους, συνειδητούς ή μη, τρόπους. «Κατά τη διάρκεια της κρίσης καλλιεργείται μια αρνητική συναισθηματική ατμόσφαιρα η οποία κατά καιρούς οδηγεί σε ένα διαρκώς καταθλιπτικό συναισθηματικό κλίμα» (Ντάβου, 2015). Η συναισθηματική ατμόσφαιρα που καλλιεργήθηκε, κυρίως από το λόγο των ΜΜΕ, 'περιβάλλει την καθημερινή ζωή και επηρεάζει χωρίς πάντοτε να υπάρχει επίγνωση' (ό.π.). Όπως σημειώνει ο Καστοριάδης «η ύπαρξη της κρίσης τεκμηριώνεται και μόνο στο γεγονός ότι ο σύγχρονος άνθρωπος τη βιώνει ως αίσθημα απογοήτευσης και απαισιοδοξίας. Η ουσία της φύσης της κρίσης συνίσταται στη ματαίωση που νιώθει το άτομο» (Φωτόπουλος, 2013).

Η ταχύτητα των μεταβολών, κατά τη διάρκεια της κρίσης, καθιστούν την ζωή ακατανόητη και απρόβλεπτη, χωρίς βεβαιότητες, και συνεπάγονται διαφοροποίηση του τρόπου πρόσληψης των αξιών. Η κρίση, συνεπώς, αναγκάζει το άτομο να αναζητήσει ένα νέο εαυτό, μια νέα υπαρξιακή σύνθεση, οδηγούμενο σε έναν επαναυτοπροσδιορισμό (<https://www.youtube.com/watch?v=NZMCXC29Y6w>). Έτσι, οδηγείται σε έναν έντονο αναστοχασμό.

Τα παραπάνω, επιβεβαιώνει έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε., η οποία μας δίνει σαφείς πτυχές της ανθρωπιστικής κρίσης (Χάλαρη, 2011, σελ. 440). Οι Έλληνες βιώνουν την «ανασφάλεια, αστάθεια, κοινωνική κινητικότητα, αλλά και την αδυναμία των ατόμων να καταλήξουν σε συγκεκριμένα πλάνα για τη μελλοντική τους ζωή» (Χάλαρη, ό.π.). Τα άτομα προσπαθούν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα (Χάλαρη, 2011, σελ. 441), ενώ «η ανάγκη αναστοχασμού είναι πιο επιτακτική από ποτέ» αναφέρει η Άρτσερ (ό.π.). Εξαιτίας των συνεχών αλλαγών και επακόλουθα των συνεχών αναστοχασμών, τα άτομα οδηγούνται σε σύγχυση, εμπίπτοντας πολλές φορές σε αντιφάσεις.

Τα τελευταία χρόνια, η συνεχής αύξηση της εμπιστοσύνης προς το Στρατό, την Αστυνομία και την Εκκλησία (<http://www.publicissue.gr/12356/institutions-2015/>) αποτελεί σαφή ένδειξη της συντηρητικοποίησης που παράγει η κρίση, ενώ στον αντίποδα αυξάνεται η εμπιστοσύνη σε πιο ριζοσπαστικούς θεσμούς, αδιαμεσολάβητης λαϊκής κυριαρχίας, δηλαδή στον λαό και τους πολίτες του και τα κοινωνικά κινήματα (πχ. κίνημα ομοφυλοφίλων). Μιλάμε δηλαδή για ένα δίπολο συντηρητικοποίησης – ριζοσπαστικοποίησης ([http://www. publicissue.gr/12356/institutions-2015/](http://www.publicissue.gr/12356/institutions-2015/)). Παράλληλα, τη στιγμή που κοινωνικά ζητήματα και διεκδικήσεις βρίσκουν την νομική τους

κατοχύρωση, και συνακόλουθα την αποδοχή τους, όπως το ζήτημα της αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου (<http://www.kathimerini.gr/907836/article/epikairothta/ellada/anoigei-o-dromos-gia-th-nomikh-anagnwrish-ths-taytohtas-fyloy>), σημειώνονται επιθέσεις σε ομοφυλόφιλους από ακροδεξιούς (<http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/258315/fovos-kai-tromos-gia-toys-gay-tis-patras-i-hrysi-aygi>).

Τελικά, πώς η σημερινή κρίση στη χώρα, ως κρίση αξιών και βεβαιοτήτων, επηρέασε τις μετανεωτερικές αξίες και βεβαιότητες όπως αυτές αποτυπώνονται στη σειρά Sex& the City; Η θεμελιώδους σημασίας για την έρευνά μας έννοια της μετανεωτερικότητας θα παρουσιαστεί στο επόμενο κεφάλαιο.

2) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο παρατίθεται, εξ' αρχής, η έννοια της μετανεωτερικότητας καθώς διαπερνά, ως προσδιοριστικός άξονας, το σύνολο της παρούσας εργασίας. Η μετανεωτερικότητα δεν αποτελεί στην πραγματικότητα μια συγκεκριμένη, οριοθετημένη εποχή, πρόκειται για έννοια κριτικής προσέγγισης. Εδώ, θα δοθούν οι κύριοι όροι προσδιορισμού της έννοιας αυτής, ενώ στη συνέχεια της εργασίας, θα εξετασθεί η σειρά ως χαρακτηριστικό μετανεωτερικό πολιτισμικό προϊόν και η κρίση υπό όρους μετανεωτερικότητας.

Η απαρχή της μετανεωτερικότητας δεν είναι προσδιορισμένη με ακριβείς χρονικές συντεταγμένες, όμως, τοποθετείται, από τους περισσότερους μελετητές της, στο τέλος του εικοστού αιώνα περίπου. Η μετα - νεωτερικότητα, χαρακτηρίζεται από την αποσύνδεση χώρου και χρόνου. Το μετα που προστίθεται στον όρο νεωτερικότητα είναι ενδεικτικό της προσπάθειας των θεωρητικών να αποδώσουν χωροχρονικότητα στα φαινόμενα που είναι σε διαρκή κίνηση και υπό συνεχή διαμόρφωση (Γερακοπούλου, 2007).

Υπό το φως της έννοιας της μετανεωτερικότητας, το παρόν βρίσκεται σε ένα μεταίχμιο ενώ ταυτόχρονα αυτό που πρόκειται να ακολουθήσει παραμένει ακαθόριστο. Θέτοντας ως χρονικό σημείο αναφοράς την αποκοπή του ανθρώπου από την ιστορική διαδικασία, ο Lyotard διαχωρίζει τη μετανεωτερικότητα από τη νεωτερικότητα, χαρακτηριστικό της οποίας ήταν ότι η πίστη στην ιστορία αποτελούσε κύριο χαρακτηριστικό (ό.π.). Κεντρικός άξονας της θεωρίας του Lyotard, περί μετανεωτερικότητας, είναι η άποψη ότι η «κατάσταση της μετανεωτερικότητας» έχει κύριο χαρακτηριστικό την εξαφάνιση της «μεγάλης αφήγησης» – της κυρίαρχης δηλαδή, «αφηγηματικής γραμμής» βάσει της οποίας ο άνθρωπος τοποθετείται μέσα στην ιστορία ως ον έχοντας καθορισμένο παρελθόν και προβλέψιμο μέλλον (Giddens, 2014).

Ο Giddens (2014) από την άλλη, θέλοντας να οριοθετήσει την μετανεωτερικότητα ως έννοια, τη συσχετίζει με την αρχή μιας μεταβατικής περιόδου. Οι αλλαγές είναι ταχύτερες και βαθύτερες σε σύγκριση με προγενέστερες περιόδους και 'ασυνεχείς', δηλαδή χωρίς συνέπεια και σύνδεση με προγενέστερες (Μαυρίδης, 2010, σελ. 380). Προκειμένου να ερμηνεύσει την προαναφερθείσα ταχύτατη αλλαγή που συντελείται, ο Giddens εισάγει την έννοια της αναστοχαστικότητας: υποστηρίζει δηλαδή ότι οι νοοτροπίες, οι αξίες, 'οι τρόποι ζωής' και γενικότερα ό,τι αποτελεί 'βεβαιότητα', εξετάζεται, αμφισβητείται και αναδιαμορφώνεται συνεχώς (Μαυρίδης, 2010, σελ. 373). Κατά τον Giddens χαρακτηριστικά της νεωτερικότητας λειτουργούν παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις, και στην μετανεωτερικότητα (Μουζέλης, 2007) και «οι συνέπειες της νεωτερικότητας γίνονται πιο ριζοσπαστικές και οικουμενικές από πριν» (Giddens, 2001, σελ. 21).

Ο Bauman σχετικά με την ασυνέχεια μεταξύ της σύγχρονης εποχής και της προγενέστερης

νεωτερικής, θα χρησιμοποιήσει τον όρο μετανεωτερικότητα ή 'ρευστή νεωτερικότητα' για να καταδείξει τους μετασχηματισμούς, αλλά και τις συνέχειες και ασυνέχειες ανάμεσα σε δύο διαφορετικές περιόδους. Στο έργο του Bauman, η νεωτερικότητα αντιμετωπίζεται σε συνάφεια με την μετανεωτερικότητα (Μαυρίδης, 2009). «Η περίοδος της νεωτερικότητας δεν έχει φτάσει στο 'τέλος' της· όπως δεν έχει φτάσει στο 'τέλος' της η Ιστορία. Η λεγόμενη μετανεωτερικότητα δεν είναι, κατά τον Bauman, παρά μια παρατεινόμενη, εκφυλιζόμενη νεωτερικότητα» (Λυκιαρδόπουλος, 2016). Αποδεχόμενος τελικά, τον όρο μετανεωτερικότητα, ο Bauman εντοπίζει στη λογική της νέας αυτής έννοιας μια κατάσταση διαρκούς κινητικότητας, προκειμένου να αποφευχθεί η δέσμευση και ο περιορισμός (Δεμερτζής & Περεζούς, 2010, σελ. 354). Παράλληλα, ο Bauman, θα περιγράψει τον σύγχρονο τρόπο ζωής «ως μια κατάσταση διαρκούς κίνησης που διέπεται από μια ψυχαναγκαστική αλλαγή» (Δεμερτζής & Περεζούς, 2010, σελ. 353-354).

Τελικά, στην μετανεωτερικότητα, σε έναν μετασχηματιζόμενο κόσμο αλλαγών δηλαδή, ούτε τα 'ιερά κείμενα', ούτε οι ορθολογικές δοξασίες του Διαφωτισμού, ούτε η παράδοση έχουν πια τη βαρύτητα του αδιαμφισβήτητου, και δεν φαίνεται να κατορθώνουν να ρυθμίσουν την ατομική συμπεριφορά (Giddens, 2014). Η πίστη του Διαφωτισμού εδραζόταν στην κοινωνική πρόοδο και την ατομική χειραφέτηση που αμφισβητούνται στη μετανεωτερικότητα. Η παγκοσμιοποίηση και η μετάβαση από την βιομηχανική στη μεταβιομηχανική κοινωνία δημιουργούν μια νέα κατάσταση, όπου το άτομο καλείται να αντιμετωπίσει έναν όλο και αυξανόμενο αριθμό επιλογών, χωρίς την ασφάλεια των παραδεδεγμένων κανόνων και των συλλογικών βεβαιοτήτων. Ο άνθρωπος είναι πλέον υποχρεωμένος να κατασκευάσει το δικό του τρόπο ζωής, το δικό του πλάνο ζωής. Το άτομο καλείται, επί μονίμου βάσεως, να αποφασίζει για τον τρόπο της καθημερινής συμπεριφοράς έως και τον τρόπο νοσηματοδότησης υπαρξιακών ζητημάτων, καλύπτοντας με τις δικές του δυνάμεις το κενό που πρώτα η παράδοση και μετά οι συλλογικές ιδεολογίες άφησαν στο πέρασμά τους. Το αναστοχαστικό μετανεωτερικό υποκείμενο έχει θέσει υπό την κρίση του τα πάντα. Σήμερα, πράγματι, κυριαρχεί μια συγκινησιοκρατία (emotivism), η κυριαρχία δηλαδή του συναισθήματος (Macintyre, στο <https://www.youtube.com/watch?v=VXNXDf8KhTM>): υπάρχει η προσωπική ηθική, όπου οι έννοιες καλό και κακό φαίνονται παράταιρες. Ο εγωκεντρισμός, η ατομικότητα και η αποθέωση των αξιών του εαυτού, δομικά χαρακτηριστικά της ναρκισσιστικής μετανεωτερικής κουλτούρας, προτάσσονται ως βασικές λειτουργίες του ατόμου σήμερα (ό.π.).

Πιθανή διέξοδος στο υπαρξιακό άγχος που οι παραπάνω συνθήκες της μετανεωτερικότητας δημιουργούν, είναι η απόφαση του ατόμου να θέσει ως σκοπό ζωής την αυτοπραγμάτωσή του. Στην προσπάθεια, ωστόσο, του ατόμου να αναλάβει μέσω μιας δημιουργικής αναστοχαστικότητας την συγκρότηση του προσωπικού 'σχεδίου ζωής' για την αυτοπραγμάτωσή του, εγκυμονεί ο κίνδυνος να καθηλωθεί εκ νέου σε έναν δαίδαλο σκοπών και νοημάτων. Για να τον αποφύγει θα πρέπει να υπερβεί την ατέρμονη στοχοθεσία, η εκπλήρωση της οποίας οδηγεί σε νέους στόχους. Οι παραπάνω επιλογές δεν φαίνεται συνεπώς να ενδυναμώνουν αλλά μειώνουν την ελευθερία του ατόμου μη

οδηγώντας το στην υποσχεμένη χειραφέτησή του (Giddens, 2014).

Στη μετανεωτερικότητα λοιπόν διαμορφώνονται οι συνθήκες για τη συγκρότηση ενός ατόμου 'παλίμψηστου'. Αυτό αποτελείται από έναν ανοιχτό εαυτό που αναστοχάζεται την απεριόριστη δυνατότητα διεύρυνσής του ενώ ελλοχεύει ο κίνδυνος διάχυσής του, μέσα στην πληθώρα των αναφορών που στοιχειοθετούν τη νέα του οντότητα (Giddens, 2014). Τα άτομα δεν «συγκροτούνται πλέον με όρους σταδιακής και ιστορικής ανοικοδόμησης αλλά με όρους μιας διαδικασίας που περιγράφεται από τον Baudrillard, ως ενδόρρηξη του νοήματος» (Γερακοπούλου, 2009).

Συμπερασματικά, εξαιτίας των αδιάλειπτων αλλαγών που συντελούνται, μέσα σε αυτή την αβεβαιότητα, χωρίς παραδεδεγμένα κανονιστικά πρότυπα, το άτομο 'συγγέεται' οδηγούμενο σε αναστοχασμούς και πολλές φορές συνακόλουθα σε ρήξη με τον εαυτόν του. Αυτό, το οδηγεί σε ασυνείδητες, κατά κύριο λόγο, αντιφάσεις για τις οποίες όμως δεν χρειάζεται να λογοδοτεί. Το μετανεωτερικό άτομο είναι λοιπόν το υποκείμενο των αντιφάσεών του. Απελευθερώνεται και ταυτόχρονα δεσμεύεται από την υπόσχεση και την προσδοκία της διαρκούς αλλαγής. Το μετανεωτερικό άτομο, με άλλα λόγια, στην προσπάθεια συνεχούς αυτοεπαναπροσδιορισμού, χωρίς συγκεκριμένους προσανατολισμούς, οδηγείται σε κατακερματισμό.

Κάτι παρόμοιο συμβαίνει με τις πρωταγωνίστριες της σειράς: η κατά περίπτωση δημιουργία του πλάνου ζωής της καθεμιάς πραγματοποιείται με τίμημα την αμφίθυμη συνείδηση, από τη μια της ελευθερίας να δημιουργούν συνεχώς έναν νέο εαυτό και από την άλλη της ταυτόχρονης επίγνωσης της ευθραυστότητάς του (Μιχαηλίδου, 2012). Ίσως, μάλιστα, οι δυνητικά απεριόριστες επιλογές οδηγούν σε αδυναμία κατασκευής ενός νέου εαυτού. Οι ηρωίδες παρουσιάζονται να βιώνουν το άγχος της μετανεωτερικής αμφιθυμίας και των αντιφάσεων, που δημιουργούνται από την ατέρμονη διεύρυνση των ορίων αυτοδιάθεσής τους: κινητοποιός και ταυτόχρονα περισταλτική δύναμη είναι η δυνητικά απεριόριστη ελευθερία για αναδόμηση της βιογραφίας τους, υπόσχεση που δίνει η μετανεωτερικότητα και που αναπαρίσταται και στη σειρά (Γαζή, 2012). Οι ηρωίδες απελευθερώνονται και ταυτόχρονα δεσμεύονται από την υπόσχεση και την προσδοκία της διαρκούς αλλαγής (ό.π.) Σύμφωνα με την μετανεωτερική οπτική, καθώς ο ρυθμός και η πολυπλοκότητα των σύγχρονων κοινωνιών αυξάνουν, το άτομο καθίσταται όλο και πιο ασταθές, όλο και πιο εύθραυστο και κάποτε, κατακερματισμένο, χωρίς έναν ενοποιημένο εαυτό.

Κάποια από τα χαρακτηριστικά της μετανεωτερικότητας αποτυπώνονται και στις έρευνες πρόσληψης της σειράς Sex and the City, οι οποίες παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο.

3) ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ SEX AND THE CITY

Η θεωρητική και ερευνητική βιβλιογραφία, για τη σειρά, εντοπίζεται σε πολυποίκιλα θέματα: από την πλευρά των κινηματογραφικών σπουδών και την απεικόνιση του τρίτου κύματος φεμινισμού στη σειρά έως την ανάλυση του λόγου των βασικών χαρακτήρων και την αναπαράσταση της Νέας Υόρκης, όπως προβάλλεται στο S&C. Και πολλά ακόμη.

Εδώ θα γίνει μια ερευνητική ανασκόπηση σχετική με το θέμα μας, με την καταγραφή προηγούμενων ερευνητικών ευρημάτων, απαραίτητα για την πλαισίωση της εργασίας μας που σχετίζονται με έρευνες πρόσληψης της σειράς, δηλαδή των κεντρικών της θεμάτων, από τηλεθεάτριες. Να σημειωθεί εδώ ότι θα αναφερθούν μόνο οι στόχοι και τα συμπεράσματα των ερευνών που κρίνονται σχετικά με το αντικείμενό μας και όχι όλες οι επιμέρους αναλύσεις τους. Προσανατολισμός για την διαλογή αυτή ήταν ο στόχος της έρευνάς μας: η διερεύνηση της πρόσληψης της σειράς κατά την ελληνική κρίση από Ελληνίδες τηλεθέατριες. Μεταξύ των ερευνών, οι επόμενες τέσσερις θεωρούνται, κατά τη γνώμη μας, οι πιο συναφείς με τους στόχους αυτούς. Αυτές βρίσκονται στον συλλογικό τόμο ‘Sex and The City: Ταυτότητα και αναζήτηση νοήματος στη μετανεωτερική αφήγηση’. Οι έρευνες αυτές, αν και έρευνες πρόσληψης, διαφέρουν από την παρούσα ως προς το ότι: πρώτον, διερευνούν την πρόσληψη της ταινίας ‘Sex and The City’ (και όχι της σειράς όπως εδώ) και δεύτερον, ότι δεν διερευνάται η πιθανή επίδραση του βιώματος της ελληνικής κρίσης στην πρόσληψη της σειράς (όπως γίνεται εδώ).

Η περισσότερο, ως προς τη στοχοθεσία μας, σχετική μελέτη είναι αυτή που διεξήγε ο Παναγιώτου το 2011 (Παναγιώτου, 2012) με σκοπό την καταγραφή των ‘αναγνώσεων’ της σειράς από φοιτήτριες στην Ξάνθη, 19 έως 22 ετών. Πρόκειται για μια απόπειρα αποτύπωσης της επίδρασης αλλά και του τρόπου νοηματοδότησης του περιεχομένου της εν λόγω σειράς.

Η τάση που καταγράφηκε είναι ότι η σειρά προσεγγίζεται ως ένα πρόγραμμα που αντικατοπτρίζει τις αλλαγές στη μετανεωτερική κοινωνία ιδιαίτερα στο θέμα της σεξουαλικότητας των γυναικών. Οι συμμετέχουσες δήλωσαν ότι κίνητρο για να παρακολουθήσουν τη σειρά αποτελεί το γεγονός ότι συζητούνται οι σχέσεις των δυο φύλων. Ανέφεραν ότι η γυναίκα, εν γένει, προβάλλεται ως ανεξάρτητη και δυναμική. Οι συμμετέχουσες θεωρούν ότι η σειρά αποτυπώνει, ως κάποιιο βαθμό, τη στάση τους και την εν γένει σεξουαλική τους συμπεριφορά αλλά με κάποια υπερβολή και το σεξ θεωρείται ότι συζητείται περισσότερο απενοχοποιημένα. Οι ερωτώμενες παραδέχονται ότι ταυτίζονται με κάποια μεμονωμένα χαρακτηριστικά των τεσσάρων και ότι ο καταναλωτισμός αναγνωρίζεται ως μια κυρίαρχη αξία στη σειρά.

Η επιτυχία της σειράς φαίνεται να εκπορεύεται από το βιωματικό συσχετισμό των καθημερινών εμπειριών των νεαρών γυναικών με τις εμπειρίες των γυναικών της σειράς. Η φιλία των τεσσάρων θεωρείται κεντρικής σημασίας και οι αναπαραστάσεις του γυναικείου φύλου (Παναγιώ-

του, 2012). Καταδεικνύεται έτσι, μια σειρά από έμφυλες κατηγοριοποιήσεις: τα υποκείμενα, μιλώντας για 'γυναικείους τρόπους', χρησιμοποιούν έμφυλο λεξιλόγιο και ορίζουν ορισμένες συμπεριφορές ως εγγενώς γυναικείες.

Η σειρά, τελικά, όπως υποστηρίζει ο Παναγιώτου, δημιουργεί ένα κοινό υπόβαθρο πραγματικότητας, καθώς προσδιορίζει σαφείς τρόπους δράσης που είναι κατάλληλοι για να ζήσει κανείς επιτυχημένα και όπως αρμόζει στο συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον της δυτικής μετανεωτερικότητας: οι φοιτήτριες προσεγγίζουν το S&C, ως μια αντανάκλαση της πραγματικότητας τους, ενώ θεωρείται ότι εμπεριέχει ορισμένες παραδοσιακές αξίες αναφορικά με τις σχέσεις και τις αναπαραστάσεις των δύο φύλων.

Μία ακόμη συναφή έρευνα διεξήγε η Δημητρακοπούλου, το 2011. Μεταξύ άλλων, επιδιώκει να διερευνήσει την πρόσληψη της σειράς από τηλεθεάτριες και το βαθμό ταύτισης με τους ρόλους της σειράς, το ρόλο της φιλίας, τις ερωτικές σχέσεις και το σύγχρονο ρόλο της γυναίκας, τη σημασία της καριέρας σε συνδυασμό με την προσωπική ζωή και την προώθηση συγκεκριμένων καταναλωτικών προτύπων (Δημητρακοπούλου, 2012).

Η πλειονότητα των συμμετεχουσών περιέγραψαν το Sex and the City με θετικό, κυρίως, τρόπο (ό.π.). Τα διακριτά χαρακτηριστικά κάθε πρωταγωνίστριας, σημειώνει η Δημητρακοπούλου, ισοδυναμούν στις διαφορετικές πλευρές μιας γυναίκας και στις συμπεριφορές που επιδεικνύει, γι' αυτό και ταυτίζονται με τουλάχιστον δύο χαρακτήρες (ό.π.).

Στα θετικά μηνύματα της σειράς περιλαμβάνονται: η απενοχοποίηση της εργένικης ζωής, της επιλογής μιας συντροφικής, εκτός γάμου, ζωής, καθώς και της προτεραιότητας στην καριέρα ως επιλογή σε αντίθεση με τη δημιουργία οικογένειας. Στα αρνητικά μηνύματα συγκαταλέγονται οι διαρκείς αναζητήσεις των πρωταγωνιστριών για το ιδανικό τους ταίρι και το ότι, τελικά, ο γάμος παραμένει το ζητούμενο.

Η επαγγελματική τους ζωή εμφανίζεται διαχωρισμένη από τις υπόλοιπες δραστηριότητες, ενώ δεν εμφανίζονται σε στερεοτυπικούς γυναικείους επαγγελματικούς ρόλους, καθώς ασκούν σύγχρονα και δυναμικά επαγγέλματα. Αυτές αντικατοπτρίζουν τις αλλαγές στο εργασιακό πεδίο για τις γυναίκες και την μεταφεμινιστική όψη της σειράς, κατά την γνώμη των συμμετεχουσών (Δημητρακοπούλου, 2012).

Οι καταναλωτικές συνήθειες συγκαταλέγονται στα εγγενή χαρακτηριστικά της σειράς. Πολλές συμμετέχουσες εξήγησαν ότι τα προϊόντα παρουσιάζονται συχνά στη σειρά ως υποκατάστατα των ερωτικών σχέσεων.

Η Δημητρακοπούλου, (2012), μετά το πέρας της έρευνας καταλήγει ότι η σειρά προσφέρει μια πλατφόρμα για τη συζήτηση θεμάτων, τα οποία συνδέονται τόσο με την ατομική και συλλογική καθημερινότητα των γυναικών όσο και με ζητήματα που αντιλαμβάνονται οι ίδιες οι συμμετέχουσες ως σημαντικά: τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, το χαρακτήρα και την προσωπικότητά τους, τις εργασιακές τους απαιτήσεις κ.λπ. επιβεβαιώνοντας τις κεντρικές επιταγές της μεταφεμινιστικής

ατζέντας.

Μία επιπλέον έρευνα, στην οποία κρίνεται κρίσιμο να αναφερθούμε, πραγματοποιήθηκε στην Πορτογαλία το 2008 από τους Cordeiro, Fernambuco & Camara και είχε στόχο την προσέγγιση της Πορτογαλίδας καταναλώτριας μέσω της διερεύνησης «των αναπαραστάσεών τους και της σχέσης που δημιουργεί με τους κεντρικούς χαρακτήρες της σειράς» (Cordeiro, Fernambuco & Camara, 2012, σελ. 254). Αυτό που ενδιαφέρει εμάς είναι η προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης που ‘αναπτύσσουν οι Πορτογαλίδες τηλεθεάτριες, ηλικίας 26-35 ετών, με την τηλεοπτική σειρά’.

Το S&C θεωρείται από τις Πορτογαλίδες μια νεοϋορκέζικη, γυναικεία σειρά που αναπαριστά συνήθειες της ανώτερης κοινωνικής τάξης. Οι συμμετέχουσες τη λατρεύουν και την παρακολουθούν τακτικά όταν προβάλλεται στην τηλεόραση. Οι συμμετέχουσες φαίνεται να θεωρούν ότι η σειρά εστιάζει κυρίως στη σεξουαλικότητα, τη γυναικεία απελευθέρωση, και τη Νέα Υόρκη. Η μητρότητα και ο γάμος είναι επίσης ανάμεσα στα σημαντικά θέματα. Εξαιρετικά ενδιαφέρον αποτελεί το ότι αναλύοντας τα δεδομένα, καταλήγουν οι Cordeiro et al. (2012), θα μπορούσαμε να περιγράψουμε το μέσο προφίλ της συμμετέχουσας ως εργαζόμενη γυναίκα, ηλικίας τριάντα περίπου ετών, που προσιδιάζει στους χαρακτήρες των τεσσάρων της σειράς. Μπορούμε να εντοπίσουμε σημεία συσχέτισης μεταξύ χαρακτήρων της σειράς και καταναλωτριών παρά τις όποιες κοινωνικές ή πολιτισμικές διαφορές τους.

Τέλος, η έρευνα των Bijl et al. διεξήχθη το 2008 στο Amsterdam. Έχει θέμα την μελέτη των απόψεων, στάσεων, πεποιθήσεων, αξιών και ιδεολογίας των τηλεθεατριών, 20 έως 35 ετών εν σχέσει με τα εμπορικά προϊόντα, πολυτελή και μη, που προβάλλονται στο S&C.

Από την μελέτη αυτή, συνάχθηκε ότι οι τηλεθεάτριες βρίσκουν το S&C απολαυστικό και με χιούμορ, χαρακτηριστικό μετανεωτερικό προϊόν ενώ τόσο η αισθητική όσο και το προβαλλόμενο περιεχόμενο ειπώθηκε ότι αποτελούν κίνητρα παρακολούθησης. Επιλέγουν την σειρά για τον συγκερασμό ρεαλιστικών στοιχείων και υπερβολής, καθώς και για τα βασικά γυναικεία θέματά της.

Η μόδα και ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται χαρακτηρίζεται ως ρεαλιστικός. Η αναζήτηση της τέλει σχέσης είναι ένα από τα περισσότερο αναγνωρίσιμα και ενδιαφέροντα θέματα ενώ η φιλία των τεσσάρων απασχολεί ιδιαίτερος τις συμμετέχουσες. Επίσης, η θετική αξιολόγηση του προγράμματος είναι αλληλένδετη με τις προβαλλόμενες φίρμες. Αντιλαμβάνονται την τοποθέτηση προϊόντων ως μια προβολή της σύγχρονης εμπορευματοποιημένης κοινωνίας και όχι ως διαφήμιση. Ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται, συνεπώς, είναι αλληλένδετος με την ανάκληση, αξιολόγηση και εσωτερίκευση των προϊόντων που προβάλλονται σε αυτήν. Εν κατακλείδι, οι εικόνες που συγκροτούν για τις προβαλλόμενες φίρμες εξαρτώνται από την εικόνα που διαμορφώνουν για τη σειρά.

Στις ανωτέρω έρευνες, αυτό που δεν τέθηκε ήταν το ζήτημα που αφορά τις όποιες αλλαγές έχει επιφέρει, αν έχει επιφέρει, στην πρόσληψη της σειράς, η ελληνική κρίση. Ο στόχος αυτός καθώς και τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα θα παρουσιασθούν σε επόμενο κεφάλαιο. Τέλος, θα

πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι σχετικές έρευνες πρόσληψης της σειράς Sex and the City εντάσσονται στις θεωρίες πρόσληψης αμερικανικών σειρών. Αυτές οι θεωρίες, καθώς και οι δομικές έννοιες αυτών, θα παρουσιαστούν στο επόμενο κεφάλαιο.

4) Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ, Η ΜΑΖΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ & Η ΤΑΥΤΙΣΗ

Το Sex & the City εντάσσεται στην ευρύτερη ομάδα των αμερικανικών τηλεοπτικών σειρών ‘μαζικής κουλτούρας και κατανάλωσης’, και την οποία σειρά το τηλεοπτικό κοινό προσλαμβάνει και με την οποία ταυτίζεται. Στο παρόν κεφάλαιο, λοιπόν, θα αποσαφηνιστούν οι έννοιες, πρόσληψη, μαζική κουλτούρα και ταύτιση– έννοιες βασικές, θεωρούμε, για την κατανόηση της έρευνάς μας.

A) Η πρόσληψη

Σύμφωνα με τον Russell (1998), τα τηλεοπτικά προγράμματα προβάλλουν και αναπαριστούν πεποιθήσεις, αξίες, ιδεολογήματα καθώς και συγκεκριμένες απόψεις για την πραγματικότητα, οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης κουλτούρας.

Ένα βασικό ερώτημα που τίθεται περαιτέρω, ως προς την σχέση κατανάλωσης του περιεχομένου της τηλεόρασης και του τηλεθεατή, αφορά το αν, και σε ποιο βαθμό, το περιεχόμενο της τηλεόρασης «αντανακλά, διαστρεβλώνει, αναπαριστά ή κατασκευάζει την πραγματικότητα» (Κωνσταντινίδου, 2002, σελ.140). Τα ΜΜΕ, και η τηλεόραση συνεπώς, επέχουν έναν καθοριστικό ρόλο κατασκευής της πραγματικότητας (ό.π.). Εξετάζεται, λοιπόν, η επίδραση που ασκεί η εκδοχή της πραγματικότητας που προβάλλεται από τα ΜΜΕ, το πώς δηλαδή προσλαμβάνεται αυτή η κατασκευασμένη πραγματικότητα από το κοινό.

Σύμφωνα με την Κωνσταντινίδου, η διαδικασία πρόσληψης αποτελεί στην ουσία μια διαδικασία διαπραγμάτευσης βασισμένη στη συμβολική επικοινωνία. Συστηματοποιείται ο προβληματισμός, γύρω από την εκδοχή πραγματικότητας, που προτείνουν τα Μέσα, αλλά και γύρω από το ρόλο των διαφόρων κατηγοριών κοινού στη συγκρότησή τους (Κωνσταντινίδου, 2002, σελ. 162). Αυτό που χαρακτηρίζει την έρευνα πρόσληψης είναι η επικέντρωσή της στο ζήτημα παραγωγής νοήματος από τις διαφοροποιημένες, κοινωνικές κατηγορίες του κοινού (Κωνσταντινίδου, 2002, ό.π.).

Η ανάδειξη της διαδικασίας της αποκωδικοποίησης του νοήματος ως καίριας, για τη σημασία των Μέσων για το κοινό, οδήγησε στην ανάπτυξη ενός νέου παραδείγματος στις σπουδές επικοινωνίας και πολιτισμού, αυτού της έρευνας πρόσληψης (Μιχαηλίδου, 2012).

Σημαντική τομή στην ανάλυση της επίδρασης των ΜΜΕ πραγματοποιείται όταν αναπτύσσεται η προσέγγιση των «χρήσεων και ικανοποιήσεων» (McQuail στο Κωνσταντινίδου, 2002, σελ. 163). Η αρχή των «χρήσεων και ικανοποιήσεων» στηρίζεται, σύμφωνα με τον McQuail στην άποψη ότι η χρήση των μέσων αποτελεί «περισσότερο μία αλληλοδραστική διαδικασία που συνδυάζει το περιεχόμενο των μέσων, τις προσωπικές ανάγκες, τις αντιλήψεις, τους ρόλους και

αξίες, και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο βρίσκεται και λειτουργεί ένα άτομο» (ό.π.). Η προσέγγιση του McQuail, επισημαίνει την ενεργητική συμμετοχή του κοινού, στη σχέση που αναπτύσσει με τα Μέσα και τον τρόπο που προσλαμβάνει το μήνυμα.

Το ζήτημα της ενεργητικής συμμετοχής και αποπαθητικοποίησης του κοινού διερευνάται περαιτέρω, οριοθετώντας ένα πεδίο μελέτης, αυτό της νέας «θεωρίας πρόσληψης» ή των « νέων ερευνών κοινού» (Κωνσταντινίδου, 2002, σελ. 165). Μέσα στα πλαίσια αυτά, θα αναπτυχθούν προσεγγίσεις και θα διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους, το κοινό, ως ενεργητικός δέκτης, θα προσλαμβάνει τα μηνύματα, και θα τα χρησιμοποιεί και θα τα ενσωματώνει στον τρόπο ζωής του και στην καθημερινή εμπειρία του «παράγοντας δικές του εκδοχές της κοινωνικής πραγματικότητας» (Κωνσταντινίδου, 2002, σελ. 165).

Η έρευνά μας, λοιπόν, εντάσσεται στο πεδίο των θεωριών της πρόσληψης και της νοηματοδότησης του περιεχομένου των ΜΜΕ, όπως παρουσιάστηκε από τον S. Hall (1980). Η συγκεκριμένη προσέγγιση προτάσσει την «αποπαθητικοποίηση και την ενεργητική συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία της επικοινωνίας» (Κωνσταντινίδου, 2002, σελ. 145).

Το κοινό νοείται ως μικρές δημογραφικές ομάδες ή ομάδες ενδιαφέροντος και γίνεται το αντικείμενο του πεδίου των θεωριών πρόσληψης. Σύμφωνα με τις θεωρίες πρόσληψης, στην συγκεκριμένη διαδικασία κατασκευής της πραγματικότητας και των αναπαραστάσεων, συμμετέχουν οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες, όπως οι εταιρείες μιντιακής παραγωγής, μέσω της διαμόρφωσης της ατζέντα και του περιεχομένου των μέσων (Cordeiro et al, 2012).

Μια τηλεοπτική σειρά μπορεί να αποτελέσει κοινωνικό φορέα εικόνων, ιδεών, τάσεων, που μπορούν να αναλυθούν μέσα από έναν συγκερασμό θεωρητικών προσεγγίσεων, μεταξύ των οποίων οι θεωρίες πρόσληψης. Η ποικιλία του κοινωνικού βιώματος, εξάλλου, καταλήγει σε ποικίλες ερμηνείες και αφομοιώσεις, κατασκευάζοντας κοινωνικά σημαινόμενα σε συνάρτηση με τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις προσδοκίες του κοινού. Η σχέση αυτή εξαρτάται από τις μιντιακές πλατφόρμες και τον πολλαπλασιασμό της προσφοράς περιεχομένου που εισάγουν καινούργια πρότυπα ρόλων στα θεωρητικά μοντέλα της πρόσληψης. Η πρόσληψη διαμορφώνεται εντός του δεδομένου κοινωνικού, πολιτισμικού πλαισίου της περιοχής όπου διαβιεί αλλά και από όπου κατάγεται το κοινό, το οποίο με τη σειρά του επηρεάζει τα νοήματα και τον τρόπο αποκωδικοποίησης της σειράς (Παναγιώτου, 2012).

Σχετικά με την πρόσληψη και τις κατηγορίες κοινού, τα αποτελέσματα μελέτης του Morley (Μιχαηλίδου, 2012, σελ. 31) αναδεικνύουν το κοινωνικό φύλο ως το σημαντικότερο παράγοντα καθορισμού των δραστηριοτήτων πρόσληψης καθώς και τη σημασία της οικιακότητας ως πλαισίου της πρόσληψης. Πιο συγκεκριμένα, το φύλο «καθορίζει την πρόσβαση στην τηλεόραση, τον τρόπο θέασης, την επιλογή προγραμμάτων» (Μιχαηλίδου, 2012, σελ.31). Η έρευνα στράφηκε στη διερεύνηση των συνθηκών θέασης της τηλεόρασης, όπως αυτές καθορίζονται στο πλαίσιο της οικιακότητας και των τρόπων με τους οποίους οι συνθήκες αυτές διαμορφώνουν συγκεκριμένες

πρακτικές θέασης, που, με τη σειρά τους, οριοθετούν τις δυνατές κωδικοποιήσεις του κοινού.

Το έργο της Ang (1985) ανέδειξε αυτό ακριβώς, και ότι κύριος λόγος προτίμησης των προγραμμάτων, από γυναίκες, είναι η συναισθηματική ταύτισή τους με τις συγκινήσεις και τις φορτίσεις των αναπαραστάσεων που προβάλλονται. Αναδείχθηκε, έτσι, η σημασία της συναισθηματικής ταύτισης και της απόλαυσης που αυτή η ταύτιση αποφέρει, ως κεντρικά χαρακτηριστικά της ενασχόλησης του γυναικείου κοινού με τα τηλεοπτικά προγράμματα (ό.π.).

Όταν εναρμονίζονται οι ιστορίες του θεάματος μ' αυτές του κοινού, επιτυγχάνεται μια δράση η οποία στοχεύει απευθείας στο ασυνείδητο, ενώ έχει ως αποτέλεσμα την ευκολότερη πρόσληψη ολοκληρωμένων μηνυμάτων από τους θεατές που αντικαθιστούν, πολλές φορές, δικές τους κατακερματισμένες ιστορίες. Μ' αυτόν τον τρόπο, το άτομο στερείται ενεργητικής στάσης και πείθεται μέσω της δύναμης που έχει η εικόνα, ελλείπει της προσωπικής, αδιαμεσολάβητης, εμπειρίας του. Έτσι η πρόσληψη σχετίζεται με την 'διαμεσολαβημένη'-μέσω της εικόνας- επιθυμία του τηλεοπτικού κοινού που πολλές φορές το οδηγεί στην ταύτιση με το αντικείμενο/ 'είδωλο' της επιθυμίας του.

Η εμπειρία της πρόσληψης είναι μοναδική στο εκάστοτε τοπικό πλαίσιο. Διαφορετικά ακροατήρια χαρακτηρίζονται από ποικίλα συστήματα πρόσληψης. Αυτά βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον ανάδειξής τους (ό.π.). Η σειρά S&C, όπως προείπαμε, ορίζεται ως ιδιαίτερα αντιπροσωπευτική των σύγχρονων μετανεωτερικών κοινωνιών και φαίνεται να λειτουργεί, όπως ανάλογες σειρές, ως χώρος «παραγωγής της πραγματικότητας» (Hall, στο Κωνσταντινίδου, 2012).

B) Η μαζική κουλτούρα

Η σειρά, δημοφιλές προϊόν μαζικής κουλτούρας, συνιστά αντανάκλαση των επιθυμιών και προτύπων της μετανεωτερικής κοινωνίας. «Ταυτόχρονα όμως αποτελεί πρότυπο και δημιουργεί πρότυπα για την μετανεωτερική κοινωνία: ειδικά στο πεδίο της μαζικής κουλτούρας, και μέσω της εικόνας, προσφέρονται αφηγήματα που στοιχειοθετούν το υπόδειγμα βάσει του οποίου υλοποιείται φαντασιακά το στοίχημα της μετανεωτερικότητας για το σύγχρονο άτομο» (Giddens, 1991). Επιπλέον, η εικόνα στη μαζική κουλτούρα σε όλες τις εκφάνσεις λειτουργεί ως εμπόρευμα, ως προϊόν προς κατανάλωση: στο Sex and the City «είναι εμφανέστατο το εγχείρημα της παραγωγής της σειράς να εκμεταλλευτεί στο έπακρο την αδιαμφισβήτητη επιθυμία του ανθρώπου για κατανάλωση εικόνας αλλά και για πραγματική κατανάλωση» (Γεωργιάδης, 2012).

Η κατανόηση της δύναμης των MME δομείται γύρω από την κριτική θεώρηση της 'μαζικής κουλτούρας', που εδράζεται στη 'θεωρία της μαζικής κοινωνίας' (η οποία συνιστά και σημείο εκκίνησης της «σχολής της Φρανκφούρτης») στο πλαίσιο της οποίας το κοινό αποτελείται από 'απομονωμένα' άτομα σε μια κοινωνία όπου έχει εξασθενήσει η δύναμη του κοινωνικού δεσμού

(Χρηστάκης, 2002).

Με την άνοδο της κοινωνίας της κοινής γνώμης, της διαφήμισης και της κατανάλωσης, τα μέσα επικοινωνίας, με πρώτη την τηλεόραση, θεωρούνται σύμμαχοι της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας στη διαμόρφωση μιας ομογενοποιημένης μαζικής κουλτούρας ενώ στο ατομικό επίπεδο κυριαρχεί η παθητικότητα του «μονοδιάστατου ανθρώπου» (Marcuse, 1964 στο Χρηστάκης, 2002).

Συνεπώς, η μαζική κουλτούρα, κατά τη σχολή της Φραγκφούρτης, έχει επινοηθεί για να μπορεί η εξουσία να ασκεί έλεγχο στη συνείδηση των ανθρώπων, τα δε προϊόντα της δεν είναι παρά εμπορεύματα που επιβάλλονται με τη μορφοποίηση νέων αισθητικών προτύπων και που εξυπηρετούν συμφέροντα του κεφαλαίου. Η μαζική κουλτούρα προμηθεύει εικονικά ό,τι δεν μπορεί να καταναλωθεί έμπρακτα: καθιστά εικονικό ένα μέρος της ζωής των καταναλωτών της (Morin, 1994:242). Η εικόνα, συνεπώς, δεν αποτελεί απλώς και μόνο ένα συμπλήρωμα των σύγχρονων κοινωνιών, αλλά σκοπό και κατ' επέκταση αποτέλεσμα ενός νέου τρόπου παραγωγής και ανταλλαγής του εμπορεύματος.

Τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες της μαζικής κουλτούρας είναι:

Πρώτον, η τυποποίησή της, δηλαδή η επανάληψη των ίδιων θεμάτων και μοτίβων, η κατ' επιλογήν και περιορισμένη παρουσίαση αυθεντικών στοιχείων, η καθιέρωση νέων τάσεων.

Δεύτερον, η ψευδοεξατομίκευσή της: ο τονισμός, δηλαδή, ορισμένων λεπτομερειών των 'μαζικών προϊόντων' έτσι ώστε να μη φαίνεται ότι όλα αποτελούν παραλλαγές κοινών θεμάτων.

Τρίτον, η ταύτισή της με την επικρατούσα κοσμοαντίληψη και τις ερμηνείες της πραγματικότητας με την αναπαραγωγή των επικρατέστερων προτύπων.

Τέταρτον, ο στόχος της για εξουδετέρωση της κριτικής σκέψης του αποδέκτη: τα προϊόντα μαζικής κουλτούρας καλύπτουν με αυτόν τον τρόπο τα υπαρξιακά κενά που δημιουργούνται στον σύγχρονο άνθρωπο, οδηγώντας τον, κατ' επέκταση, στη δυνατότητα φυγής από την πραγματικότητα. Έτσι, «αναδύεται ένα σχέδιο μονοδιάστατης σκέψης και συμπεριφοράς στο οποίο οι προσωπικές ιδέες και οι στόχοι είτε απωθούνται είτε περιορίζονται στις συνήθειες αυτού του μικρόκοσμου σκέψης και συμπεριφοράς» (Marcuse, 1968, σ. 267).

Γ) Η ταύτιση και διαμεσολαβημένη επιθυμία

Στο S&C «τέσσερεις γυναικείοι χαρακτήρες εσωτερικεύονται και γίνονται αντικείμενο ανεπεξέργαστης μίμησης και ταύτισης από τις τηλεθέατριες». «Αυτή η τετράδα έχει συμπεριφορές που οποιαδήποτε γυναίκα μπορεί να υιοθετήσει» (Γαζή, 2012).

Η ροπή του ανθρώπου για κατανάλωση εικόνας ενέχεται στο γεγονός ότι η εικόνα σχετίζεται πρωταρχικά με την επιθυμία. Το πεδίο που ορίζεται ως «μέσα μαζικής ενημέρωσης» και το οποίο προβάλλει προϊόντα μαζικής κουλτούρας και κατανάλωσης συνιστά πεδίο που ορίζεται από την επιθυμία. Η εξέταση του όρου της ταύτισης είναι αναγκαία εδώ προκειμένου να μπορέσει κανείς

να ερμηνεύσει τις μορφές της επιθυμίας του τηλεθεατή και πιο συγκεκριμένα της διαμεσολαβημένης -μέσω της εικόνας- επιθυμίας. Στην ουσία, επισημαίνει ο Γεωργιάδης, η εικόνα, και κυρίως αυτή που προβάλλεται μέσα από την τηλεόραση, προβάλλει την επιθυμία του θεατή πριν ακόμα ο ίδιος την συνειδητοποιήσει (Γεωργιάδης, 2012). Πρόκειται, συνεπώς, για μία διαμεσολαβημένη επιθυμία (Γεωργιάδης, 2012). Η αναπαραγωγή του ατόμου στα πλαίσια του θεάματος είναι κάτι παραπάνω από μία ναρκισσιστική τάση. Είναι μια τάση προβολής της επιθυμίας.

Έτσι, λοιπόν, μέσα από την εικόνα που προβάλλει την διαμεσολαβημένη επιθυμία, ο εαυτός εμφανίζεται ως άλλος, ως αυτός που ο ίδιος θα ήθελε να είναι παραπέμποντας στην έννοια της φαντασιακής ταύτισης (Γεωργιάδης, 2012). Κι αυτό γιατί, το θέαμα παροτρύνει τον άνθρωπο να συμμετέχει στην ίδια του την παραγωγή, όταν ο λόγος του είναι ικανός να δημιουργήσει τις ανάγκες ταύτισης του υποκειμένου με αυτόν τον λόγο. Παράλληλα, η θέση των εικόνων κινητοποιεί τις δομές του ασυνείδητου και οργανώνει τις φαντασιώσεις προετοιμάζοντας το έδαφος να δεχτεί το άτομο νέες προκαθορισμένες επιθυμίες. Οι Flitterman-Lewis (Γεωργιάδης, 2012) αναφέρονται στη φαντασιακή ταύτιση η οποία αποκρύπτει τις ελλείψεις του ανθρώπου: μέσω της φαντασιακής ταύτισης ο θεατής απελευθερώνει τις ανομολόγητες αντικοινωνικές του τάσεις και «βιώνει» ιδανικές και υπεράνθρωπες εμπειρίες (Χρηστάκης, 2002).

Με τον όρο ταύτιση περιγράφεται, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική προσέγγιση των Laplanche & Pontalis, η διεργασία με την οποία το υποκείμενο αφομοιώνει ιδιότητες και χαρακτηριστικά του άλλου και μεταμορφώνεται, πλήρως ή εν μέρει, στη βάση προσώπου που ο άλλος του προσφέρει (Laplanche & Pontalis, 1986, σελ. 387).

Υπό το πρίσμα των προαναφερθέντων ψυχαναλυτικών προσεγγίσεων, σύμφωνα με την άποψη του Γεωργιάδη, η τηλεόραση, προβάλλοντας εικόνες, καταλήγει στην ουσία να ‘παγιδεύει’ τον θεατή. Η διαμεσολαβημένη επιθυμία του τηλεθεατή σχετίζεται με την εικόνα που παρεμβάλλεται ανάμεσα στον ίδιο και την κοινωνία, δημιουργώντας μία νέα πραγματικότητα που διατηρεί ως εγγενές της στοιχείο μία συνθήκη τόσο αληθινή, ενώ δίνει την εντύπωση της ασφάλειας (Γεωργιάδης, 2012).

α) Η ταύτιση με τη σειρά

Το Sex and the City, ως προϊόν μαζικής κουλτούρας, έχει δημιουργήσει υψηλή δημοφιλία και πολυποικίλες ταυτίσεις στο γυναικείο κοινό. Όπως σημειώνουν οι Bijl, Kriegenbergh και Bronswijk (2012), ο βασικός παράγοντας επιτυχίας της σειράς είναι ο συνδυασμός ρεαλιστικών και μη ρεαλιστικών στοιχείων. Επιπλέον, η οικειότητα/ εξοικείωση με την αμερικάνικη κουλτούρα, λόγω της επαφής μέσω της τηλεόρασης και του κινηματογράφου, δημιουργεί μία αίσθηση κοινού βιώματος. Στη σειρά, εξαιτίας της αυθεντικότητας της αφήγησης και του συναισθηματικού

ρεαλισμού, αυτό το βίωμα εντείνεται. Εξάλλου, η αυθεντικότητα αποτελεί κύριο ζητούμενο της αφηγηματικής δομής της σειράς, επιχειρώντας την ταύτιση με το κοινό που αναζητά την αλήθεια της μυθοπλασίας (Βώβου, 2011, σελ. 165).

Οι τέσσερις χαρακτήρες της σειράς φαίνεται να διακρίνονται από χαρακτηριστικά με τα οποία μπορούν να ταυτιστούν όλες οι γυναίκες. Υπάρχει σε μεγάλο βαθμό ρεαλισμός στον τρόπο που απεικονίζονται οι σχέσεις τόσο οι ερωτικές όσο και οι φιλικές μεταξύ των χαρακτήρων. Παράλληλα, οι τηλεθέατριες μπορούν να αναγνωρίσουν ρεαλιστικά χαρακτηριστικά στον τρόπο που είναι δομημένος ο ίδιος ο χαρακτήρας των τεσσάρων κεντρικών ηρωίδων, αλλά και στις εμπειρίες που αυτές βιώνουν. Αναλυτικότερα, η αυθεντικότητα των καταστάσεων και των συναισθημάτων οδηγεί στη συναισθηματική ταύτιση του γυναικείου κοινού με τις συγκινήσεις και τις φορτίσεις των αναπαραστάσεων της σειράς. Οι τηλεθέατριες απολαμβάνουν, τελικά, την συναισθηματική ταύτιση με τις ηρωίδες.

Οι χαρακτήρες της σειράς προσλαμβάνονται ως αρχέτυπα και η ταύτιση με κάθε έναν από αυτούς βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την ατομική ιεράρχηση αξιών. Οι τηλεθέατριες όμως δεν ταυτίζονται, εξ ολοκλήρου, με έναν χαρακτήρα της σειράς αλλά με συγκεκριμένες πτυχές των περισσότερων χαρακτήρων. Οι τηλεθέατριες ταυτίζονται με τις καταστάσεις στις οποίες εμπλέκονται οι χαρακτήρες και όχι με τους χαρακτήρες αυτούς καθαυτούς παρά μόνο στις διάφορες πτυχές τους (Bijl, 2012). Παράλληλα όσο η τηλεθέατρια ταυτίζεται με αυτές, τόσο εσωτερικεύει ό,τι προβάλλεται ως πρότυπο.

Οι παραπάνω έννοιες αποτελούν τα εργαλεία για να κατανοήσουμε την πρόσληψη της σειράς *Sex and the City*, όπως προείπαμε. Στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνει εκτενής αναφορά στην ίδια τη σειρά και τους κύριους άξονές της.

5) ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΕΙΡΑ SEX & THE CITY

Η σειρά Sex and the City αποτελεί χαρακτηριστικό πολιτισμικό προϊόν της μετανεωτερικότητας: με ένα σενάριο που δεν καθοδηγεί, δεν κατηγεί, προβάλλει απλώς εκδοχές της γυναικείας χειραφέτησης που παρουσιάζονται όλες αποδεκτές. Ένας από τους πολλούς λόγους, λοιπόν, (που θα αναλυθούν στους επιμέρους άξονες της σειράς στη συνέχεια) που συντείνει στο να αποτελεί η σειρά δείγμα μετανεωτερικού πολιτισμικού προϊόντος είναι η πολύπλοκη απεικόνιση των γυναικών, σε σύγκριση με τα τηλεοπτικά προϊόντα προηγούμενων δεκαετιών, όπου οι γυναικείοι χαρακτήρες είχαν δευτερεύοντα και πιο περιθωριοποιημένο ρόλο και ενσάρκωναν τους στερεοτυπικούς ρόλους της νοικοκυράς, της συζύγου, της μητέρας, της κόρης. Πέραν τούτου, η σειρά εστιάζει σε άξονες / σύμβολα μετανεωτερικότητας (Δημητρακοπούλου, 2012) όπως :

- A) η (υπερ)κατανάλωση
- B) η επαγγελματική, οικονομική και σεξουαλική χειραφέτηση
- Γ) η Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών
- Δ) τα νέα μοντέλα σχέσεων (και η ρομαντική αγάπη)
- E) η φιλία ως 'μεταοικογένεια'

Η καθεμιά από αυτές τις κύριες θεματικές της σειράς θα αναλυθεί στη συνέχεια του κεφαλαίου.

Η σειρά, υπό εξέταση, προβλήθηκε στην τηλεόραση για πρώτη φορά το 1998 και ολοκληρώθηκε το 2004. Το ζήτημα του φαινομένου της μαζικής κατανάλωσης αυτής της εξαιρετικά δημοφιλούς, σε παγκόσμια κλίμακα, σειράς απασχόλησε, έντονα, την παγκόσμια κοινότητα σε πολλά επίπεδα, επιστημονικά και μη. Η σειρά εξακολουθεί να είναι δημοφιλής στο τηλεοπτικό κοινό, και όχι μόνο στη χώρα. Απόδειξη, πως συνεχίζει να προβάλλεται σε εθνικής εμβέλειας τηλεοπτικό σταθμό (Makedonia TV). Πάντως, η επανάληψη της σειράς στην ελληνική τηλεόραση σε ποικίλους τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας, από την πρώτη τηλεοπτική προβολή το 1998 έως και σήμερα, εγείρει προβληματισμό σχετικά με το αν πρόκειται για απότοκο της περιορισμένης παραγωγής και, συνεπώς, διαθεσιμότητας εμπορικών σειρών στη χώρα, εξαιτίας της ελληνικής κρίσης ή της προσπάθειας δημιουργίας μίας συγκεκριμένης τηλεοπτικής κουλτούρας που επαφίεται στη στρατηγική των τηλεοπτικών σταθμών.

Η δημοφιλία της σειράς, πάντως, επεκτείνεται και πέραν της τηλεόρασης: πολλές φανατικές Ελληνίδες περιμένουν εναγωνίως την επόμενη, τρίτη κινηματογραφική ταινία, και συνεχίζουν να αγοράζουν το ομώνυμο βιβλίο της Candace Bushnell ενώ παράλληλα, παρακολουθούν τη σειρά και μέσω του διαδικτύου, συμμετέχουν σε σχετικές ηλεκτρονικές πλατφόρμες, fora και ομάδες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπου συζητούν για τη σειρά.

A) Η κατανάλωση

Η σειρά έχει κεντρική θεματική την κατανάλωση υλικών και άυλων αγαθών και ανδρών αποτελώντας τις μόνες πηγές ευτυχίας. Η κατανάλωση στη σειρά, συνεπώς, είναι ποικιλόμορφη.

Η συγκρότηση των χαρακτήρων των ηρωίδων της σειράς δημιουργείται μέσω της διαρκούς κατανάλωσης. Υπάρχει στη σειρά, με άλλα λόγια, ένας απενοχοποιημένος ρόλος της κατανάλωσης στον τρόπο ζωής των πρωταγωνιστριών, και συνακόλουθα, μια απενοχοποίηση της καταναλωτικής κοινωνίας.

Πάντως, γίνεται φανερό στο *Sex & the City* ότι χωρίς την επαγγελματική χειραφέτηση και, μέσω αυτής, την οικονομική ανεξαρτησία των τεσσάρων ηρωίδων, η δυνατότητα κατανάλωσης, ως κυρίαρχη λειτουργία στις ηρωίδες, δεν θα υπήρχε. Και οι τέσσερις ηρωίδες εξελίσσονται επαγγελματικά στη διάρκεια της σειράς και όσο εξελίσσονται τόσο καταναλώνουν, σύμφωνα με τα πρότυπα που καθορίζουν και χαρακτηρίζουν τη μετανεωτερικότητα (Βώβου, 2012).

Η κατανάλωση στη σειρά επιτελεί καθοριστικό ρόλο στην αναζήτηση της ευτυχίας στη σύγχρονη κοινωνία. Η σειρά επιβεβαιώνει ότι η αναζήτηση της ευτυχίας συνδυάζεται με την κατανάλωση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, λύνει το πρόβλημα της αντιφατικής εντολής για τις μετανεωτερικές κοινωνίες: η ευτυχία είναι εφικτή μέσα στην ίδια την καταναλωτική κοινωνία.

Η κατανάλωση, σύμφωνα με τον Waters (1995) αποκτά μια συμβολική διάσταση που υπερβαίνει την υλική αξία, όπου η ανάγκη έχει αντικατασταθεί από την επιθυμία. Όπως επισημαίνει ο Morin, η καταναλωτική κοινωνία δεν έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τα πάντα και για αυτόν τον λόγο 'καθιστά εικονικό ένα μέρος της ζωής των καταναλωτών της'. Έτσι τα καταναλωτικά 'είδωλα' αντικαθιστούν αυτό που λείπει από τους ανθρώπους δίνοντας, μέσα από την κατανάλωση, τη στιγμιαία λύτρωση από την έλλειψη (Κωνσταντοπούλου, 2012).

Στη σειρά είναι προφανής η σύνδεση της κατανάλωσης εικόνας με την κατανάλωση εμπορεύματος. Η σειρά, τελικά, ωθεί το γυναικείο κοινό (το οποίο είναι η συντριπτική πλειοψηφία του συνόλου των τηλεθεατών) στον υπερκαταναλωτισμό, προβάλλοντάς τον ως απαραίτητο στοιχείο της καθημερινότητάς του. Η τηλεθέατρα καλείται να καταναλώσει καταρχήν την εικόνα και μετά, αν έχει τη δυνατότητα, το αντίστοιχο εμπόρευμα.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το *Sex and the City* προβάλλει την μετανεωτερική εκδοχή της κατανάλωσης. Η μετανεωτερικότητα, εξάλλου, αντιπροσωπεύει την κοινωνία της κατανάλωσης, τα άτομα της οποίας ιεραρχούνται, κοινωνικά, με βάση την κατανάλωση. Ο Bauman κάνει αναφορά στην κοινωνία της αφθονίας, όπου η κατανάλωση είναι ο αυτοσκοπός της ύπαρξης. Η νέα κουλτούρα εξατομίκευσης είναι το 'καταναλώνω άρα υπάρχω'. Στη μετανεωτερικότητα κυριαρχεί η ατομικότητα του καταναλωτισμού, και το άτομο μετατρέπεται σε ένα συλλέκτη αισθήσεων και εμπειριών (διαμέσου της κατανάλωσης).

Το μετανεωτερικό υποκείμενο, όντας ανεργμάντιστο και ελλείπει σταθερών προσανατολισμών,

προσπαθεί να διακρίνει ανάμεσα στις αυθεντικές αξίες (αληθινές ανθρώπινες σχέσεις, φιλία, γάμο κ.ά.) και στις πλασματικές (μόδα, ομορφιά μέσω της κατανάλωσης κ.ά.).

Και ενώ στις σύγχρονες κοινωνίες, παράλληλα με την ακόρεστη κατανάλωση, αυξάνονται και τα προβλήματα του ανθρώπου, η υπερκατανάλωση αποτελεί μέσο διαφυγής αλλά και εκτόνωσης (Εμμανουήλ, Κουταντζόγλου & Σουλιώτης, 2016).

Σύμφωνα με τον Bauman και Featherstone, η μετανεωτερική συνθήκη αποδεσμεύει την κατανάλωση από κοινωνικά/ταξικά χαρακτηριστικά, ευνοώντας τον ατομικό αυτοπροσδιορισμό και την κατασκευή «τρόπων ζωής μέσω των πρακτικών κατανάλωσης, διαδικασία η οποία νοείται ως απαλλαγμένη από κοινωνικοοικονομικούς καταναγκασμούς» (Εμμανουήλ, Κουταντζόγλου & Σουλιώτης, 2016). Οι θεωρίες της μετανεωτερικότητας, «προτάσσουν την αυτονομία και τον πρωταρχικό ρόλο της κατανάλωσης και την επιλογή στυλ ζωής μέσω της κατανάλωσης».

Η μετανεωτερική κοινωνία εξάλλου, προσφέρει άπλετη εικονική κατανάλωση προκειμένου να αντικαταστήσει την αδυναμία μεγάλης μερίδας ανθρώπων στο να καταναλώνουν (Γεωργιάδης, 2012). Αυτό ακριβώς είναι που παρέχει και η σειρά υπό εξέταση.

B) Μεταφεμινισμός και μετανεωτερικότητα-Η γυναικεία χειραφέτηση: επαγγελματική, οικονομική, σεξουαλική

Ένα ' τρίτο κύμα ', που αναπτύσσεται στις ΗΠΑ, χαρακτηρίζει τον φεμινισμό από τη δεκαετία του '90 και, σχεδόν, ως σήμερα. Σε πολλές περιπτώσεις ουσιαστικά το τρίτο κύμα αποτελεί προέκταση του δεύτερου κύματος. Η Kim (2001) προσδιορίζει τρεις γενικές προσεγγίσεις στην έννοια του μεταφεμινισμού: την εμφάνισή του μετά το δεύτερο κύμα φεμινισμού, (με την απόρριψη προηγούμενων θέσεων του δεύτερου κύματος ως δογματικές), τη διαφοροποίησή του από το φεμινισμό, και τέλος την τομή του με τα κινήματα της μετανεωτερικότητας. Ο μεταφεμινισμός τέμνεται με τη μετανεωτερική ελευθερία για κατά περίπτωση διαμόρφωση και αναδιαμόρφωση του πλάνου ζωής κάθε γυναίκας (Δουδάκη, 2012).

Αντιδρώντας στο ιδεολόγημα της θυματοποίησης και της αδυναμίας των γυναικών, που σύμφωνα με το μεταφεμινισμό προβάλλονταν από το φεμινιστικό κίνημα, το νέο μεταφεμινιστικό πρότυπο γυναίκας προκρίνει την αυτονομία και την ευθύνη των γυναικών για τη ζωή τους. Σεξουαλικός προσανατολισμός στο μεταφεμινισμό είναι η άρρητη σύνδεσή του στην ετεροφυλοφιλία (Σηφάκη, 2015).

Κάτω από μια διαφορετική οπτική αναλύουν το φαινόμενο η Arthurs (2003) και οι Moseley & Read (2002), σύμφωνα με τους οποίους ο μεταφεμινισμός είναι η σύγκλιση της λαϊκής κουλτούρας και επιλεγμένων στοιχείων του φεμινισμού, επαναπροσδιορισμένων σε ένα μόρφωμα

φεμινισμού και θηλυκότητας. Η Gerhard (2005), από την άλλη, ισχυρίζεται ότι ο μεταφεμινισμός απορρίπτει τις δυαδικές πολώσεις ως προς το φύλο.

Σύμφωνα με την Gamble, πάντως, ο όρος μεταφεμινισμός δεν είναι δόκιμος, ούτε ακαδημαϊκός, αλλά επινοήθηκε από τα ΜΜΕ στα τέλη της δεκαετίας του 1980 προκειμένου να προσδιορίσει την αρκετά αναγνωρίσιμη κατηγορία γυναίκας που συναντάται, κατεξοχήν, στα μίντια. Κύριο χαρακτηριστικό που προσδίδεται σε αυτήν τη γυναίκα είναι το ντύσιμο που παραδοσιακά θεωρείται ότι τη μετατρέπει σε αντικείμενο για το βλέμμα των ανδρών. Κυρίως πρόκειται για την γυναίκα που διεκδικεί και εν μέρει αποκτά δικαιώματα και εξουσία που, επίσης παραδοσιακά, ταυτίζονται με τον χώρο των ανδρών (Σηφάκη, 2015).

α) Ο μεταφεμινισμός στη σειρά

Τη δεκαετία που αναπτύσσεται το ' τρίτο κύμα', προβάλλεται η σειρά Sex and the City, έχοντας κεντρικό θεματικό άξονα τη συζήτηση πάνω στη γυναικεία σεξουαλικότητα και τη ζωή της σύγχρονης γυναίκας. Στη σειρά, η χειραφέτηση των ηρωίδων είναι κατά βάση επαγγελματική / οικονομική και σεξουαλική. Παρά το γεγονός ότι κυρίως η σεξουαλική χειραφέτηση προβάλλεται από τη σειρά, πρέπει να σημειωθεί ότι χωρίς την επαγγελματική χειραφέτηση και, μέσω αυτής, την οικονομική ανεξαρτησία των ηρωίδων, το βασικότερο από τα χαρακτηριστικά της χειραφέτησής τους, η ανάδειξη της γυναικείας σεξουαλικότητας, πιθανόν, δεν θα αποτελούσε θεματική. Πάντως, ενδεχομένως, η σειρά δεν εστιάζεται σε μεγάλο βαθμό στην επαγγελματική και οικονομική χειραφέτηση θεωρώντας την ήδη κερκτημένη. Οι πρωταγωνίστριες έχουν το προνόμιο να ασκούν το επάγγελμα επιλογής τους και να εξελίσσουν την καριέρα τους μέσα από αυτό. Ταυτόχρονα, καταναλώνουν έχοντας εξασφαλίσει την οικονομική τους ανεξαρτησία.

Γίνεται εμφανές και στη σειρά, μέσα από τη θεματική του καταναλωτισμού, ότι ο μεταφεμινισμός από τη μία περικλείει τις διαδικασίες υποκειμενικής γυναικείας χειραφέτησης, από την άλλη αυτό πραγματοποιείται πάντα στο πλαίσιο των συμφερόντων της αγοράς (Σηφάκη, 2015). Η Greer θεωρεί τον μεταφεμινισμό μια πολυτέλεια των πλουσίων γυναικών, και ένα κατασκεύασμα «των κυρίαρχων πολυεθνικών και του καπιταλισμού, που από τη μια υπόσχεται στις γυναίκες ότι μπορούν να τα έχουν όλα ενώ, από την άλλη, τις μετατρέπει σε καταναλωτές» (Σηφάκη, 2015). Πράγματι, η εικόνα της μεταφεμινίστριας συνυφαίνεται με τον καταναλωτισμό και τη δυνατότητα για καταναλωτισμό που έχουν οι εύπορες κοινωνικές τάξεις.

Ο εργασιακός τομέας, ως πεδίο πολλαπλών εννοιολογήσεων, αποτελεί και το κύριο πεδίο «όπου διαμορφώνεται, νομιμοποιείται, αναπαράγεται και μετασχηματίζεται ο κοινωνικός προσδιορισμός των φύλων» (Κραβαρίτου, στο Νάζου, 2006, σελ. 4-5). Ταυτόχρονα, η σφαίρα της εργασίας αναδεικνύει την πολυπλοκότητα των τρόπων με τους οποίους οι γυναίκες εκφράζουν την επιθυμία τους για επιτυχία, αναγνώριση και αποδέσμευση από τις κοινωνικές συμβάσεις (ό.π.).

Χρειάζεται, πάντως, να αποσαφηνιστεί ότι παρά τις κατακτήσεις, τόσο του φεμινιστικού κινήματος όσο και των –γενικώς ειπείν– κοινωνικών κινήματων, οι σχέσεις ισότητας, ανάμεσα στα δύο φύλα στον εργασιακό τομέα, δεν έχει επιτευχθεί στη Δύση. Όπως επισημαίνει η Evans (Αθανασιάδου, 2002), η διοργάνωση τόσο των θεσμών, όσο και των οργανισμών, συνεχίζει να συντάσσεται σύμφωνα με τα ανδρικά πρότυπα.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι γυναίκες οφείλουν, ακόμη και σήμερα, να συμφιλιώνουν την εργασία με τις οικογενειακές υποχρεώσεις, γεγονός που οδηγεί ένα μεγάλο ποσοστό να συμμετέχει στην αγορά εργασίας συμπληρωματικά (Αθανασιάδου, 2002). Κι αυτό γιατί, όπως επισημαίνει η Αθανασιάδου, ο πιο σημαντικός λόγος, που συντείνει στη διατήρηση ανισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα στην εργασία, είναι ο καταμερισμός εργασίας στα στενά οικογενειακά πλαίσια, εκεί όπου οι γυναίκες ‘ξοδεύουν’ χωρίς ανταμοιβή τον περισσότερο χρόνο τους (Αθανασιάδου, 2002, ό.π.).

Γίνεται πρόδηλο ότι η «τυπική ισότητα μπορεί να συνυπάρχει με τη βαθύτατη ουσιαστική ανισότητα στις έμφυλες σχέσεις, ακόμα και παρά τη θεσμοθέτηση μέτρων που στόχο έχουν την καταπολέμηση της ανισότητας αυτής» (Παντελίδου Μαλούτα, 2014). Παρά την ύπαρξη των ανισοτήτων όμως, η μετανεωτερική γυναίκα, στη σειρά αλλά και στην πραγματική ζωή, χαρακτηρίζεται από την επιθυμία της τόσο για οικονομική ανεξαρτησία, μέσω της επαγγελματικής της δραστηριότητας, όσο και από την επιθυμία της για επαγγελματική ανέλιξη.

Στη σειρά, η Samantha, μία από τις πρωταγωνίστριες, ενσαρκώνει τη σεξουαλική απελευθέρωση μιας οικονομικά ανεξάρτητης γυναίκας, κατά τις επιταγές του μεταφεμινισμού.

Ο μεταφεμινισμός στη σειρά νοείται ως το δικαίωμα της γυναίκας στην επιλογή μεταξύ της γυναίκας στην οικογένεια ή της γυναίκας καριέρας ή συνδυασμού και των δύο. Χαρακτηριστικό μετανεωτερικότητας που προβάλλεται στη σειρά είναι η διεκδίκηση της προσωπικής ευτυχίας, κατά περίπτωση, επί ίσοις όροις με τους άντρες.

Στη σειρά, επιπλέον, παρατηρείται η ανάδειξη της σεξουαλικότητας, και στην ζωή των πρωταγωνιστριών και στις συζητήσεις μεταξύ τους, αποτελώντας βασικό μέσο χειραφέτησης της γυναίκας. Όπως υποστηρίζει η Richards, οι γυναίκες της σειράς εκπροσωπούν όχι μόνο τη μεταφεμινιστική εποχή αλλά και την μετανεωτερική εκδοχή της θηλυκότητας. Από τα κυριότερα χαρακτηριστικά το οποίο συντείνει, στο να ενταχθούν οι τέσσερις ηρωίδες στη μεταφεμινιστική εποχή, είναι ότι τα στοιχεία που συνθέτουν τον ρόλο τους στην συγκεκριμένη σειρά είναι αυτά που αποδίδονταν στον άνδρα της προ μετανεωτερικής περιόδου (ό.π.).

Μέσα από την σειρά, οι τέσσερις ηρωίδες «διαπραγματεύονται, ζουν και δοκιμάζουν το σεξ, και επιχειρούν να κατασκευάσουν τη σεξουαλική τους ζωή έξω από τα όρια της παραδοσιακής δομής του γάμου και της οικογένειας». Προωθείται η απενοχοποίηση της σεξουαλικής απόλαυσης και μια ανοιχτή και ειλικρινής συζήτηση για το σεξ. Απέναντι στο ανδρικό αρχέτυπο οι τέσσερις κεντρικές ηρωίδες προβάλλουν τις επιθυμίες τους, είναι ανεξάρτητες και έχουν ερωτικές σχέσεις χωρίς να έχουν πάντα στο πίσω μέρος του μυαλού τους, τουλάχιστον όχι πάντα και όχι όλες, τη

μακρόχρονη δέσμευση και το γάμο.

β) Η κριτική του μεταφεμινισμού (και συνακόλουθα της σειράς)

Ο μεταφεμινισμός εστιάζοντας στη λευκή γυναίκα, τη μεσοαστή και την ετερόφυλη, δημιουργεί, με αυτόν τον τρόπο, αντίστοιχα, μία φυλετική και οικονομικά προνομιακή, σεξιστική εκδοχή του φεμινισμού (Dow, στο Henry, 2004, σελ. 69). Η επισήμανση της Dow επιβεβαιώνεται και στη σειρά *Sex and the City*, με εξαίρεση ότι οι γυναικείοι χαρακτήρες ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Το γεγονός αυτό, προσφέρει στις ηρωίδες την πολυτέλεια να απελευθερώνονται σεξουαλικά και να είναι σεξουαλικά χειραφετημένες. Αυτό όμως απομακρύνει τη σειρά, αλλά και το 'τρίτο κύμα' από τις, μέχρι και την νεωτερική εποχή, φεμινιστικές θεωρίες και διεκδικήσεις.

Ο μεταφεμινισμός (όπως και κάθε είδος φεμινισμού) δομείται γύρω από έναν συγκεκριμένο άξονα: την αμφισβήτηση του συστήματος της πατριαρχίας (Δουδάκη, 2012). Η σειρά, όμως, δεν κατορθώνει να ξεπεράσει την αμφισβήτηση του πατριαρχικού μοντέλου, παρά το γεγονός ότι οι τέσσερις ηρωίδες, προσπαθούν να προβάλλουν τα χαρακτηριστικά της χειραφετημένης γυναίκας. Αυτά τα χαρακτηριστικά όσο και να διαφαίνονται και στην καθημερινή τους ζωή, στη διασκέδαση ή και στον επαγγελματικό τους τομέα, δεν δείχνουν σαφή και αποφασιστική στάση στο θέμα της οικογένειας ή της επιλογής συντρόφων ή συζύγων.

Στο *S&C*, τελικά, προβλήθηκαν και στερεότυπα που αφορούν στην αναπαράσταση της γυναίκας. Σύμφωνα με την Peñafiel, η πολυπλοκότητα της θηλυκότητας με την οποία είναι δομημένοι οι γυναικείοι χαρακτήρες της σειράς, φαίνεται να επιλύεται, τελικά, «μέσω της αποδοχής των παραδοσιακών χαρακτηριστικών των φύλων» (Peñafiel, ό.π.).

Παράλληλα, η εμμονή των τεσσάρων λευκών πρωταγωνιστριών με τη εικόνα τους και την κατανάλωση, καθώς και η επιδερμική προσέγγιση της πραγματικότητας από αυτές, είναι στερεότυπα της γυναικείας εικόνας προβαλλόμενα από τα Μέσα. Η μεταφεμινιστική γυναίκα είχε τέτοιο βήμα για πρώτη φορά, ίσως, στην ιστορία των τηλεοπτικών δρώμενων όμως τελικά όπως σημειώνει η Sepulchre: «Το *S&C* δεν κατάργησε τη χρήση των στερεοτύπων (ειδικότερα αυτά του φύλου), αλλά τα πολλαπλασίασε» Θα θέλαμε να αντιπαραβάλλουμε εδώ όμως την άποψη της Henry (2004, σσ. 81-82) ότι, «παρά τα όρια και τις ελλείψεις της σειράς (όπως η εστίαση σε λευκές, λεπτές, εύπορες, αστές κι ετεροφυλόφιλες Αμερικανίδες), δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι το *S&C* αντανακλά ένα σημαντικό όραμα γυναικείας χειραφέτησης».

Γ) Η Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών

Η μητροπολιτικοποίηση, ως έννοια, υποδηλώνει τους σημαντικούς μετασχηματισμούς των

μητροπόλεων, όπως η Νέα Υόρκη, των περιφερειών αλλά και των ευρύτερων περιοχών τους. Τόσο η περιφέρεια των μεγάλων πόλεων, όσο και οι ευρύτερες περιοχές, έχουν εισέλθει σε μία διαδικασία αστικοποίησης στην οποία συμπεριλαμβάνονται συχνά και ολόκληρες πόλεις. Σήμερα συντελείται μια νέα διάρθρωση των αστικών χώρων και μια εμφάνιση ενός χώρου οικονομικών και κοινωνικών καθημερινών δραστηριοτήτων όπου συγκρατείται η έκρηξη και η εξάπλωση του αστικού σε παγκόσμια κλίμακα (Αίσωπος & Σημαιοφορίδης, 1997).

Τη νέα αυτή πραγματικότητα προσεγγίζει και περιγράφει καλύτερα ο όρος μετάπολη, ο οποίος, από τη μία ενσωματώνει την κλασική έννοια της μητρόπολης, ενώ, από την άλλη την υπερβαίνει ταυτόχρονα (Αίσωπος & Σημαιοφορίδης, 1997). Σύμφωνα με τον Ascher (1995) ο οποίος πρότεινε για πρώτη φορά τον όρο, «η μετάπολη αποτελεί ένα σύνολο χώρων όπου το σύνολο ή τμήμα των κατοίκων, των οικονομικών δραστηριοτήτων των περιοχών, βρίσκεται ενσωματωμένο στην καθημερινή λειτουργία μιας μητρόπολης.» Μία μετάπολη λειτουργεί ως ένα πεδίο εργασίας, κατοίκησης και δραστηριοτήτων. Οι χώροι που τη συνθέτουν είναι ουσιαστικά ετερογενείς. Ο σχηματισμός μεταπόλεων συνεχίζουν το ρυθμό με διαδικασίες που δεν είναι ούτε γραμμικές ούτε συνεχείς. Η μετάπολη αντιπροσωπεύει την απελευθέρωση από τους καταναγκασμούς της ιστορίας και του γεωγραφικού τόπου, την ανάμειξη πολλαπλών πολιτισμικών παραδειγμάτων, την ενσωμάτωση διαφορών, την εξερεύνηση του άγνωστου, και τέλος, την αναζήτηση του νέου (Lefevre, 2007).

Με όρους μεταπόλης εμφανίζεται η Νέα Υόρκη, κέντρο της παγκοσμιοποιημένης και κοσμοπολίτικης διακυβέρνησης, στη σειρά *Sex and the City*. Η πλοκή της σειράς δομείται και εξελίσσεται μέσα από τη ζωή και τις σχέσεις τεσσάρων γυναικών και αχώριστων φίλων που ζουν, συνάπτουν σχέσεις και εργάζονται στη Νέα Υόρκη, που, όπως παρουσιάζεται στη σειρά, είναι το συνώνυμο της «Πρωτεύουσας του Κόσμου», το μόνο κοσμοπολίτικο κέντρο. Ως νέα μητρόπολη αποτελεί και το μόνιμο πλαίσιο μέσα στο οποίο εκτυλίσσεται η σειρά και παίρνει τη μορφή ενός πέμπτου χαρακτήρα.

Σύμφωνα με την θεωρία του Billingham, και την έννοια του όρου γεω-ιδεολογία που χρησιμοποιεί στο έργο του, μπορεί κανείς να διακρίνει μέσα από τη σειρά και μέσα από τον τρόπο που προβάλλεται η Νέα Υόρκη, επιμέρους χαρακτηριστικά του μητροπολιτικού αυτού παγκόσμιου κέντρου. Ο Billingham περιγράφει τον όρο ως την «διεπαφή ανάμεσα στις πραγματικές και μεταφορικές κατασκευές του χώρου». Σύμφωνα με τον ίδιο μελετητή, η αντίληψή μας για το γεωγραφικό χώρο αναπόφευκτα κουβαλάει μαζί της μια κυρίαρχη αντίληψη της ιδεολογικής νοηματοδότησης αυτού του χώρου και συντίθεται από ετερόκλητα στοιχεία. Έτσι, όπως και η τηλεοπτική σειρά *Sex and the City*, το ίδιο και η Νέα Υόρκη, είναι «πεδίο αντιφάσεων ως γνήσιο προϊόν της μετανεωτερικότητας» (Δουδάκη, 2012).

Η Νέα Υόρκη, στη σειρά, είναι ο τόπος στον οποίο δοκιμάζονται και βιώνονται όλα: σεξ, σχέσεις, φιλία, επάγγελμα, οικογένεια. Η απουσία των προβλημάτων της πόλης, μέσα από την

σειρά, χτίζει την εικόνα ενός φανταστικού κόσμου για τη Νέα Υόρκη. Η εικόνα είναι λίγο εξιδανικευμένη, ταιριάζοντας με το ύφος της σειράς. Όπως το μετανεωτερικό άτομο δεν είναι το «υποκείμενο της μη-προσωπικότητας, αλλά το υποκείμενο των αντιφάσεων της προσωπικότητας, που απελευθερώνεται και ταυτόχρονα δεσμεύεται από την υπόσχεση και την προσδοκία της διαρκούς αλλαγής και μεταμόρφωσης», το ίδιο και η Νέα Υόρκη, «είναι ο τόπος, η κολυμβήθρα όπου το μετανεωτερικό άτομο εμβαπτίζεται τη διαρκώς ανανεούμενη βιογραφία του, η πόλη που διατηρεί ζωντανή –γι' αυτό και οδυνηρή– την υπόσχεση της δυνατότητας συνεχούς αλλαγής ή μίας νέας αρχής. Κι όπως οι κεντρικές ηρωίδες της σειράς καταναλώνουν και καταναλώνονται, έτσι και η Νέα Υόρκη αποτελεί την ιδανική μητρόπολη που καταναλώνεται από τους πολίτες της και τους οποίους καταναλώνει κι αυτή με τη σειρά της.» (Δουδάκη, 2012)

Η Νέα Υόρκη αποτελεί τον ιδανικό χώρο για να αναδειχτεί η δυνατότητα που έχει η σύγχρονη γυναίκα της μητρόπολης να (ανα)κατασκευάσει την πορεία της ζωής της. Μέσα στην μετανεωτερική μετάπολη της Νέας Υόρκης, ο μετανεωτερικός πολίτης παρουσιάζεται να εργάζεται, να απολαμβάνει, και να καταναλώνει μέσα σε έναν μικρόκοσμο ο οποίος «αποτελείται είτε από τον εαυτό είτε από τον σύντροφο είτε από τις φίλες – απομακρυσμένη από τα προβλήματα της πόλης και από το κοινωνικό σύνολο» (Δουδάκη, 2012).

Αν η Νέα Υόρκη είναι ο καθρέφτης της Carrie, η Carrie αντικατοπτρίζει την μετάπολη της Νέας Υόρκης, η μία προσωποποίηση της άλλης, «εικονικές αφηγήσεις της μετανεωτερικότητας» (Δουδάκη, 2012). Κινητοποιός και ταυτόχρονα περισταλτική δύναμη, η δυνητικά απεριόριστη ελευθερία για αναδόμηση της προσωπικής βιογραφίας – υπόσχεση που δίνει η μετανεωτερικότητα και που στη σειρά φιλοξενεί η Νέα Υόρκη (Δουδάκη, 2012).

Δ) Τα νέα μοντέλα σχέσεων (και η ρομαντική αγάπη)

Κατά τη διάρκεια των έξι κύκλων της σειράς, παρακολουθούμε τις τέσσερις γυναίκες να εκδηλώνουν τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες τους στις ερωτικές και συντροφικές σχέσεις με το άλλο φύλο αναζητώντας ανδρικά πρότυπα, η προσωπικότητα των οποίων προσιδιάζει του δικού τους τρόπου σκέψης και δράσης. Απέναντι, λοιπόν, στο ανδρικό αρχέτυπο οι τέσσερις κεντρικές ηρωίδες προβάλλουν πλέον τις επιθυμίες τους, είναι ανεξάρτητες, είναι αυτόνομες, και έχουν ερωτικές σχέσεις χωρίς να έχουν πάντα στο πίσω μέρος του μυαλού τους, τουλάχιστον όχι πάντα και όχι όλες, τη μακρόχρονη δέσμευση και το γάμο.

Ένα σημαντικό στοιχείο στον τρόπο απεικόνισης των συντροφικών ερωτικών σχέσεων είναι το γεγονός ότι περιγράφονται ρεαλιστικά, εντοπίζεται συναισθηματικός ρεαλισμός δηλαδή.

Η σειρά, όπως έχει ήδη αναφερθεί, εγγράφεται στη μετανεωτερικότητα αποτελώντας χαρακτηριστικό προϊόν της. Στη σειρά εμφανίζεται το νέο μετανεωτερικό πρότυπο του άνδρα με χαρακτηριστικά ανάμεσα στην αρρενωπότητα και την ευαισθησία, το γήινο και το ρομαντικό, στο

πρόσωπο του Έηνταν.

Επιπλέον, η Carrie διακρίνεται για τον ρομαντισμό της και αναζητά το άλλο της μισό προκειμένου να αναπτύξει μαζί του μία σταθερή σχέση: η ρομαντική αγάπη της Carrie για τον Big αποτελεί την πεμπτουςία της εξιδανικευτικής ουτοπίας της μετανεωτερικότητας κατά την οποία το άτομο μαστίζεται από την ανικανοποίητη επιθυμία. Ο ναρκισσιστικός εαυτός της μετανεωτερικής κοινωνίας είναι κτητικός με την έννοια ότι οι επιθυμίες του δεν έχουν όρια, και απαιτεί άμεση ικανοποίηση ζώντας σε κατάσταση αγχώδους, μονίμως, ανικανοποίητης επιθυμίας (Λας, 1979: 14). Το πάθος, που χαρακτηρίζει την ρομαντική αυτή σχέση της σειράς προέρχεται από τις προβολές, τις προσδοκίες, τις φαντασιώσεις της Κάρυ για τον Μπιγκ. Στην πραγματικότητα πρόκειται για την αγάπη όχι για τον άλλον αλλά για τον ίδιο τον εαυτό της – χαρακτηριστικό της μετανεωτερικότητας. Η ρομαντική αγάπη αναδεικνύεται ως η μόνη αληθινή αγάπη της μετανεωτερικής κοινωνίας, μετασχηματίζοντας τις σχέσεις των δυο φύλων. Ο δυτικός πολιτισμός στοιχειοθετείται στη βάση της ρομαντικής αγάπης, καθώς η τελευταία αποτελεί δομικό συστατικό των σχέσεων της μετανεωτερικότητας.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των συντροφικών σχέσεων της μετανεωτερικότητας αποτελεί το ότι, σήμερα, στην πραγματικότητα, όπως και στη σειρά στις συντροφικές σχέσεις «η αγάπη σεξουαλικοποιείται, το σεξ ερωτοποιείται, ενώ η ερωτική επιθυμία και ευχαρίστηση του σεξ, μετατρέπονται σε κίνητρο και τρόπο διατήρησης της αγάπης» (Γαλάνη κ.ά., 2005, σελ. 25). Έτσι, σταδιακά, η ευχαρίστηση και η έκφραση μέσω του σεξ αποκτούν αυτόνομη αξία, πέρα από το πλαίσιο της συντροφικής αγάπης (ό.π.). Αυτό υποδηλώνει ότι οι νέες μορφές σχέσεων νομιμοποιούν τις προσωπικές ανάγκες και επιθυμίες του μετανεωτερικού υποκειμένου. Σήμερα «επανατίθεται το ερώτημα των έμφυλων σχέσεων» (Γαλάνη, κ.ά., ό.π.), αφού πέραν του «ζευγαριού» έρχονται να προστεθούν και άλλες μορφές σχέσεων, ενώ διαρκώς οι μορφές αυτές μετασχηματίζονται. Στις ερωτικές σχέσεις της σειράς αντικατοπτρίζεται το ότι στην ουσία αποτελούν αντικείμενα κατανάλωσης από τις τέσσερις γυναίκες της σειράς: οι γυναίκες καταναλώνουν εκτός από ρούχα και άνδρες (Penafel, 2012).

Η μη σαφής τοποθέτηση πάνω στο θέμα της ρομαντικής αγάπης, στα πλαίσια του Sex and the City, κρατά ανοιχτή την πιθανότητα αλλαγής στη ζωή των κεντρικών ηρωίδων αλλά και στους ίδιους τους χαρακτήρες τους - μια υπόσχεση που δίνει και η μετανεωτερικότητα - την πάντα πιθανή αλλαγή (di Mattia, 2012).

E) Η φιλία (ως μεταοικογένεια)

Στη διάρκεια των έξι κύκλων της τηλεοπτικής σειράς, οι τέσσερις πρωταγωνίστριες συνδέονται μεταξύ τους μέσω μιας δυνατής φιλίας. Αν εξαιρέσει κανείς τις φιλικές σχέσεις που διατη-

ρούν οι ηρωίδες με τους ομοφυλόφιλους φίλους τους οι οποίες, εμφανώς, δεν αποτελούν πεδίο ανάπτυξης ερωτικής σχέσης, άλλη ετερόφυλη φιλία δεν υπάρχει.

Το *Sex and the City* προβάλλει την φεμινιστική αξία της γυναικείας φιλίας. Μάλιστα, είναι από τις λίγες αξίες που μένουν αδιαπραγμάτευτες καθ' όλη τη διάρκεια της σειράς μην εγκαταλείποντας ωστόσο την παραδοσιακή στάση απέναντι στις άλλες γυναίκες τις οποίες αντιμετωπίζουν επιφυλακτικά (Μαρκατάς, 2012). Παρά, δηλαδή, το τηλεοπτικό και κοινωνικό στερεότυπο που θέλει τις παρέες και φιλίες μεταξύ γυναικών να κλονίζονται ή να διαλύονται εξαιτίας χαρακτηριστικών που συνήθως αποδίδονται στις γυναίκες (ανταγωνισμός, ζήλια και άλλα), η φιλία μεταξύ των τεσσάρων κεντρικών ηρωίδων διαρκεί όσο και οι κύκλοι της σειράς. Η γυναικεία συντροφικότητα, η φιλία τους δηλαδή, είναι και αυτή πρωταγωνίστρια (Μαρκατάς, 2011, σελ. 131).

Πάντως, η ανιδιοτελής στήριξη που παρέχεται μεταξύ των τεσσάρων γυναικών τείνει στην εξιδανίκευση της φιλίας (ενάντια στο κοινωνικό στερεότυπο του ανταγωνισμού μεταξύ γυναικών), παρουσιάζοντάς την ως μία οικογένεια απαλλαγμένη από καταναγκαστικούς δεσμούς. Η φιλία καθίσταται ως η νέα οικογένεια, υποκαθιστά την έννοια της παραδοσιακής οικογένειας, και δίνει μία διάσταση της μετα-οικογένειας. Η οικογένεια των φίλων αποτελεί καταφύγιο τόσο για την Carrie όσο και για τις τρεις άλλες κεντρικές ηρωίδες. Αυτή η νέα προοπτική και ρόλος της φιλίας σχετίζεται, άμεσα, με τη μετανεωτερικότητα, όπως αποτυπώνεται στο σύνολο σχεδόν της σειράς.

Πράγματι, το μετανεωτερικό υποκείμενο, μη έχοντας σαφείς προσανατολισμούς, και δεδομένου του χάους της μετανεωτερικής Νέας Υόρκης –και κάθε μετάπολης– προσπαθεί να δομήσει τις δικές του σταθερές οι οποίες ενσαρκώνονται στο πρόσωπο των φίλων. Όμως αυτό δεν το δημιουργεί μόνο από ανάγκη, αλλά αποτελεί επιλογή ενός τρόπου ζωής: η μετανεωτερικότητα εξάλλου, χαρακτηρίζεται από μία διαρκή κινητικότητα και επομένως από την αποφυγή της δέσμευσης και του αυτοπεριορισμού που δημιουργούν, μεταξύ άλλων, οι δεσμοί αίματος, και ο θεσμός της οικογένειας. Αμφισβητώντας τις παραδοσιακές δομές της πατρικής οικογένειας, και τον ίδιο το θεσμό της, δημιουργεί την δική του μετα-οικογένεια, την φιλία.

Ταυτόχρονα με τα παραπάνω, η φιλική μόνιμη συντροφιά των τεσσάρων κεντρικών ηρωίδων λειτουργεί ως υποκατάστατο των ανδρών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η σεξουαλική χειραφέτηση της μετανεωτερικής, μεταφεμινιστικής γυναίκας, μέσω της φιλίας, έχει μετατρέψει τους άνδρες σε «παρωχημένες» (Μαρκατάς, 2011, ό.π.) υπάρξεις, προκειμένου να βιωθεί και να καθιερωθεί ως πρότυπο.

Οι φιλικές σχέσεις στο δυτικό κόσμο βιώνονται, σύμφωνα με τον Tajfel, μέσα από την συνειδητοποίηση των ομοιοτήτων του «εμείς» και της διαφορετικότητας από τους «άλλους». Η διαδικασία αυτή δίνει στα άτομα το αίσθημα της ασφάλειας και της «υπαγωγής σε μία ανώτερη οντότητα που τα περικλείει και τα αποδέχεται» (Χαλάτσης και Χρηστάκης, 2010). Είναι γεγονός ότι τα χαρακτηριστικά αυτής της τετραμελούς παρέας αντανακλούν, πλήρως, την ανάγκη του

σύγχρονου ανθρώπου να αποφορτίζεται από την ένταση της καθημερινότητας και να διεκδικεί την υποστήριξη των φίλων του σε αυτόν τον μικρόκοσμο που όπως φαίνεται αποτελεί συμβολικό χώρο ασφάλειας (Χαλάτσης και Χρηστάκης, 2011).

Η φιλία, όπως παρουσιάζεται στη σειρά, εκφράζει την έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου για κοινωνικότητα και επικοινωνία. Σύμφωνα με τον Pagès (Χαλάτσης, 2010, σελ. 104), η έμφυτη αγωνία του ανθρώπου, απέναντι στη μοναξιά, αντιμετωπίζεται μέσα από την αναζήτηση δεσμών που τον ενώνουν με τους άλλους, όπως τις ηρωίδες μεταξύ τους.

,

6) ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Έχοντας παρουσιάσει τους κύριους όρους προσδιορισμού της εργασίας μας στην προηγούμενη ενότητα του θεωρητικού πλαισίου της έρευνας, στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται μία συστηματική καταγραφή της στοχοθεσίας της εργασίας μας, αν και τα ερευνητικά ερωτήματα έχουν διαφανεί από ορισμένα σημεία της θεωρητικής και ερευνητικής ανασκόπησης.

Επιπλέον, όπως έγινε φανερό στο κεφάλαιο της ανασκόπησης των σχετικών, λιγότερο ή περισσότερο, με το θέμα της εργασίας μας ερευνών, μελέτες πρόσληψης της σειράς έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν και μάλιστα, ως προς το ελληνικό τηλεοπτικό κοινό, όχι όμως ως προς αν και με ποιον τρόπο η κρίση έχει επηρεάσει αυτήν την πρόσληψη. Επίσης, αν και έχουν διεξαχθεί αμέτρητες έρευνες σχετικές με την ελληνική κρίση, δεν έχει διερευνηθεί το πώς, εν μέσω κρίσης, εκλαμβάνονται από τους Έλληνες ζητήματα σχεσιακά (συντροφικές, σεξουαλικές, φιλικές σχέσεις).

Η πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας έχει να κάνει με τον χωροχρονικό παράγοντα της Ελλάδας της κρίσης: η εργασία επιχειρεί να προσεγγίσει ερευνητικά το ρόλο της κρίσης στην πρόσληψη της σειράς ως προς τους κεντρικούς άξονές της αλλά και ως προς τη σειρά στο σύνολό της.

Συνεπώς, η παρούσα εργασία κάνει μία απόπειρα να απευθυνθεί στο ερευνητικό κενό στον ελληνικό χώρο για τον τρόπο και τον βαθμό με τον οποίον η ελληνική κρίση επηρεάζει την πρόσληψη των σημερινών τηλεθεατριών της χώρας, μιας σειράς που προβλήθηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του '90 όπου η πραγματικότητα απέιχε παρασάγγας από τη σημερινή. Η ελληνική κρίση, ως χρονικό 'σημείο' και αντανάκλαση υπό όρους μετανεωτερικότητας, αποτελεί το πλαίσιο της έρευνάς μας.

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να καταγράψει τον τρόπο πρόσληψης της σειράς S&C από Ελληνίδες τηλεθεάτριες, οι οποίες ανήκαν στο τηλεοπτικό κοινό της σειράς πριν αλλά και κατά τη διάρκεια της ελληνικής κρίσης. Επιδιώκουμε, συνεπώς, να καταγράψουμε, μέσα από συγκεκριμένες θεματικές του S&C, τις ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις πρόσληψης, από τις τηλεθεάτριες του δείγματος της έρευνας, και που, ίσως, οφείλονται στην κρίση.

Στην πραγματικότητα, ο στόχος της έρευνας είναι ένας και αναλύεται σε συγκεκριμένα ερωτήματα, τα οποία καταγράφονται παρακάτω.

Ο στόχος: Πώς προσλαμβάνουν τις βασικές θεματικές της σειράς οι σημερινές τηλεθεάτριες στην Ελλάδα;

Πιο συγκεκριμένα, ο στόχος αυτός αναλύεται σε επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Έχει αλλάξει η πρόσληψη των θεματικών της σειράς από τις τηλεθεάτριες εξαιτίας της κρίσης;
- 2) Στο πλαίσιο της σημερινής κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων ποιες θεματικές της σειράς

αναστοχάζονται οι τηλεθέατριες με ποιον τρόπο;

3) Ποιες θεματικές της σειράς παρέμειναν αμετάβλητες στην πρόσληψή τους από την ελληνική κρίση;

4) Για ποιους λόγους οι τηλεθέατριες παρακολουθούν σήμερα τη σειρά και πόσο αυτοί σχετίζονται με την κρίση;

Έχοντας προσανατολιστεί από το κράμα της σχετικής θεωρίας και των διερωτήσεων που προέκυψαν από την πλευρά μας, δομήθηκε και ο οδηγός των συνεντεύξεων πάνω στον οποίο στηριχθήκαμε για να διεξάγουμε την έρευνά μας. Ο οδηγός αυτός παρατίθεται στο παράρτημα.

7) ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Όπως έχει προκύψει από τα προηγούμενα κεφάλαια, προσπαθήσαμε να οριοθετήσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο προβλήθηκε η σειρά, και να δώσουμε τους κύριους όρους προσδιορισμού της, γεγονός που με τη σειρά του έδωσε τη σκυτάλη για τη διεξαγωγή της έρευνας, στην οποία και θα αναφερθούμε, αναλυτικά, στην παρούσα ενότητα.

A) Η Μέθοδος Έρευνας

Ως γνωστόν, η επιλογή της μεθόδου καθορίζεται από τον τρόπο διατύπωσης τού, υπό διερεύνηση, ερωτήματος και συνακόλουθα τους στόχους της έρευνας, καθώς και το θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο (Mason, 2009). Το θέμα υπέδειξε την ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: ο όρος διερεύνηση του ρόλου της ελληνικής κρίσης στην πρόσληψη της σειράς S&C, παραπέμπει στην ποιοτική μελέτη του φαινομένου, καθώς κάτι τέτοιο δεν μπορεί να συλληφθεί με την ποσοτική προσέγγιση (Bell, 2005). Στόχος, εδώ, είναι η εις βάθος διερεύνηση του όχι μόνο αν αλλά πώς και γιατί η ελληνική κρίση επηρέασε την πρόσληψη της σειράς, δηλαδή εδώ, το ερώτημα τίθεται διερευνητικά και δεν υπάρχει συγκεκριμένη «υπόθεση προς επαλήθευση» (Silverman, 2010). Δεν αποτελεί στόχο η γενίκευση των αποτελεσμάτων στον πληθυσμό, όπως συμβαίνει στις ποσοτικές μεθόδους.

Η επιστημολογική θεωρητική προσέγγιση της μεθοδολογίας, εδώ, στηρίζεται στο ότι η θεωρία οδηγεί σε διάφορες ερμηνείες και υπάρχει μόνο μια σχετικιστική πραγματικότητα που ερμηνεύεται από τον ερευνητή αν και τα επιστημονικά ευρήματα ερμηνεύονται και βάσει κάποιας θεωρίας. Έτσι, η ποιοτική μέθοδος χαρακτηρίζεται από τον σχετικισμό και την ερμηνευτική ανάλυση. Στοιχείο της τελευταίας είναι η υποκειμενικότητα των εξεταζομένων ατόμων: οι ερευνητές πρέπει να έχουν ενσυναίσθηση, για να κατανοήσουν σε βάθος τις ενέργειες των ερωτώμενων, κατά συνέπεια πρέπει να έχουν βαθιά κοινωνική και υποκειμενική κατανόηση (Weber στο Macionis & Gerber, 2010). Παρά ταύτα, στην ποιοτική έρευνα δεν θεωρείται ο λόγος των υποκειμένων ανακριβής. Αντιθέτως: εξερευνώνται τα νοήματα που ανακινεί αυτός ο λόγος και στα οποία βασίζεται (ό.π.).

Όσον αφορά την επιστημονική εγκυρότητα μίας ποιοτικής έρευνας, οι όροι που προτείνονται είναι: α) η τριγωνοποίηση, β) ο έλεγχος μέσω των συμμετεχόντων γ) η μελέτη της διϋποκειμενικότητας, δ) η συνειδητή υποκειμενικότητα και ε) η αναλυτική επαγωγή (Ντάβου στο Christensen, 2007). Από αυτούς τους όρους χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα αυτοί της τριγωνοποίησης, του ελέγχου μέσω των συμμετεχουσών, και της μελέτης της διϋποκειμενικότητας.

α) Η τριγωνοποίηση στην ποιοτική έρευνα αναφέρεται «στην παρατήρηση του ερευνητικού

ζητήματος από, τουλάχιστον, δύο διαφορετικές οπτικές» (Flick, 2002). Είναι μία μίξη πολλών οπτικών στη μελέτη του ίδιου φαινομένου. Η χρήση, δηλαδή, πάνω από μίας ερευνητικής τεχνικής στη μελέτη του ίδιου ερευνητικού πεδίου όπου η κάθε μία χρησιμοποιείται για να επαληθεύσει τα αποτελέσματα της άλλης. Η τριγωνοποίηση στηρίζεται στην αρχή ότι μία και μοναδική οπτική δεν μπορεί να αντικατοπτρίσει την πολυδιάστατη κοινωνική πραγματικότητα (Yeasmin & Rahman, 2012). Υπάρχουν διάφορα είδη τριγωνοποίησης αλλά εδώ χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογική τριγωνοποίηση εντός της ίδιας μεθόδου (όχι μεταξύ διαφορετικών μεθόδων συλλογής των δεδομένων) (Flick et al., 2004). Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχουσες ρωτήθηκαν από την ερευνήτρια για να διερευνηθεί ο ίδιος θεματικός άξονας, είτε σε διαφορετικές χρονικές στιγμές κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων είτε παραφράζοντας την ίδια ερώτηση είτε αναπλαισιώνοντας ή παραφράζοντας αυτό που, ήδη, ειπώθηκε από την συμμετέχουσα.

β) Ο έλεγχος της εγκυρότητας της ερμηνείας του ερευνητή, μέσω των ερωτώμενων, πραγματοποιείται αφού παρέλθει ολόκληρη η ερευνητική διαδικασία. Ο ερευνητής ρωτά τους συμμετέχοντες αν η ερμηνεία που προτείνει βγάζει νόημα, κατ' εκείνους, και κατά πόσον την αποδέχονται, πράγμα που συνέβη και στην παρούσα εργασία, επιβεβαιώνοντας τις ερμηνευτικές υποθέσεις της ερευνήτριας στο σύνολό τους.

γ) Επίγνωση της διϋποκειμενικότητας: χαρακτηριστικό της ποιοτικής έρευνας είναι η μεροληπτική κοινωνικοποιημένη συμπεριφορά εκ μέρους των συμμετεχόντων, λόγω της παρουσίας του ερευνητή. Και αυτό διότι αναπτύσσεται μία δυναμική σχέση μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντα, (όπως και κάθε ομάδας υποκειμένων) βάσει αυτού που δημιουργούν σε εκείνο το χωροχρονικό πλαίσιο. Και οι δύο, λοιπόν, επαναπροσδιορίζουν τους εαυτούς τους μέσα από αυτήν την 'διαπραγμάτευση', κάτι που λαμβάνεται υπόψη, κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, αφού, βεβαίως, τα επηρεάζει σε κάποιο βαθμό (ό.π.). Αυτό θεωρούμε ότι επετεύχθη, σε κάποιο βαθμό, δεδομένου ότι επρόκειτο για μία πρώτη απόπειρα αποδόμησης ποιοτικών συνεντεύξεων βάθους. Αποτέλεσε ακρογωνιαίο λίθο της ανάλυσης και, κατόπιν, ερμηνείας των δεδομένων, όπως θα διαφανεί στο μέρος των αποτελεσμάτων και της συζήτησης, ίσως όχι πρόδηλα αλλά, κυρίως, υπόρρητα κατά τη σύνθεση των συμπερασμάτων.

Επιπροσθέτως, άλλη μία ιδιότητα της ποιοτικής προσέγγισης είναι η επικέντρωσή της στο ειδικό, γι' αυτό και ονομάζεται και ιδιογραφική. Τα φαινόμενα εδώ γίνονται αντιληπτά από τον συγκεκριμένο συμμετέχοντα και στο συγκεκριμένο ειδικό πλαίσιο. Συνεπώς, η γενίκευση των αποτελεσμάτων στον πληθυσμό δεν αποτελεί στόχο (Smith et al., 2009).

Ζητήματα δεοντολογίας εγείρονται εδώ αλλά και σε κάθε ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες. Εξάλλου, η Bell (2005) υποστηρίζει ότι «η εγκυρότητα μιας έρευνας και η δεοντολογία δε θα έπρεπε να γίνονται αντιληπτά ως ξεχωριστά ζητήματα». Στην παρούσα εργασία, το θεμελιώδες ζήτημα είναι το κατά πόσον η διερεύνηση της πρόσληψης της σειράς, εκ μέρους των συμμετεχουσών, μπορεί να ανακινήσει ανεπίλυτα προβλήματα ως προς κάποια ευαίσθητα θέματα,

με αφορμή τα ζητήματα που θίγει η σειρά (παραδείγματος χάριν: η συντροφικότητα, η σεξουαλικότητα ή η γυναικεία χειραφέτηση).

Από την άλλη, άποψή μας είναι ότι οι ερωτώμενες είναι αυτόνομα, υπεύθυνα, για τον εαυτό τους, άτομα τα οποία έχουν το δικαίωμα να αποφασίσουν μόνα τους αν θέλουν ή όχι να συμμετέχουν στην έρευνα, γνωρίζοντας όλες τις απαραίτητες λεπτομέρειες για τη διαδικασία της συνέντευξης και της χρήσης των δεδομένων. Υιοθετώντας μία φαινομενολογική οπτική απέναντι στην έρευνα, θεωρούμε ότι εφόσον οι γυναίκες αυτές, ίσως, θα παραπέμπονταν, νοητά, σε δυσεπίλυτα προβλήματα, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, αυτά θα βρίσκονταν ήδη στο φαινομενολογικό τους πλαίσιο και η παραπομπή τους δε θα άλλαζε κάτι στον τρόπο που αυτά βιώνονται, με την προϋπόθεση να διεξάγεται η διαδικασία της συνέντευξης με τον απαραίτητο σεβασμό (Καστράνη, 2012). Παρά ταύτα, στο κεφάλαιο «διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας» αναφερόμαστε αναλυτικά στα μέτρα που πήραμε για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας των συμμετεχουσών.

B) Η Επιστημολογία της Ανάλυσης

Το ερευνητικό υλικό, δηλαδή, οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις, προσεγγίστηκαν βάσει των αρχών της ποιοτικής μορφής ανάλυσης περιεχομένου, δηλαδή, βάσει της θεματικής / σημασιολογικής / εννοιολογικής ανάλυσης, εν παραλλήλω, με μια ερμηνευτική συλλογιστική και συγκεκριμένα, βάσει της φαινομενολογικής ερμηνευτικής ανάλυσης. Εδώ, εγείρεται ένας προβληματισμός περί της σχέσης μεταξύ της θεωρίας που επικαλούμαστε για τη συλλογή των δεδομένων, από τη μία, και, από την άλλη, της θεωρίας στην οποία αναφερόμαστε κατά την ανάλυση των δεδομένων αυτών (Ναυρίδης, 1994, σελ. 95).

Όπως αναφέρεται, «η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, παρότι αναζητά τις υποκειμενικές αντιλήψεις του νοήματος, αναγνωρίζει ότι αυτή η διαδικασία επηρεάζεται και εξαρτάται από το ερμηνευτικό πλαίσιο του ερευνητή που επιχειρεί να κατανοήσει τις αντιλήψεις αυτές» (Smith et al., 2007, σελ. 186). Η ερευνητική αυτή προσέγγιση, λοιπόν, αναγνωρίζει ότι η φαινομενολογία μπορεί να είναι θεωρητικά περιγραφική έννοια αλλά στην εκτέλεσή της μπορεί να υπάρξει μόνο μέσω μίας ερμηνευτικής οπτικής (ό.π.). Η ερμηνευτική ανάλυση αφορά, κατά την Unrug (Unrug στο Τζάνη, 2005) μια διαδικασία επιλογής και λογικής αναδιοργάνωσης των δεδομένων με συγκεκριμένες κατηγοριοποιήσεις που θα επιλεγούν με εννοιολογικά / σημασιολογικά κριτήρια. Η ερμηνευτική θεωρητική παράδοση, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ξεκινά από την παραδοχή ότι η πρόσβαση στην κοινωνική πραγματικότητα είναι δυνατή μόνο μέσω διαφορετικών κοινωνικών κατασκευών ή μέσων, όπως είναι η γλώσσα, η ατομική και συλλογική συνείδηση, τα κοινά νοήματα και αναπαραστάσεις και η μελέτη της διυποκειμενικότητας (Smith et al., 2009). Στηρίζεται σε παραδοχές που αφορούν, συνοπτικά, στη θεώρηση της κοινωνικής

πραγματικότητας ως περίπλοκης συμβολικής κατασκευής με δυναμική διάσταση, στην αναγνώριση της ικανότητας των ανθρώπων να παράγουν νόημα κατά την επικοινωνία τους, καθώς, και στη συμμετοχή τους στη διαδικασία κατασκευής της κοινωνικής πραγματικότητας (Ιωσηφίδης, 2003). Πιο αναλυτικά, η ερμηνεία του ερευνητή δεν μπορεί να δομηθεί ανεπηρέαστη από τις αντιλήψεις και το πλαίσιο αναφοράς του συμμετέχοντα (Smith et al., 2009), συνεπώς, επηρεάζεται από τις αντιλήψεις αυτού. Και ακόμη παραπέρα, η επίδραση της οπτικής του ερευνητή αποτελεί βασικό ζητούμενο της ερευνητικής διαδικασίας. Εδώ, μπορεί ο μελετητής να κατανοήσει πώς οι συμμετέχοντες νοηματοδοτούν τον κόσμο που κυριαρχείται πολλές φορές από «αντιφάσεις» και «διφορούμενα» μηνύματα (Χρηστάκης & Αναλυτή, 2013). Προσπαθούμε, συνεπώς, να κατανοήσουμε τον συμμετέχοντα ενώ, παράλληλα, ο συμμετέχων προσπαθεί να κατανοήσει το φαινόμενο υπό διαπραγμάτευση (ό.π.). Η συμπερίληψη του δικού μας ερμηνευτικού πλαισίου γίνεται μέσα από την υιοθέτηση μίας ερμηνευτικής στάσης η οποία συνδυάζει την ενσυναίσθηση με την αμφισβήτηση, όπως προτείνουν οι Smith et al. (2009): την ερμηνεία από τη σκοπιά του ατόμου (ενσυναίσθηση), σε συνδυασμό με την ερμηνεία ως την έκφραση της κατανόησης του ερευνητή για την εμπειρία του ερωτώμενου (αμφισβήτηση). Δεν θα πρέπει, τέλος, να ξεχνάμε ότι οι απαντήσεις επηρεάζονται από την αυτοεικόνα των ερωτώμενων και από την πιθανή διάθεσή τους να δώσουν απαντήσεις που θεωρούν ότι αρμόζουν στην κοινωνική τους θέση και την εκπαίδευσή τους (Peterson, 2005).

Κατόπιν, ακολουθεί η αναλυτική φάση (κωδικοποίηση, ταξινόμηση) και τελικά, η περιγραφική φάση λαμβάνει χώρα όταν ο ερευνητής φτάνει στην κατανόηση και στον ορισμό του φαινομένου. Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω θεωρητικά θεμέλια, η ανάλυση των δεδομένων έγινε μέσα από την αναγνώριση μοτίβων νοήματος, τα οποία ονομάζονται θέματα. Πρόκειται για την ποιοτική εκδοχή της ανάλυσης περιεχομένου: εδώ, αναζητούμε τις κύριες θεματικές σε ένα σώμα κειμένων / δεδομένων. Ο Barelson (1952) υποστηρίζει ότι η θεματική ανάλυση οδηγεί, αναγκαστικά, στην ερμηνεία των δεδομένων, αφού ο ερευνητής ερμηνεύει τις «λέξεις» εντοπίζοντας τις συμβολικές έννοιες, τα διάφορα θέματα που περιέχονται σε αυτό. Το θέμα νοείται ως «η σημασία μιας ομάδας λέξεων και βασίζεται στο ότι ο λόγος αποκαλύπτει τις συγκινησιακές καταστάσεις, τα ενδιαφέροντα, τις γνώμες, τις πεποιθήσεις, τα νοήματα ή τις ερμηνείες των υποκειμένων» (ό.π.).

«Ένα θέμα συλλαμβάνει κάτι σημαντικό για τα δεδομένα σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα και αντιπροσωπεύει κάποιο επίπεδο ενός μοτίβου μέσα στις απαντήσεις ή στο νόημα εντός του σώματος των δεδομένων» (Braun & Clarke, 2006, σελ. 82).

Ο ερευνητής, εδώ, προσπαθεί να δημιουργήσει μια ομάδα θεματικών ενοτήτων, οι οποίες καθορίζονται, παράλληλα, από την θεωρητική και ερευνητική ανασκόπηση (που αντικατοπτρίζεται στον οδηγό συνέντευξης) και το περιεχόμενο των δεδομένων. Οι αποφάσεις για τις μεθόδους κωδικοποίησης πρέπει να καθοδηγούνται από τη θεωρία και τα ερωτήματα του ερευνητή, και η ανάλυση θα πρέπει να ακολουθεί τις κατηγορίες του οδηγού συνέντευξης, ενώ, ταυτόχρονα, οφείλει

να είναι εξαντλητική ως προς τις κατηγορίες που διαμορφώνονται και πέραν του οδηγού συνέντευξης (της θεωρίας) από τις αναφορές των συμμετεχόντων δηλαδή (Braun and Clarke, 2006).

Τα θέματα αυτά ομαδοποιήθηκαν ως προς το περιεχόμενό τους στο επόμενο κεφάλαιο. Η διαδικασία της κωδικοποίησης είναι κατ' ουσία μία επιλεκτική μείωση (Barelson, 1952): προκύπτουν οι βασικές θεματικές – επάνω στις οποίες θα αναπτυχθεί μια αναλυτική παρουσίαση και θεωρητική συζήτηση που θα απαντά στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουμε θέσει– και οι οποίες θα αναλυθούν στην επόμενη ενότητα. Τα βήματα που ακολουθήθηκαν είναι: η ανάγνωση του αντιγράφου αρκετές φορές, κυριολεκτικά και ερμηνευτικά, η αρχική κωδικοποίηση των δεδομένων, η αναζήτηση κοινών θεμάτων στους αρχικούς κωδικούς (δηλαδή αυτά με την μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης), η αναθεώρηση των θεμάτων με αναφορά στο σύνολο των δεδομένων και ο εντοπισμός, ερμηνευτικά, σημαντικών αποσπασμάτων (ό.π.). Τέλος, έγινε ο προσδιορισμός και η ονομασία των θεμάτων: κάθε εννοιολογική ομάδα θεμάτων συγκεντρώνεται σε ένα περιγραφικό τίτλο, τον τίτλο υπερθέματος (Fontana & Frey, 1994). Εντοπίζονται, λοιπόν, θέματα ενδιαφέροντος και ελέγχεται η επανάληψη ή και η διαφοροποίησή τους μεταξύ των περιπτώσεων, γίνεται η ανάλυση έτσι 'εντός και μεταξύ' των θεμάτων. Δίπλα από κάθε υπόθεμα παρέχεται ένα σχετικό απόσπασμα από τις απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις το οποίο αποδεικνύει το σημασιολογικό περιεχόμενό του (ό.π.). Οι Smith et al. (2009) θεωρούν ότι για να γίνει κατανοητή η ανάλυση θα πρέπει τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις να αντιπροσωπεύουν το φαινομενολογικό μέρος, και τα σχόλια του ερευνητή το ερμηνευτικό μέρος. Δημιουργήθηκαν, με αυτόν τον τρόπο, αποτελέσματα που εμπεριέχουν τα υπερθέματα της έρευνας, τα υποθέματα που ανήκουν σε κάθε υπέρθεμα και ένα παράδειγμα από τις συνεντεύξεις (Smith, 2009). Αυτό το σύστημα κατηγοριών / υπερθεμάτων ερμηνεύεται με άξονα τα ερευνητικά ερωτήματα (Σακαλάκη, 2008).

Γ) Οι Συμμετέχουσες

Οι συμμετέχουσες στην παρούσα έρευνα, όπως διαφαίνεται ήδη ακόμη από τον τίτλο της εργασίας, είναι αποκλειστικά γυναίκες. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι όροι συμμετέχουσα, ερωτώμενη, τηλεθεάτρια, ελληνικό τηλεοπτικό κοινό, κοινό, Αθηναία, Ελληνίδα, το δείγμα της έρευνας, Αθηναία τηλεθεάτρια, Ελληνίδα τηλεθεάτρια, τηλεοπτικό κοινό στη χώρα, χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας ως ταυτόσημοι.

Οι λόγοι, για τους οποίους επιλέξαμε αποκλειστικά γυναίκες συμμετέχουσες, είναι δύο. Πρώτος λόγος είναι ότι οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν την συντριπτική πλειοψηφία του τηλεοπτικού κοινού της σειράς (Bruzzi & Gibson, 2004). Οι γυναίκες τηλεθεάτριες, λοιπόν, 'προηγούνται', όσον αφορά στη διερεύνηση της πρόσληψης της σειράς, λόγω του ότι υπερτερούν αριθμητικά των ανδρών στην παρακολούθηση της σειράς, γεγονός που εγείρει ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με

τις αιτίες αυτής της διαφοράς. Επιπροσθέτως, θεωρούμε πως η διερεύνηση πρόσληψης της σειράς, και από το ανδρικό κοινό, δεν μπορεί να μελετηθεί ενδελεχώς από μία μόνο ποιοτική έρευνα. Επομένως, ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκαν αποκλειστικά γυναίκες συμμετέχουσες είναι η διάθεση να μελετηθεί το φαινόμενο υπό διερεύνηση όσο το δυνατόν εκτενέστερα αλλά και όσο το δυνατόν πληρέστερα. Ο δεύτερος λόγος είναι ο στόχος προσανατολισμού μας στη γυναικεία οπτική: αναγνωρίζοντας την περιθωριοποίηση της γυναικείας οπτικής και την ταυτόχρονη υιοθέτηση μίας ανδροκεντρικής οπτικής στο τηλεοπτικό περιεχόμενο, θεωρούμε απαραίτητη τη διερεύνηση της γυναικείας πρόσληψης της σειράς. Αυτή η περιθωριοποίηση σχετίζεται με την άποψη της Γκασούκα περί δημιουργίας μιας ‘ ψευδούς συνείδησης’ των γυναικών που προκύπτει από όλο το σύστημα των αντιλήψεων, νοοτροπιών, πρακτικών και συμπεριφορών που προβάλλει και επιβάλλει μια ανδροκεντρική –στη φιλοσοφία και στη δομή της– κοινωνία (Γκασούκα, 1998, σελ. 45).

Πρόκειται για ένα δείγμα δεκαπέντε ατόμων, δηλαδή μια μικρογραφία του πληθυσμού. Το μέγεθος του δείγματος είναι ο συνολικός αριθμός των μονάδων ανάλυσης του πληθυσμού που επιλέγεται στο δείγμα (Smith, 2007).

Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι πριν από την διεξαγωγή τελικών συνεντεύξεων έγιναν δύο πιλοτικές συνεντεύξεις στις οποίες θα αναφερθούμε αναλυτικά σε επόμενη υποενότητα. Αυτές οι δύο γυναίκες (που πληρούσαν τα κριτήρια του δείγματος στα οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά πιο κάτω) δεν λογίζονται στο τελικό δείγμα, και επελέγησαν με τη μέθοδο της βολικής δειγματοληψίας. Αυτή η μέθοδος δεν συνιστάται για την επιλογή του τελικού δείγματος αλλά είναι αποδεκτή για την δημιουργία πιλοτικών συνεντεύξεων. Στη βολική μέθοδο δειγματοληψίας οι συμμετέχοντες επιλέγονται από τον ευρύτερο κύκλο γνωριμιών του ερευνητή (Ντάβου, 2015).

Η βασική δειγματοληψία, δηλαδή, η διαδικασία επιλογής του δείγματος από έναν πληθυσμό, έγινε με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας. Είναι μία μη στατιστική / πιθανοτική μέθοδος, συνεπώς, δεν βασίζεται στην τυχαία και ίση πιθανότητα κάθε μέλους ενός πληθυσμού να επιλεγεί αλλά στη σκόπιμη επιλογή πληροφοριακά πλουσιών περιπτώσεων (ό.π.). Ένας συμμετέχων χρησιμοποιείται για να συστήσει και άλλους γνωστούς του ως συμμετέχοντες (ονομάζεται πληροφοροητής), που θα έχουν τα κοινά χαρακτηριστικά που κρίνονται απαραίτητα για τους σκοπούς της έρευνας. Η επιτυχία της δειγματοληψίας αυτής εξαρτάται από τις παραπομπές των αρχικών συμμετεχόντων για να βρεθούν πρόσθετοι συμμετέχοντες. Η μέθοδος της χιονοστιβάδας επιλέχθηκε διότι τα επιθυμητά χαρακτηριστικά του δείγματος (θα αναφερθούν αμέσως μετά) δεν είναι όλα κοινότυπα και εύκολα αναγνωρίσιμα. Πάντως, έχει λεχθεί ότι η δειγματοληψία χιονοστιβάδας προσιδιάζει με ένα συγκεκριμένο τύπο σκόπιμου δείγματος. Εννοώντας, δηλαδή, ότι το δείγμα θα ικανοποιεί τις ανάγκες της έρευνας και θα είναι είτε τυπικό είτε ενδιαφέρον για τον ερευνητή (ό.π.)

Πιο συγκεκριμένα, κοινό χαρακτηριστικό των συμμετεχουσών είναι, καταρχήν, η παρακολούθηση της σειράς. Πρόκειται για τηλεθεάτριες της υπό διερεύνηση σειράς, οι οποίες

παρακολούθησαν σταθερά τη σειρά, μέσα στο χρονικό διάστημα από την πρώτη της προβολή στην Αμερικανική τηλεόραση –το 1998– έως και σήμερα, σε οποιοδήποτε μέσο (τηλεόραση, συνδρομητική τηλεόραση, διαδικτυακή τηλεόραση, διαδίκτυο, DVD player). Δεν πρόκειται για φανατικές τηλεθεάτριες αλλά για κοινό που συστηματικά έχει παρακολουθήσει ή παρακολουθεί τη σειρά. Το παραπάνω σημαίνει πως το δείγμα της έρευνας είναι ‘σκόπιμο’ και ‘με βάση συγκεκριμένα κριτήρια’, δηλαδή ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία επιτρέπουν τη διερεύνηση των ερευνητικών στόχων (Smith, 2007). Επίσης, το δείγμα, όπως θα δείξει ο πίνακας 1 παρακάτω, έχει υψηλό βαθμό ομοιογένειας, λόγω του ότι προέκυψε με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας, χαρακτηριστικό της οποίας είναι να συστήνονται άτομα με ομοιότητα ως προς ηλικιακά ή επαγγελματικά χαρακτηριστικά (Crowley, 2009).

Όσον αφορά το μέγεθος του δείγματος, επιλέγεται έως ότου επέλθει ο πληροφοριακός (θεωρητικός) κορεσμός, αφού η συλλογή νέων δεδομένων προκύπτει από τις νέες περιπτώσεις συμμετεχόντων. Έως ότου δομηθεί μια ‘νέα θεωρητική συνεισφορά’ συλλέγουμε τα δεδομένα. Αυτή, ‘η νέα θεωρητική συνεισφορά’ προκύπτει από τον κορεσμό κάθε υπερθέματος, έως ότου, δηλαδή, δεν προκύπτουν νέα ή συναφή δεδομένα σχετικά με το κάθε υπερθέμα και, συνεπώς, οι πρόσθετοι συμμετέχοντες παύουν να εμπλουτίζουν την διαμορφούμενη θεωρία (Braun & Clarke, 2006). Αυτά τα υπερθέματα και τα υποθέματά τους βρίσκονται στην ενότητα αποτελέσματα και συζήτηση. Το μέγεθος ορίστηκε, ακόμη, λαμβάνοντας υπόψιν την προσέγγιση της ανάλυσης δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε, καθώς, και τους στόχους και τους περιορισμούς της μεθοδολογίας αυτής: στην ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση στην οποία στηριχθήκαμε, το μέγεθος του δείγματος δεν θα μπορούσε και, όπως αποδείχθηκε, δεν θα χρειαζόταν να είναι μεγάλο. Λόγω του ότι πρόκειται για μία ιδιογραφική προσέγγιση η οποία προσανατολίζεται στην κατανόηση συγκεκριμένων φαινομένων υπό συγκεκριμένα πλαίσια, οι ερμηνευτικές φαινομενολογικές μελέτες διεξάγονται με μικρού μεγέθους δείγματα. Η λεπτομερής, ανά περίπτωση, ανάλυση των ατομικών δεδομένων είναι το ζητούμενο και ο στόχος της μελέτης είναι να καταγραφούν, λεπτομερώς, οι αντιλήψεις και οι κατανοήσεις των συμμετεχόντων (Smith, et al., 2009, σελ. 49). Το δείγμα, λοιπόν, θα είναι αρκετά μικρό, ώστε να επιτρέπει την έκφραση του ιδιογραφικού χαρακτήρα της μεθόδου αλλά και ικανό, ως προς το μέγεθός του, να αναδειξεί τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των μονάδων ανάλυσης. Βάσει αυτών και για μία έρευνα σε μεταπτυχιακό επίπεδο, όπως η συγκεκριμένη, θεωρούμε πως το μέγεθος του παρόντος δείγματος, με 15 συμμετέχουσες, παρότι θεωρείται αρκετά μεγάλο για τα δεδομένα της ερμηνευτικής φαινομενολογικής ανάλυσης, μπορεί να ανταποκριθεί στις θεωρητικές βάσεις και στις πρακτικές απαιτήσεις της μεθόδου αυτής (Cresswell, 2007).

Ως προς τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων, όλες διαμένουν και διέμεναν στην Αθήνα. Άλλα δημογραφικά στοιχεία περιλαμβάνουν την ηλικία τους, το επίπεδο εκπαίδευσης, και το επάγγελμα. Ο πίνακας 1 παρουσιάζει αυτές τις δημογραφικές πληροφορίες. Τέλος, κριτήριο για

την επιλογή τους ήταν, όπως προείπαμε, το να έχουν παρακολουθήσει σταθερά τη σειρά, στην περίοδο πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Οι λόγοι, για τους οποίους επιλέξαμε αποκλειστικά συμμετέχουσες μεγαλύτερες των 31 ετών, είναι διότι θέλαμε, και ως προς τους σκοπούς της έρευνας που ειπώθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, να διερευνηθεί η πρόσληψη της σειράς σε γυναίκες που έζησαν τουλάχιστον επτά χρόνια, ως ενήλικες, πριν την ελληνική κρίση, που ξεκίνησε το 2008. Έτσι, θα μπορούμε να αναγνωρίσουμε τυχόν αλλαγές στην πρόσληψη της σειράς και στο *modus vivendi* που ίσως σχετιζόταν με τη σειρά, πριν και κατά διάρκεια της κρίσης. Σημειωτέον, η σειρά ολοκληρώθηκε το 2004, πέντε χρόνια πριν την αρχή της κρίσης στη χώρα.

Επιπλέον κριτήριο στην επιλογή του δείγματός μας αποτέλεσε η σταθερή παρακολούθηση της σειράς, όπως προείπαμε. Και αυτό διότι θελήσαμε να κατανοήσουμε τον τρόπο πρόσληψης της σειράς από άτομα τα οποία είχαν μία ‘συνέχεια’ και ‘συνέπεια’ στη σχέση με τη σειρά. Αναζητήσαμε τηλεθεάτριες, επομένως, που είχαν επιλέξει την τακτική παρακολούθηση της σειράς συνειδητά και σκόπιμα και όχι εκείνες που τυχαία την παρακολούθησαν κατά διαστήματα. Αυτό το κριτήριο θα διευκόλυνε την εμβάθυνση στις θεματικές που έχουμε θέσει και στις ερωτήσεις, συνεπώς και τους στόχους της έρευνάς μας (Akass & McCabe, 2004). Οι τηλεθεάτριες του δείγματος είχαν παρακολουθήσει συστηματικά τη σειρά στο διάστημα από όταν προβλήθηκε η σειρά για πρώτη φορά το 1998 έως και σήμερα. Εδώ θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν πρόκειται πάντως για φανατικές τηλεθεάτριες (*fandom*).

Το δείγμα, αποτελείται από Αθηναίες οι οποίες διέμεναν και διαμένουν στην Αθήνα. Αυτό το κριτήριο επιλέχθηκε έτσι ώστε να διερευνηθούν οι συσχετίσεις και αναλογίες με τις πρωταγωνίστριες της σειράς που διέμεναν, και αυτές, στο αστικό περιβάλλον της Νέας Υόρκης.

Στην ίδια λογική με το προηγούμενο κριτήριο, οι συμμετέχουσες που επιλέχθηκαν, είναι ανωτάτου μορφωτικού επιπέδου και έχουν εργασθεί ή εργάζονται, χάριν της αναλογίας και συσχέτισης με τις πρωταγωνίστριες που παρουσιάζονται παρόμοια. Αυτό το κριτήριο θα μας επέτρεπε να δούμε την πρόσληψη εκ μέρους των τηλεθεατριών, των τεσσάρων πρωταγωνιστριών που παρουσιάζονταν επίσης «μορφωμένες, καλλιεργημένες και σκληρά εργαζόμενες» (Akass & McCabe, 2004).

Πίνακας 1: Τα Δημογραφικά Στοιχεία των Συμμετεχουσών

(Όνομα, επάγγελμα, ηλικία, σπουδές)

Αμαρυλλίς, δικηγόρος, 38 ετών, Νομική σχολή

Ανθή, ελεύθερος επαγγελματίας δημοσίων σχέσεων, 40 ετών, Νομική σχολή

Γεωργία, ιδιωτική υπάλληλος σε τουριστικά, 39 ετών, Δομικά Έργα

Δανάη, δημοσιογράφος, 40 ετών, Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Δήμητρα, αρχιτέκτων, 40 ετών, Πολυτεχνείο

Ελένη, ψυχολόγος, 32 ετών, Ψυχολογία

Ζωή, ιδιωτική υπάλληλος σε εταιρία τηλεφωνίας, 32 ετών, Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Ιωάννα, δικηγόρος, 39 ετών, Νομική σχολή

Κέλλυ, ιδιωτική υπάλληλος σε κατασκευαστική εταιρία, 36 ετών, Πολυτεχνείο

Μαρίνα, υπάλληλος σε Μ. Κ. Ο, 40 ετών, Κοινωνιολογία

Ντίνα, δικηγόρος, 40 ετών, Νομική σχολή

Σοφία, δικηγόρος, 37 ετών, Νομική σχολή

Σοφία 2, δικηγόρος, 38 ετών, Νομική σχολή

Σοφία 3, ιδιωτική υπάλληλος σε οδοντιατρείο, 36 ετών, Κοινωνιολογία

Στεφανία, ιδιωτική υπάλληλος σε εταιρεία τηλεφωνίας, 39 ετών, Πληροφορική

Δ) Το Υλικό

Η συλλογή των δεδομένων, στην παρούσα έρευνα, έγινε μέσω της ατομικής ημιδομημένης συνέντευξης βάθους. Η συνέντευξη αυτή είναι μία από τις πιο διαδεδομένες μορφές συλλογής δεδομένων της συστηματικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και αποτελεί την πιο διαδεδομένη μέθοδο συλλογής δεδομένων στις ερμηνευτικές φαινομενολογικές αναλύσεις (Kvale & Brinkmann, 2009).

Η ατομική συνέντευξη βάθους, ορίζεται ως γλωσσικό συμβάν το οποίο δομείται από κοινού με τους ερευνητές και τους ερωτώμενους και αναλύεται βάσει συγκεκριμένης θεωρίας. Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε διότι προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα για την συγκεκριμένη έρευνα. Όπως υποδεικνύει το θέμα μας απαιτείται πληροφορία σε βάθος: ανίχνευση ιδεών, αντιλήψεων, κινήτρων και στάσεων, θέματα που είναι αδύνατον να καταγραφούν με άλλη μέθοδο. Δίνει τη δυνατότητα να τεθούν πολλές και περίπλοκες ερωτήσεις που απαιτούν λεπτομέρειες. Κάθε τέτοιου είδους συνέντευξη στόχο έχει: πρώτον, να αναδειχθεί η ‘κοινωνικά δομημένη φύση της πραγματικότητας’ και δεύτερον, να διερευνηθούν οι «υποκειμενικές κατανοήσεις των ατόμων που συμμετέχουν στα υπό μελέτη πλαίσια» της έρευνας. Αυτά, δημιουργούνται μέσα από προσέγγιση που σύμφωνα με τον Geertz συνθέτει «μία ερμηνευτική επιστήμη αναζήτησης νοήματος και όχι μία πειραματική αναζήτηση νόμων» που ευελπιστούμε να αποτυπωθεί και στην εργασία. Οι Kvale & Brinkmann, (2009), ορίζουν τη συνέντευξη στην ποιοτική έρευνα ως «μία συνέντευξη, της οποίας σκοπός είναι να εξασφαλίσει περιγραφές του τρόπου που γίνεται αντιληπτός ο κόσμος από το άτομο με σεβασμό στην ερμηνεία του νοήματος των φαινομένων υπό περιγραφή». Όπως, ακόμη, επισημαίνει σε σχετική δημοσίευσή της η Ντάβου, πραγματοποιείται με γνώμονα ότι τα νοήματα που δημιουργούνται και στην καθημερινή αλλά και στην επιστημονική γνώση για τον κόσμο, δεν «αντανακλούν απλώς τον κόσμο αλλά δημιουργούνται από άτομα μέσα σε μία πολιτισμική και κοινωνική σχέση» (Ντάβου, 2015). Ο Kvale περιγράφει, επίσης, τα χαρακτηριστικά μίας

συνέντευξης τα οποία είναι η επικέντρωση σε υποκειμενικές εμπειρίες και νοήματα σχετικά με συγκεκριμένα θέματα, η αποδοχή νέας, απροσδόκητης γνώσης, η έλλειψη δομής και η ασάφεια, η ευελιξία και η διαπροσωπική αλληλεπίδραση (Kvale & Brinkmann, 2009). Να σημειωθεί ακόμη ότι, λόγω της φυσικής παρουσίας κατά τις προσωπικές συνεντεύξεις, μπορεί να αναπτυχθεί σχέση καλής επικοινωνίας και αμεσότητας μεταξύ των συμμετεχουσών και της ερευνήτριας οπότε και να υπάρξει πιο ακριβής πληροφόρηση, ιδίως, για δύσκολες και ευαίσθητες ερωτήσεις διότι μπορούν να τίθενται και διευκρινίσεις επί αυτών. Επίσης, στη μέθοδο αυτή μπορεί να χρησιμοποιούνται οπτικοακουστικά μέσα για την ακριβή καταγραφή των απαντήσεων, και να διευκολύνεται η επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων, όπως εδώ, όπου χρησιμοποιήθηκε μαγνητόφωνο.

Η δομή της συνέντευξης στην ποιοτική έρευνα εξαρτάται από τις ερευνητικές ερωτήσεις και τους ερευνητικούς στόχους. Το είδος της συνέντευξης (ανάλογα με τον βαθμό τυποποίησής της ως προς τη δομή) που χρησιμοποιήθηκε εδώ, όπως προαναφέραμε, είναι η ημιδομημένη. Υπάρχει δηλαδή ένα προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων –ο οδηγός συνέντευξης στο παράρτημα– όμως, η εφαρμογή του δεν γίνεται με ίδιο, ενιαίο τρόπο ως προς το περιεχόμενο και τη σειρά των ερωτήσεων (Κατερέλος, 2008). Μπορεί, λοιπόν, να υπάρχουν αλλαγές στη σειρά και το περιεχόμενο, ανάλογα με το ερωτώμενο άτομο, ή και προσθαφαιρέσεις ερωτήσεων, όπου κρίνεται αναγκαίο. Έτσι, επιτρέπει τη διερεύνηση του πλαισίου αναφοράς των συμμετεχόντων, σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι η δομημένη συνέντευξη, αλλά έχει και κάποια δομή ώστε να επιτρέπει, παράλληλα, και τη σύγκριση μεταξύ των συνεντεύξεων της έρευνας. Η μορφή αυτή χρησιμοποιεί συγκεκριμένες ερωτήσεις ενώ γίνεται προσπάθεια να διατηρηθεί η συζήτηση στα πλαίσια αυτών. Από την άλλη, δίνεται η ελευθερία να πάρει η συζήτηση απροσδόκητες κατευθύνσεις καθώς και η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να συζητήσουν για θέματα που τους ενδιαφέρουν και μπορεί να αποκαλύψουν σημαντικές πληροφορίες για την έρευνα. Όταν, λοιπόν, αναδύονται νέα πλαίσια γνώσης «ο ερευνητής, χρησιμοποιώντας τον ημιδομημένο σχεδιασμό αφήνει τη συζήτηση να αναπτυχθεί, διερευνώντας νέα δεδομένα» (Τσιώλης, 2014). Θεωρούμε, συνεπώς, κατάλληλη την ημιδομημένη συνέντευξη για το υπό μελέτη αντικείμενο, το οποίο δεν είναι τόσο ευρύ και αφηρημένο ώστε να μελετηθεί αδόμητα, ούτε στοχεύει στην παραγωγή συγκεκριμένων απαντήσεων ώστε να μελετηθεί δομημένα.

Η διατύπωση των ερωτήσεων, πάντως, θεωρείται μικρότερης σημασίας λόγω της προφορικότητας: μπορεί να υπάρξει συνέχεια, αποσαφήνιση, εμβάθυνση και κατεύθυνση μιας ερώτησης. Παρότι, δηλαδή, υπάρχει ένας προκαθορισμένος αριθμός ερωτήσεων και ειδικών θεμάτων, που προκύπτει από τον οδηγό συνέντευξης, η σειρά παρουσίασης και η διατύπωση εξαρτώνται από το συμμετέχοντα και τις περιστάσεις της κάθε ξεχωριστής συνέντευξης. Παρά ταύτα, προσπαθήσαμε, ως οφείλαμε, οι ερωτήσεις προς όλες τις συμμετέχουσες να είναι όσο λιγότερο αιχμηρές και κατευθυντικές γίνεται, δεδομένου ότι σκοπός ήταν να διατηρηθεί ο ουδέτερος ρόλος μας σε αυτό το στάδιο. Για τον ίδιο λόγο, οι λεκτικές παρεμβάσεις μας στη διεξαγωγή της συνέντευξης

προσπαθήσαμε να είναι περιορισμένες. Σε όλες τις συνεντεύξεις, πάντως, ξεκινήσαμε από ουδέτερες, γενικές και ανώδυνες, επικεντρωθήκαμε στο θέμα και, στο τέλος, ρωτήσαμε τις πιο προσωπικές απόψεις (Potter & Herbun, 2012). Αρχικά, υπήρξαν οι εισαγωγικές-γενικές ερωτήσεις (ίσως και περιττές) για να δημιουργηθεί θετικό κλίμα οικειότητας. Έπειτα, έγιναν οι απαραίτητες ερωτήσεις για την καταγραφή των δημογραφικών στοιχείων τους. Η συνέντευξη, λοιπόν, ξεκινούσε με δημογραφικές ερωτήσεις σχετικά με την ηλικία των συμμετεχουσών, την καταγωγή και διαμονή τους, την επαγγελματική κατάστασή τους και το επίπεδο εκπαίδευσης. Ακόμη, γίνονταν πρόσθετες ερωτήσεις ουσίας, διατυπωμένες διαφορετικά, για τον έλεγχο της εγκυρότητας των απαντήσεων (στον οποίο αναφερθήκαμε) (Ιωσηφίδης, 2003). Παράλληλα με τα ανωτέρω, γίνονταν διευκολυντικές ερωτήσεις και ερωτήσεις παρότρυνσης, δηλαδή, ερωτήσεις για περαιτέρω επεξεργασία των ερωτήσεων ουσίας (παραδείγματος χάριν: «πώς έτσι;», «μπορείτε να μου πείτε λίγο περισσότερο γι' αυτό;», «τι εννοείτε με...»). Οι υπόλοιπες κατηγορίες ερωτήσεων αφορούσαν την αναδιατύπωση των συναισθημάτων ή νοημάτων που θεωρήσαμε ότι ακούσαμε (όχι ανάλυση ή ερμηνεία) και ρωτήσαμε αν ισχύουν.

Το ουσιώδες περιεχόμενο της συνέντευξης, του οδηγού συνέντευξης δηλαδή, μιας και μιλάμε για ημιδομημένη συνέντευξη, καθορίστηκε από τις ερευνητικές ερωτήσεις και τους στόχους της εργασίας που περιγράφηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο. Έτσι, ο οδηγός συνέντευξης δομήθηκε πάνω σε αυτά, εν παραλλήλω με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Στη δόμηση του οδηγού (βλέπε παράρτημα) συνέβαλλε και η διεξαγωγή των δύο πιλοτικών συνεντεύξεων οι οποίες διασφάλισαν τη δομή των ερωτήσεων και την ευκολία της ροής της διαδικασίας. Πριν την κυρίως διεξαγωγή της έρευνας, λοιπόν, χρειάστηκε να πραγματοποιηθούν πιλοτικές συνεντεύξεις. Πρόκειται για το μέρος μιας δοκιμαστικής έρευνας για τον έλεγχο λειτουργικότητας της διαδικασίας και της εγκυρότητάς της. Διασφάλισαν έτσι τη δομή των ερωτήσεων και την ευκολία της ροής της διαδικασίας. Εφαρμόστηκαν σε δύο άτομα, ποσοστό μεγαλύτερο του θεωρητικού ελάχιστου (5% επί του τελικού δείγματος) το οποίο στη συνέχεια δεν συμμετείχε στην κυρίως έρευνα (Potter & Herbun, 2012). Έπειτα, έγιναν οι απαιτούμενες διορθώσεις στον οδηγό συνέντευξης έτσι ώστε οι ερωτήσεις να είναι απλές, κατανοητές και σαφείς.

Ο οδηγός αυτός περιλαμβάνει τις θεματικές ενότητες που βασιστήκαμε, όπως σημειώθηκε στο κεφάλαιο για τα ερευνητικά ερωτήματα, ανωτέρω. Η σειρά των ερωτήσεων ουσίας τέθηκε έτσι ώστε να διερευνάται αρχικά ο λόγος έναρξης της σειράς. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν αναφέρθηκαν εκτενώς στο κεφάλαιο «Ερευνητικοί στόχοι & ερευνητικά ερωτήματα».

E) Η διαδικασία συλλογής δεδομένων

Αρχικά, προσεγγίσαμε τηλεφωνικά δύο γυναίκες, από τον ευρύτερο κοινωνικό κύκλο μας, οι οποίες γνωρίζαμε ότι πληρούσαν τα κριτήρια του δείγματος που χρειαζόμασταν. Έτσι, αυτές οι δύο

πρώτες πιλοτικές συνεντεύξεις έγιναν με βολική δειγματοληψία οι οποίες, όμως, όπως αναφέρθηκε στην ενότητα για το δείγμα της έρευνας, δεν συγκαταλέγονται στο τελικό δείγμα.

Πιο αναλυτικά, επικοινωνήσαμε τηλεφωνικά, κυρίως κατά τις πρωινές ώρες, με τις δύο συμμετέχουσες, και τους δώσαμε όλες τις λεπτομέρειες για την διαδικασία της συνέντευξης. Είναι βασικό μέτρο διαφύλαξης της ακεραιότητας και της αξιοπρέπειας των συμμετεχουσών, η παροχή όλων των απαραίτητων πληροφοριών, σχετικά με τη φύση της έρευνας και την ερευνητική διαδικασία (Bell, 2005). Στην παρούσα έρευνα οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για το θέμα, τους στόχους και τη διαδικασία της έρευνας αλλά και για τον ανώνυμο και προαιρετικό χαρακτήρα της. Πιο αναλυτικά, τους ζητήσαμε να συμμετάσχουν σε μια έρευνα, μέσω συνέντευξης, για τους σκοπούς της διπλωματικής εργασίας μας για τη σειρά *Sex and the City*, γενικώς ειπείν, που θα διαρκέσει περίπου μιάμιση ώρα. Δώσαμε και τα δικά μας ατομικά στοιχεία και τα στοιχεία επικοινωνίας. Δεν επεκταθήκαμε σε λεπτομέρειες για τους σκοπούς της έρευνας έτσι ώστε να μην έχουν τη δυνατότητα επεξεργασίας και παραγωγής αυτόματων, έτοιμων απαντήσεων. Τις βεβαιώσαμε ότι η συνέντευξη, αν και θα μαγνητοφωνηθεί, θα είναι ανώνυμη, και ότι τα στοιχεία που θα δώσουν θα χρησιμοποιηθούν για τον σκοπό της έρευνας αποκλειστικά, και τέλος ότι όλα τα καταγεγραμμένα αρχεία πρόκειται να διαγραφούν μετά το τέλος της έρευνας. Επίσης, τους ζητήσαμε να διαλέξουν έναν βολικό χρόνο, άνετο και ήσυχο χώρο, όχι συναισθηματικά φορτισμένο, για τη διεξαγωγή της συνέντευξης, χωρίς την παρουσία τρίτων, ει δυνατόν. Τις ενημερώσαμε ότι ίσως γίνουν αρκετές ερωτήσεις για να θεωρηθεί ότι προχώρησε σε ικανό βάθος η συνέντευξη, οπότε να διαλέξουν κάποια ώρα που θα είναι σχετικά ξεκούραστες. Τέλος, τις ρωτήσαμε για τυχόν σχετικές ερωτήσεις που μπορεί να έχουν, και εκείνες απάντησαν αρνητικά.

Το ύφος μας, καθ' όλη τη διάρκεια του τηλεφωνήματος, ήταν ενθαρρυντικό. Με μεγάλο ενθουσιασμό τις παροτρύναμε να συμμετάσχουν στην έρευνα, λέγοντάς τους ότι αυτή η διαδικασία θα τους αποκάλυπτε μία νέα οπτική για τη σειρά. Και οι δύο συμμετέχουσες δέχθηκαν με χαρά συμφωνώντας ότι θα είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα εμπειρία. Έτσι, συμφωνήθηκε η ώρα και το μέρος της συνέντευξης και τις ευχαριστήσαμε θερμά εκ των προτέρων.

Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν σε χώρο βολικό και οικείο για τις συμμετέχουσες, είτε στο σπίτι τους είτε σε κάποιο ήσυχο συνοικιακό καφενείο που τις βόλευε. Πραγματοποιήθηκαν τις ώρες της επιλογής των ερωτώμενων, απόγευμα και βράδυ, κατά την περίοδο Ιουνίου-Αυγούστου του 2016.

Μόλις συναντηθήκαμε με τις συμμετέχουσες (ενοώντας την καθεμία ξεχωριστά), τις ρωτήσαμε, σύντομα, για την ημέρα τους, χάριν δημιουργίας κλίματος οικειότητας. Καθίσαμε για την συνέντευξη άμεσα, σε γωνία 45 μοιρών έτσι ώστε οι συμμετέχουσες να μπορούν να αποφεύγουν το βλέμμα μας σε τυχόν 'δύσκολη' ερώτηση (Fontana & Frey, 1994). Έπειτα, ξεκίνησε η κύρια φάση της συνέντευξης (η σειρά, το ύφος των ειδών των ερωτήσεων και το περιεχόμενό τους περιγράφηκαν προηγουμένως). Χρόνος για ερωτήσεις, και τυχόν αξιολόγηση της διαδικασίας από τις συμμετέχουσες, δόθηκε και μετά τη λήξη της συνέντευξης. Στο τέλος, ευχαριστήσαμε τις

συμμετέχουσες, και εκείνες εμάς επίσης, και τους χαιρετήσαμε λέγοντάς τους ότι οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις τους θα είναι σύντομα διαθέσιμες, εφόσον τις ζητήσουν. Η διάρκεια της συνέντευξης ήταν κατά μέσο όρο μιάμιση ώρα.

Η ανωτέρω περιγραφείσα διαδικασία επαναλήφθηκε και για τις υπόλοιπες δεκαπέντε συμμετέχουσες, που απετέλεσαν και το τελικό δείγμα της έρευνας. Αυτές εντοπίστηκαν τηλεφωνικά, επίσης, από τις δύο πρώτες, πιλοτικά συνεντευξιαζόμενες. Τις τελευταίες τις ρωτήσαμε τηλεφωνικά αν γνωρίζουν γυναίκες με τα κριτήρια του δείγματος που χρειαζόμασταν (και η μέθοδος αυτή, της χιονοστιβάδας, και τα χαρακτηριστικά του δείγματος, αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο) και αν θα μπορούσαν να μας δώσουν τον αριθμό κινητού τους. Ανταποκρίθηκαν άμεσα, η μία μας παρέπεμψε σε πέντε γυναίκες και η άλλη σε τέσσερεις. Για τον ίδιο σκοπό, ερωτήθηκαν και οι δύο επόμενες που ήλθαμε σε επαφή, οι οποίες μας παρέπεμψαν σε τρεις, η καθεμία, γυναίκες. Και οι δεκαπέντε γυναίκες με τις οποίες ήρθαμε σε επαφή, δέχθηκαν με ενθουσιασμό να συμμετάσχουν.

Η συσκευή που χρησιμοποιήθηκε για να γίνει ακριβέστερη καταγραφή των δεδομένων ήταν αρχικά για τις πιλοτικές συνεντεύξεις ένα δημοσιογραφικό μαγνητόφωνο της εταιρείας Olympus, το μοντέλο VN-755, το οποίο πωλείται στην αγορά και στο διαδίκτυο. Αυτός ο εξοπλισμός χρησιμοποιήθηκε διότι έχει συγκριτικά χαμηλή τιμή και συστήθηκε από φίλο δημοσιογράφο. Έχει απλά πλήκτρα, μεγάλη μνήμη, δίνει φωνητικά καθαρές ηχογραφήσεις, και δίνει την δυνατότητα στον ερευνητή να επαναλάβει πολλάκις την αναπαραγωγή ενός τμήματος του αρχείου. Το αρνητικό του είναι ότι δεν έχει δυνατότητα ψηφιακής καταγραφής που ήταν απαραίτητο στην παρούσα εργασία. Έτσι, οι υπόλοιπες δεκαπέντε συνεντεύξεις καταγράφηκαν από την εφαρμογή του ψηφιακού μαγνητοφώνου κινητού τηλεφώνου, του μοντέλου TURBO-X ri 4G. Τα αρχεία αυτά αργότερα απομαγνητοφωνήθηκαν (και βρίσκονται στο παράρτημα) από όπου προέκυψε και η ανάλυση των δεδομένων στην επόμενη ενότητα.

8) ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Όπως προκύπτει από το κεφάλαιο του ερευνητικού σκοπού, τέσσερις ήταν οι ερωτήσεις που αναμενόταν να απαντηθούν μέσα από την παρούσα ερευνητική προσπάθεια. Αυτές απαντήθηκαν μέσα από τις παρακάτω κωδικοποιήσεις, τα εξής τέσσερα υπερθέματα:

- I) Η κρίση ως παράγοντας πρόσληψης τριών αξόνων της σειράς,
- II) Ο ρόλος της κρίσης στον αναστοχασμό επί των σεξουαλικών και συντροφικών σχέσεων στη σειρά,
- III) Η φιλία της σειράς ως «σταθερά»: προ κρίσης έως και σήμερα,
- IV) Ο νέος ρόλος της σειράς κατά την κρίση.

Να υπενθυμίσουμε εδώ ότι σκοπός μας δεν είναι να αναλυθεί η πρότερη της ελληνικής κρίσης πρόσληψη των κυρίων αξόνων της σειράς, αλλά να ερευνηθεί η σημερινή πρόσληψη αυτών των αξόνων. Όπως θα γίνει σαφές και στη συνέχεια, η κρίση υπήρξε από καθοριστική έως και αμελητέα, ως προς την πρόσληψη των διαφορετικών αξόνων της σειράς, από τις τηλεθεάτριες. Στη συνέχεια της εργασίας θα αναλυθούν τα τέσσερα υπερθέματα διεξοδικά.

I) Η κρίση ως παράγοντας πρόσληψης τριών αξόνων της σειράς

Σε αυτό το υπέρθεμα θα καταδειχθεί ότι η οικονομική κρίση επηρέασε την πρόσληψη τριών αξόνων της σειράς: την κατανάλωση, την επαγγελματική και οικονομική χειραφέτηση, τη Νέα Υόρκη ως σύμβολο νέων ευκαιριών.

A) Η κατανάλωση

Το κύριο χαρακτηριστικό στις απαντήσεις των συμμετεχουσών, ως προς το ζήτημα της κατανάλωσης, στη σειρά, ήταν η αντιδιαστολή της οπτικής για την κατανάλωση σήμερα σε σχέση με το παρελθόν προ κρίσης.

Οι συμμετέχουσες παραδέχονται, κατά πλειοψηφία, ότι προ κρίσης είχαν εντελώς διαφορετική οπτική, ως προς την κατανάλωση, όπως αυτή τοποθετείται στη σειρά: είτε δεν παρατηρούσαν την προβολή αυτού του 'υπερκαταναλωτικού' προτύπου όπως το χαρακτηρίζει μία εκ των συμμετεχουσών σήμερα, είτε δεν τις ενοχλούσε είτε το θεωρούσαν πρότυπο προς μίμηση, είτε το υιοθετούσαν.

Η κάτωθι αναφορά στην κατανάλωση πάντως, ως μια συνήθεια που θεωρείται παιδαριώδης περιέχει μια καταφανή επίκριση και χαρακτηρισμό της κατανάλωσης ως ένδειξη ανωριμότητας. Με άλλα λόγια, η ερωτώμενη θεωρεί ότι η κατανάλωση, όπως αυτή παρουσιάζεται στη σειρά μέσα από τον τρόπο ζωής των πρωταγωνιστριών, αποτελεί μια σπατάλη, και μια ενασχόληση με τα

‘επουσιώδη’. Η υπερκατανάλωση και η ωριμότητα φαίνεται να σχετίζονται αρνητικά: οι ηρωίδες ‘καταναλώνονται’ στα μη ‘ουσιώδη’, μέσα από την συνεχή κατανάλωση, σαν ο χρόνος και η φθορά του να είναι ‘ανύπαρκτα’, όπως για ένα παιδί. Αυτό το παιδί, θέλοντας να αποκτήσει ό,τι το ελκύει, ικανοποιώντας τις επιθυμίες του και συνακόλουθα τις αισθήσεις του, δεν έχει επίγνωση των άλλων παραμέτρων πέραν των επιθυμιών του.

‘Πάντως, σήμερα, σχεδόν θεωρώ παιδαριώδες και «ντεμοντέ», πολύ λάθος το πρότυπο που περνά η σειρά για την κατανάλωση..πριν την κρίση ταυτιζόμουν περισσότερο με το να πάω να αγοράσω μάρκες σε ρούχα και παπούτσια. Τώρα μου είναι αδιανόητο ! ’ (Ανθή, 40 ετών)

Συναφές με αυτό, είναι ότι αρκετές συμμετέχουσες κρίνουν την Κάρυ ως ανώριμη, έχοντας εμμονή με τη μόδα και μη διστάζοντας να ξοδέψει υπερβολικά για αυτήν. Συνεπώς, το καταναλωτικό σκέπτεσθαι έχει παίξει καθοριστικό ρόλο, κατά τις ερωτώμενες, στη δημιουργία περιττών αναγκών: στη σειρά, η κατανάλωση, έχοντας πλέον συμβολική διάσταση, υπερβαίνει τις υλικές αξίες, αντικαθιστώντας τις ανάγκες από την επιθυμία (Waters,1997).

‘Με νευριάζει που η Κ. ασχολείται τόσο πολύ με αυτό, είναι πολύ ανώριμο. Έχει χαλάσει 40.000\$ για παπούτσια και λέει τελικά χάλασα τόσα για παπούτσια και δεν έχω να πληρώσω για το σπίτι μου. Εκεί μπορείς να δεις την αρνητική πλευρά του υπερκαταναλωτισμού’
(Ελένη, 32 ετών).

Ειπώθηκε, ακόμη, από πολλές συμμετέχουσες ότι αυτή η νέα οπτική είναι βέβαιο απότοκο της κρίσης στη χώρα, όπως αυτή βιώνεται εδώ και σχεδόν μια δεκαετία. Μάλιστα, προς επίρρωση αυτού, συνέκριναν την οπτική που είχαν στο παρελθόν, δηλαδή, προ της ελληνικής κρίσης για την παρουσιαζόμενη κατανάλωση στη σειρά, και η οποία οπτική απέχει πολύ από τη σημερινή. Αναλυτικότερα, όπως καταδεικνύει και το κάτωθι απόσπασμα, η κατανάλωση πολυτελών ειδών (και όχι μόνο) έχει παρέλθει ως πρότυπο και αξία: ακόμη και να έχει κανείς τη δυνατότητα μιας τέτοιας ‘σπατάλης’ δεν θα προβεί σε μια τέτοια αγορά. Συνάγεται ότι η κατανάλωση, όπως παρουσιάζεται στη σειρά, δεν συνάδει με την τρέχουσα κρίση στην Ελλάδα, μη αποτελώντας πια σύμβολο του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου του Έλληνα.

‘Βέβαια, υπάρχουν άνθρωποι που έχουν τη δυνατότητα να πάνε να αγοράσουν παπούτσια που κάνουν 1000 ευρώ πχ. αλλά δεν θεωρώ... δεν θεωρείται, πλέον, κάτι το τόσο..... αξία. Το να αγοράσεις ακριβά

παπούτσια ήταν κάποτε στόχος και αξία αλλά τώρα, ακόμα και αν έχεις τη δυνατότητα, δεν το επιδιώκεις . Έχει επηρεάσει και η κρίση, λοιπόν, γιατί βλέπω με άλλο μάτι κάποια πράγματα στην καθημερινότητα και πιστεύω έχει αλλάξει κατά κάποιο τρόπο τις αξίες' (Δήμητρα, 40 ετών).

Κατά συνέπεια, σήμερα, για την Δήμητρα, η τέτοιου βαθμού κατανάλωση όχι μόνο δεν υφίσταται ως δυνατότητα αλλά ακόμη και αν αποτελεί δυνατότητα για κάποιους, δεν είναι πλέον ούτε επιδίωξη ούτε αυτοσκοπός όπως κάποτε. Αυτή η θέση έρχεται σε αντίθεση με την θέση μιας άλλης ερωτώμενης (παρακάτω) που υποστηρίζει ότι σήμερα, εξαιτίας των μειωμένων οικονομικών απολαβών, 'σταματάμε και να θέλουμε' να καταναλώνουμε όπως στην προ κρίσης εποχή. Η Δήμητρα ανάγει την κατανάλωση στο επίπεδο των αξιών, ενώ η Ιωάννα όχι. Η Ιωάννα, θεωρεί ότι ο Έλληνας σήμερα αυτοπεριορίζεται αναγκαστικά, χωρίς να έχει άλλη επιλογή. Πείθει λοιπόν εαυτόν ότι δεν 'θέλει να καταναλώσει', οριοθετώντας έτσι την θέλησή του. Για την Ιωάννα, δεν εντοπίζεται αξιακή αποεπένδυση στην κατανάλωση, όπως για την Δήμητρα, παρά μόνο ένας ρεαλιστικός περιορισμός.

'Δηλαδή άμα μια γυναίκα σκεφτεί τώρα, παραδείγματος χάριν, ότι είναι η Σαμάνθα ή η Κάρυ και λέει ότι θέλω να αγοράζω παπούτσια 150 ευρώ, αυτό, ας πούμε, δε γίνεται, και να το θέλεις. Σήμερα, νομίζω, ότι δε θέλει κιόλας, γιατί και να θέλει δε μπορεί..Είδαμε ότι θέλαμε, βλέπουμε ότι δε μπορούμε, και, τελικά, σταματάμε και να το θέλουμε. Σίγουρα, αυτοπεριορίζεσαι, δηλαδή λες ότι δε θα πάω να πάρω παπούτσια με 150 ευρώ. Θα πάρω με 60' (Ιωάννα, 39 ετών).

Σημαντική θεωρείται η επισήμανση της συμμετέχουσας στο παρακάτω απόσπασμα, ότι δηλαδή η κοινωνική καταξίωση μέσω της κατανάλωσης («καταναλώνω, άρα αξίζω») είναι 'απλησίαστος', μη εφικτός στόχος, σήμερα, εξαιτίας της οικονομικής δυσπραγίας που προκάλεσε η κρίση. Η επιλογή του όρου απλησίαστο υποδηλώνει ότι ίσως αν και κάτι μπορεί να είναι επιθυμητό, δεν είναι εφικτό, εν προκειμένω η κατανάλωση. Συνεπώς, η κατανάλωση δεν μπορεί να λειτουργήσει ούτε ως δυνατότητα ούτε ως αξία και συνακόλουθα κοινωνική καταξίωση σήμερα.

'Το «καταναλώνω, άρα αξίζω» δεν είναι πια κάποια παράμετρος στην αξία του ανθρώπου. Ίσως, εντάξει, ως προς αυτό με την πλουσιοπάροχη ζωή να ήταν ταιριαστό το 2004 και να μπορούσε να

αγγίζει αρκετά άτομα. Τώρα είναι απλησίαστο, και όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στις περισσότερες χώρες του δυτικού κόσμου '
(Αμαρυλλίς, 38 ετών).

Οι συμμετέχουσες στην έρευνα σχολίασαν αρνητικά, αυθόρμητα και πρόδηλα την κατανάλωση που εστιάζεται στα πολυτελή προϊόντα μόδας και στο lifestyle. Μάλιστα στο παρακάτω απόσπασμα παρατηρείται και κάτι περισσότερο από αυτό: μια ενοχή για την υπερκαταναλωτική νοοτροπία που ήταν κυρίαρχη στη σειρά αλλά και στην προ κρίσης εποχή στη χώρα. Εντοπίζεται λοιπόν μια υπόγεια αναφορά στην ενοχή. Η οικονομική κρίση οδήγησε σε μειωμένα εισοδήματα επιφέροντας δυσκολία στην κατανάλωση. Τα άτομα αναλογιζόμενα τις παλιές τους συνήθειες, οδηγούνται στην ηθική απαξίωση της (υπερ)κατανάλωσης (μεταξύ άλλων συνηθειών) και κάποια από αυτά στην ενοχή.

'Αυτό που δε μου αρέσει, σήμερα, στη σειρά είναι αυτή η υπερκαταναλωτική μανία.. μου θύμισε την παλιά Ελλάδα. Πιστεύω ότι η ελληνική κοινωνία έφτασε εκεί που δεν μπορεί, άτομα που δε μπορούσαν να αγοράσουν μάρκες, ας πούμε, ή να κάνουν ζωάρα στη Μύκονο και στην Αράχωβα, το κάνανε ...δηλαδή πιστεύω ότι δεν φτάνουμε ποτέ εκεί που δεν μπορούμε, φτάνουμε μέχρι εκεί που θέλουμε, μπορούμε δε μπορούμε..Ήταν κάτι πολύ κακό όλο αυτό με την υπερκατανάλωση και στην Ελλάδα αλλά και στη σειρά πολύ κακό πρότυπο '(Μαρίνα, 40 ετών).

Οι συμμετέχουσες της έρευνάς μας τείνουν στην ηθική απαξίωση του καταναλωτισμού και του τρόπου ζωής, εν συνόλω, πριν από την κρίση. Απαξιώνουν λοιπόν τον καταναλωτισμό, φτάνοντας να βιώνουν αισθήματα ενοχής για τον τρόπο ζωής που είχαν. Δηλαδή κυριαρχεί μια τάση ενοχοποίησης των ίδιων.

'Δεν είναι πλέον αξία στην Ελλάδα η υπερκατανάλωση, μπορώ να σου πω ότι δεν οδηγεί πουθενά..Έχω νιώσει ένοχη που τόσα χρόνια είχα αυτό τον τρόπο ζωής' (Σοφία 3, 36 ετών).

Παρατηρήθηκε η τάση ότι οι συνεντευξιαζόμενες δεν περιορίστηκαν μόνο στην αρνητική τοποθέτηση ως προς την 'υπερκατανάλωση' αλλά και ότι οι περισσότερες φάνηκαν να ενοχλούνται από την επιμονή, προβολή και διαφήμιση αυτού του καταναλωτικού προτύπου. Οι τηλεθεάτριες, σε

πολλές περιπτώσεις, σε πρόδηλο επίπεδο και ρητώς παρουσίασαν και επικριτική διάθεση για αυτό το υπερκαταναλωτικό σκέπτεσθαι και πράττειν όπως προβάλλεται στο *Sex and the City*.

‘Αλλά, συνολικά, δηλαδή, όπως σκέφτομαι το πώς πλάσαραν όλο το lifestyle στη σειρά, μου βγάζει ένα συναίσθημα άσχημο κατά κύριο λόγο, επιφανειακό, αρνητικό... Θυμάμαι ότι τότε το θεωρούσα υπερβολικό, απλά, δε νομίζω ότι το έκρινα τόσο, τώρα το θεωρώ τραγικό. Τότε, θα το έβλεπα με μια κάποια ευχαρίστηση’ (Σοφία 3, 36 ετών).

Επίσης, η υπερκαταναλωτική ζωή των πρωταγωνιστριών θεωρείται έως και προσβλητική για τη σκληρά εργαζόμενη τηλεθεάτρια της έρευνάς μας, όπως αυτό συνάγεται από τις συνεντεύξεις. Στο παρακάτω απόσπασμα, συναντάται μια ρεαλιστική κοινωνικοοικονομική σύγκριση μεταξύ των πρωταγωνιστριών και των ελληνίδων τηλεθεατριών. Η Αμαρυλλίς θεωρεί προσβλητικό το ότι ενώ από τη μία οι ηρωίδες της σειράς δουλεύουν ‘λίγο’, αμείβονται ‘καλά’, από την άλλη για τις εργαζόμενες στην Ελλάδα συμβαίνει το αντιστρόφως ανάλογο: δηλαδή δουλεύουν ‘πολύ’ και αμείβονται ‘ελάχιστα’.

‘Τώρα, η σειρά παρουσιάζει κάτι που για πολλούς μπορεί να είναι μέχρι και προσβλητικό. Γιατί, άτομα που εργάζονται άπειρες ώρες, και πραγματικά σκίζονται για τη δουλειά τους, την κάνουν καλά και σωστά, και μπορεί να μην μπορούν να φτάσουν ούτε στο ελάχιστο τη ζωή κάποιας που γράφει ένα άρθρο τη βδομάδα, είναι λίγο προσβλητικό.’ (Αμαρυλλίς, 38 ετών)

Εντοπίστηκε, λοιπόν, ενόχληση για την υπερβολική κατανάλωση και την έμμεση διαφήμιση, ενώ γίνεται αντιληπτή αρνητικά η λογική του μάρκετινγκ και η δημιουργία, τεχνηέντως, τάσεων στη μόδα και το lifestyle (Δημητρακοπούλου, 2012). Καταγράφηκε όμως και μια διαφορετική οπτική: η (υπερ)κατανάλωση στη σειρά δεν ενοχλεί μια συμμετέχουσα διότι η σειρά προέρχεται από μία άλλη εποχή, πλέον ουτοπική, οπότε, κατ’ εκείνην, η κατανάλωση δεν τίθεται θέμα ούτε προς συζήτηση ούτε προς σύγκριση. Η σειρά δημιουργείται και προβάλλεται για πρώτη φορά προ κρίσης, όπου η (υπερ)κατανάλωση όπως αποτυπώνεται στη σειρά, συνάδει με το μοντέλο κατανάλωσης στην πραγματική ζωή στην Ελλάδα. Αυτό το μοντέλο σήμερα είναι εξωπραγματικό, δίνοντας τη δυνατότητα στην τηλεθεάτρια να το φαντασισθεί μέσω της εικόνας της σειράς.

*‘Αμα το *Sex and the City* έβγαине σε αυτή την εποχή, θα υπήρχε αρκετά μεγάλη αντίδραση. Το γεγονός ότι τώρα προβάλλεται σε επανάληψη,*

έχει διαφορά ,γι'αυτό δεν τίθεται θέμα, δεν ενοχλεί' (Αμαρυλλίς, 38 ετών).

Στην ίδια λογική, άλλες συμμετέχουσες παρατηρούν ότι στη σειρά υπάρχουν μη ρεαλιστικά στοιχεία: η τέτοιου βαθμού κατανάλωση και *modus vivendi* δεν συνάδει με την επαγγελματική και οικονομική δυνατότητα των πρωταγωνιστριών.

'Και σήμερα, προφανώς, αλλά και τότε, θεωρώ ότι η ζωή δεν ήταν τόσο εύκολη όπως την παρουσίαζαν, ειδικά με τις δουλειές που έκαναν και τα χρήματα που είχαν. Δεν κόλλαγε.. Δηλαδή, το μόνο πράγμα που είχαν να πουν είναι αν θα βγουν, που θα πιούν, και τι θα γίνει με την ερωτική τους ζωή και τα ψώνια. Δηλαδή τα άλλα τους προβλήματα, φαινόταν να είναι λυμένα, κάτι που δεν μπορεί να ισχύει στην πραγματικότητα' (Ντίνα,40 ετών).

Παραπάνω περιγράφηκαν οι κύριες τάσεις ως προς την πρόσληψη της θεματικής της κατανάλωσης στο *Sex and the City* ενώ στη συνέχεια θα γίνει μία προσπάθεια συσχέτισμού τους με την κρίση στη χώρα. Καταληκτικά, το βίωμα και η εμπέδωση της κρίσης, απετέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες για την αλλαγή στον τρόπο πρόσληψης της κατανάλωσης όπως απεικονίζεται στη σειρά, κάτι στο οποίο συμφωνούν όλες οι συμμετέχουσες. Στο παρελθόν, κάποιες ερωτώμενες ασπάζονταν το υπερκαταναλωτικό πρότυπο της σειράς, κάποιες προσιδίαζαν σε αυτό ενώ άλλες απείχαν παρασάγγας. Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματός μας, σήμερα, όμως, τείνει να υιοθετεί στάση αποδοχής του νέου καταναλωτικού «μέτρου»: η ύφεση αφορά όλη την κοινωνία και αυτό βοήθησε την προσαρμογή στις νέες συνθήκες αφού περιόρισε τη δυσαρέσκεια, δεδομένου ότι η μη δυνατότητα (υπερ)κατανάλωσης δεν γίνεται αντιληπτή ως προσωπική αποτυχία καθώς αποτελεί συλλογική κοινωνική εμπειρία.

Όπως αποτυπώνεται στην έρευνα, ο πρότερος της κρίσης τρόπος σκέψης των συμμετεχουσών αποδείχθηκε πλέον μη χρηστικός: πρότυπα, όπως για παράδειγμα η κατανάλωση, αλλάζουν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα εν μέσω κρίσης. Έτσι, οι γενιές έως περίπου 40 ετών όπως και στην έρευνά μας, στέκονται κριτικά απέναντι στο παρελθόν και αναλογίζονται ποιο κομμάτι της κυρίαρχης νοοτροπίας θα διατηρήσουν και ποιο θα αλλάξουν, καθότι η ανάγκη επαναπροσδιορισμού του εαυτού καθίσταται πιο επιτακτική από ποτέ (Χάλαρη 2011, σελ. 441).

Ωστόσο, ο προβληματισμός αυτός δεν είναι ελεύθερος, ούτε προέκυψε εν κενώ αφού τον επιβάλλει ο περιορισμός των εισοδημάτων. Η κρίση υποχρεώνει τις συμμετέχουσες να ελαττώσουν τις καταναλωτικές τους δαπάνες και να αναθεωρήσουν τις παλαιότερες επιλογές τους, κάνοντας

αυτοκριτική για τον υπερκαταναλωτισμό, τον οποίο πολλές θεωρούν μία από τις αιτίες της κρίσης, οδηγούμενες σε ένα στοχασμό «αυτοκάθαρσης» (Σουλιώτης, 2016). Έτσι, οι συμμετέχουσες για να αξιολογήσουν τι είναι σημαντικό χρησιμοποιούν νοηματικά, πολιτισμικά και ηθικά κριτήρια, έχοντας τη δυνατότητα του αναστοχασμού, καταλήγοντας σε μια συνολική άποψη για το καταναλωτικό πρότυπο. Και αυτή η δυνατότητα, αυτό το προνόμιο προκύπτει διότι δεν χρειάζεται να επικεντρώνονται στην απόκτηση του στοιχειώδους, στον αληθινό 'βιοπορισμό'. Δεν χρειάζεται, δηλαδή, να αναλώνονται στην εκπλήρωση των βιοτικών τους αναγκών (όπως ίσως θα έπρατταν άλλες συμμετέχουσες με διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά). Έτσι, ελεύθερες από την αγωνία του βιοπορισμού, έχουν την ευκαιρία, με αφορμή την νέα οικονομική κατάσταση που επέφερε η οικονομική κρίση, να προβληματιστούν επί της παρελθούσας καταναλωτικής νοοτροπίας.

Φαίνεται, ακόμη, ότι οι προσλήψεις των επιπτώσεων της κρίσης στην κατανάλωση εξαρτώνται λιγότερο από τις πραγματικές οικονομικές δυνατότητες και περισσότερο από την υιοθέτηση ορισμένων ηθικών αξιολογήσεων: των αρνητικών εικόνων της αντιπαραγωγικότητας και της ανευθυνότητας για τη χώρα, και της απαξίωσης της κατανάλωσης ως συμβόλου κοινωνικοοικονομικού στάτους (Σουλιώτης, 2016).

‘Εντάξει, πιστεύω ότι τρώγαμε περισσότερα απ’ όσα παράγαμε και εξάλλου, μαζί τα φάγαμε.. Φταίμε σίγουρα και εμείς ..πια η κατανάλωση αποτελεί αντιπρότυπο, σχεδόν ντρέπεσαι να δείχνεις τα λεφτά σου. Σίγουρα ένας σημαντικός λόγος που φτάσαμε εδώ ήταν η υπερκατανάλωση ’ (Ζωή, 32 ετών).

Συμπερασματικά, η πρόσληψη της (υπερ)κατανάλωσης μόδας και lifestyle, όπως παρουσιάζεται στη σειρά, έχει διαφοροποιηθεί από την προ κρίσης εποχή κατά τις περισσότερες συμμετέχουσες. Οι τελευταίες, έκδηλα, ρητά αναφέρουν ως κύριο παράγοντα αλλαγής του καταναλωτικού σκέπτεσθαι και πράττειν, την οικονομική κρίση.

Οι περισσότερες ενοχλούνται, επικρίνουν έως και προσβάλλονται από την υπερβολική κατανάλωση στη σειρά. Και αυτό διότι εντοπίζουν ότι η κατανάλωση στο Sex and the City επέχει σχεδόν θέση αξιακού συμβόλου, δημιουργώντας περιττές ανάγκες, αντικαθιστώντας τις πραγματικές ανάγκες από την επιθυμία. Αυτός ακριβώς ήταν, όπως οι ίδιες τονίζουν, ένας τρόπος καταναλωτικού πράττειν και στη χώρα, προ κρίσης, ο οποίος αποδείχθηκε μη χρηστικός. Με αφορμή την οικονομική κρίση που επέφερε και οικονομική δυσπραγία στις συμμετέχουσες, οι ίδιες επαναπροδιορίζουν τις αξίες τους και τη νοοτροπία τους, μεταξύ αυτών και το καταναλωτικό σκέπτεσθαι. Έχουν αυτή τη δυνατότητα, δηλαδή το προνόμιο του αναστοχασμού, διότι δεν χρειάζεται να βιοπορίζονται για τα απολύτως αναγκαία. Αυτή η κριτική στάση τους οδηγεί σε

ηθικές αξιολογήσεις σχετικά με την (υπερ)κατανάλωση: δεν αποτελεί πλέον επιδίωξη, αυτοσκοπό, σύμβολο κοινωνικοοικονομικού στάτους ή αξία. Εντοπίζεται δηλαδή η αξιακή αποεπένδυση στην κατανάλωση.

Σημειώνεται, τέλος, μία τάση ενοχοποίησης των συμμετεχουσών για την πρότερη καταναλωτική νοοτροπία, που καθαίρεται μέσω του επαναπροδιορισμού των αξιών τους, μετά το βίωμα της κρίσης. Οπωσδήποτε, η μη δυνατότητα (υπερ)κατανάλωσης εξαιτίας της οικονομικής κρίσης δεν γίνεται αντιληπτή ως προσωπική αποτυχία, αφού αποτελεί συλλογική εμπειρία, οπότε είναι πιο εύκολο να προσαρμοστούν στο νέο καταναλωτικό «μέτρο».

Οι συμμετέχουσες, ως χαρακτηριστικά μετανεωτερικά υποκείμενα, αναστοχάζονται, στο πλαίσιο της κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων στη χώρα, τα μετανεωτερικά σύμβολα της σειράς, παραδεδεγμένες αξίες και βεβαιότητες της προ κρίσης εποχής στη χώρα. Στο παρόν υπόθεμα, οι ερωτώμενες αναθεωρούν την αξία της κατανάλωσης, απαξιώνοντάς την.

B) Η επαγγελματική και οικονομική χειραφέτηση

Σε αυτό το υπόθεμα κωδικοποιούνται οι απαντήσεις των συμμετεχουσών ως προς την πρόσληψη της θεματικής της επαγγελματικής σταδιοδρομίας και της οικονομικής ανεξαρτησίας, η οποία έχει αλλάξει σε σχέση με το προ κρίσης παρελθόν.

Θα πρέπει να τονιστεί, εκ προοιμίου, ότι στη σειρά δεν προβλήθηκε σκόπιμα η επαγγελματική ζωή των πρωταγωνιστριών σε μεγάλο βαθμό, αφού θεωρήθηκε ότι η γυναικεία επαγγελματική χειραφέτηση είχε ήδη επιτευχθεί έτσι ώστε να μπορεί να αποτελέσει κύρια θεματική. Η επαγγελματική ζωή των ηρωίδων, εμφανίζεται διαχωρισμένη από τις υπόλοιπες δραστηριότητες, ενυπάρχει στη σειρά αλλά όχι καταφανώς.

Παρόλα αυτά, σήμερα, όπως οι συμμετέχουσες της έρευνάς μας αναφέρουν, εστιάζουν σε αυτή την θεματική της σειράς, σε αντίθεση με το παρελθόν. Οι περισσότερες ερωτώμενες όταν παρακολούθησαν για πρώτη φορά τη σειρά, παρέβλεπαν αυτή τη θεματική, άλλες την αγνοούσαν, ενώ καμία δεν εξεδήλωνε ενδιαφέρον. Και αυτό διότι, όπως θα σημειώσει η Σοφία, το ζήτημα της καριέρας δεν τις απασχολούσε δεδομένου ότι στο παρελθόν, μπορούσαν να στοχεύσουν στην επαγγελματική ανέλιξη ευκολότερα από όσο σήμερα, μεσούσης της κρίσης. Ενδεχομένως οι συμμετέχουσες δεν είχαν την ανάγκη να παρακολουθήσουν, να 'βιώσουν' εικονικά κάτι που ήδη ζούσαν ή που ήταν εύκολα προσεγγίσιμο. Και όντως, η 'προσχώρηση στην μυθοπλασία επιτελείται σε διαφορετικά επίπεδα και βαθμούς, ανάλογα με το υπόβαθρο του τηλεθεατή' (Βώβου, 2012).

‘Όταν πρωτοπαρακολούθησα τη σειρά εννοείται ότι δεν είχα προσέξει, σχεδόν, το επαγγελματικό τους περιβάλλον. Για μένα.. ήταν κάτι που δεν με απασχολούσε στη ζωή μου ,τότε δηλαδή..δεν με ενδιέφερε να δω

σε μια σειρά αυτό το κομμάτι. Εγώ το 'χα τακτοποιημένο οπότε δεν με κέντριζε' (Σοφία,37 ετών).

Αυτή η διαφορά στην ενασχόληση του τηλεοπτικού κοινού με τη συγκεκριμένη θεματική μας αποκαλύπτει ένα αίτημα, για επαγγελματική σταδιοδρομία, που θα μπορούσε να εξασφαλίσει την οικονομική αυτάρκεια, αίτημα που πολλές από τις συμμετέχουσες παραδέχονται ότι δεν έχει ικανοποιηθεί εξαιτίας της κρίσης.

' Κοίτα να δεις..σήμερα, ναι, παρατηρώ την επαγγελματική εξέλιξη των κοριτσιών στη σειρά..είναι κάτι που προσέχω και ζηλεύω μπορώ να πω..Γιατί στην Ελλάδα είμαστε πολύ πίσω και στο επαγγελματικό κομμάτι. Θέλω να μπορώ να είμαι οικονομικά ανεξάρτητη και μάλιστα μέσα από το επάγγελμα που έχω επιλέξει, αυτό στο οποίο έχω αφιερώσει τα χρόνια μου και τις σπουδές μου. Αυτό φυσικά δεν συμβαίνει, όπως καταλαβαίνεις, μέσα στην κρίση, ειδικά για έναν αρχιτέκτονα !' (Δήμητρα,40 ετών) .

Ταυτόχρονα, με αυτήν την εργασιακή συνθήκη στη χώρα, εξαιτίας της κρίσης, στο Sex and the City προβάλλεται μία εκ διαμέτρου αντίθετη κατάσταση. Οι πρωταγωνίστριες παρουσιάζονται να έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά και συνακόλουθα και οικονομικά. Η τάση που εντοπίστηκε ήταν ότι οι τηλεθεάτριες θαυμάζουν την επαγγελματική πορεία των τεσσάρων ηρωίδων. Πιο συγκεκριμένα παρατηρήθηκε στις περισσότερες απαντήσεις ότι αυτό το οποίο θαυμάζουν οι συμμετέχουσες δεν είναι η οικονομική ανεξαρτησία των ηρωίδων, αλλά το γεγονός ότι αυτή μπορεί να ικανοποιηθεί μέσω μιας επαγγελματικής σταδιοδρομίας, μέσω μιας καριέρας που έχουν επιλέξει.

'Ότι έχει βγάλει χρήματα (η Κάρυ), κάνοντας αυτό που τις αρέσει, αυτό είναι κάτι που θαυμάζω. Γράφοντας για τα θέματα που θέλει να γράφει, και νομίζω ότι έχει κάνει αυτό που της αρέσει, και το έχει κάνει αρεστό σε πολύ κόσμο, και είχε ένα κύρος και μια αναγνώριση. Εγώ πάλι κάνω μια δουλειά που είναι μόνο για το βιοπορισμό..' (Αμαρυλλίς, 38 ετών) .

Αυτή η τάση που καταγράφεται σχετίζεται αιτιακά με το ότι οι συμμετέχουσες, αν και μπορεί να εξασφαλίζουν τα προς το ζην, από την, μη συναφή με την κατάρτισή τους, εργασία, κατά τη διάρκεια της κρίσης, φαίνεται ότι αυτό δεν τις ικανοποιεί. Εξαιτίας των οικονομικών αναγκών που επέφερε η κρίση προτάσσεται η οικονομική εξασφάλιση έναντι της επαγγελματικής ανέλιξης, όπως

παραδέχονται οι ίδιες, κάτι που στο παρελθόν δεν συνηθιζόταν. Οι περισσότερες συμμετέχουσες, όμως, παράλληλα, χαρακτηρίζονται από την επιθυμία τόσο για οικονομική ανεξαρτησία, μέσω της επαγγελματικής δραστηριότητας, όσο και από την επιθυμία για επαγγελματική ανέλιξη, μέρος της αυτοπραγμάτωσής τους, χαρακτηριστική επιταγή της μετανεωτερικότητας. Η αυτοπραγμάτωση, λοιπόν, μέσω της επαγγελματικής ανέλιξης, είναι ένας στόχος που δεν έχει εγκαταλειφθεί από τις συμμετέχουσες: έτσι, δημιουργείται η ανάγκη για φανταστική ταύτιση με τις πρωταγωνίστριες, οι οποίες ‘ενσαρκώνουν’ την πραγμάτωση του Εαυτού μέσω της καριέρας.

‘ Τη γυναικεία χειραφέτηση τη βλέπω στο κομμάτι ότι είχε χαρακτήρες που θέλουν από τη ζωή τους κάποια πράγματα και αυτά τα κυνηγούσανε. Στο κομμάτι το επαγγελματικό μπορείς να δεις τη Μ. και τη Σαμ. π.χ. που ήταν πολύ επιτυχημένες στη δουλειά τους. Αυτό το ζηλεύω να σου πω την αλήθεια. Εγώ έχω τόσα χρόνια να ασχοληθώ με αυτό που σπούδασα, ουσιαστικά, κάνω δουλειές άσχετες. Ε, μέσα από τη σειρά βλέπω πάλι αυτό που θέλω να είμαι, μου το υπενθυμίζει..το ζω κατά κάποιο τρόπο ’ (Ανθή,40 ετών).

Σχετικό με το ζήτημα της επαγγελματικής χειραφέτησης, είναι αυτό που απασχολεί μία από τις ερωτώμενες: το ότι σε αντίθεση με την παρουσιαζόμενη κατάσταση στη σειρά, στην Ελλάδα της κρίσης σημειώνονται έμφυλες διακρίσεις στην εργασία. Σήμερα, σε αντιδιαστολή με το παρελθόν, παρατηρεί με θαυμασμό τις συνθήκες εργασίας των ηρωίδων, ακριβώς διότι η ίδια βιώνει την διάκριση εν μέσω της κρίσης, κάτι που στο εργασιακό παρελθόν της απουσίαζε. Η αλλαγή στον τρόπο πρόσληψης της γυναικείας επαγγελματικής χειραφέτησης, στη σειρά, αποδίδεται, ακριβώς, σε αυτό το βίωμα της συμμετέχουσας λόγω της κρίσης: η επαγγελματική χειραφέτηση που δεν μπορεί να προσφέρει η Ελλάδα στη γυναίκα, σήμερα, μετατρέπεται σε εικόνα μέσω της σειράς.

Αυτό που τίθεται υπόρρητα από την ερωτώμενη είναι ότι οδηγήθηκε σε μία ευκαιριακή δουλειά για βιοποριστικούς λόγους εξαιτίας της κρίσης, δουλειά όπου τα προσόντα της δεν προσμετρώνται, κάτι που συνέβαλε καθοριστικά στο να μην αντιμετωπίζεται ισότιμα με το άλλο φύλο. Ενώ σε παρελθούσες δουλειές, συναφείς με το αντικείμενο των σπουδών της και της καριέρας της, αντιμετωπιζόταν ισότιμα με το άλλο φύλο, σε σημερινή δουλειά που θεωρείται ανειδίκευτη, αντιμετωπίζεται με αρνητικό πρόσημο το κοινωνικό της φύλο. Αυτό που εντοπίζει η συμμετέχουσα είναι μια εμφανή διάκριση φύλου, που την οδηγεί στο βίωμα συναισθημάτων ματαίωσης, απογοήτευσης, και αδικίας. Παρατηρεί ότι η έννοια της ισότητας στο εργασιακό πεδίο εκλείπει, γεγονός που το θεωρεί ως μια αναχρονιστική τάση. Τελικά, αμφισβητούνται στοιχεία της ως εργαζόμενο άτομο.

‘Παρατηρώ πολύ στην (μερικής απασχόλησης) δουλειά, τώρα βέβαια, στη συγκεκριμένη ..παρατηρώ τις γνωστές διακρίσεις, όχι μόνο σε μένα αλλά και σε άλλες κοπέλες ..που όμως δεν μου συνέβαιναν σε άλλες δουλειές που μετρούσαν τα προσόντα μου. Εδώ δεν έχω αξία, είμαι μόνο μια γυναίκα. Εξυπηρετώ τον κόσμο καθημερινά στη δουλειά μου, έρχονται μέσα άνθρωποι που θέλουν να μιλήσουν μόνο με άντρα, δεν με κοιτάνε καν. Λέω «παρακαλώ πώς μπορώ να σας εξυπηρετήσω», και ούτε καν θα μου απαντήσουνε. Νοιώθουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη όταν εξυπηρετούνται από άντρα, νοιώθουν ότι κάποιος θα τους λύσει καλύτερα το πρόβλημά τους..Πολλές φορές και στις συνεντεύξεις σε ρωτάνε αν έχεις παντρευτεί ή τώρα που παντρεύτηκες σχεδιάζεις να κάνεις παιδιά; Ε αυτό δεν το βλέπεις στη σειρά. Εκεί όλα είναι οριοθετημένα ως προς τα εργασιακά δικαιώματα των γυναικών ..είναι κάτι που εκτιμώ πολύ και ανακουφίζομαι, για λίγο, ξέροντας ότι κάπου υπάρχει καλύτερη μοίρα’ (Ζωή, 32 ετών).

Συνεπώς, ως τάση καταγράφεται ότι η πρόσληψη της επαγγελματικής χειραφέτησης / ανεξαρτησίας έχει τροποποιηθεί με το βίωμα της ελληνικής κρίσης όπως οι συμμετέχουσες σημειώνουν. Στο παρελθόν παρέβλεπαν, κατά κύριο λόγο, την επαγγελματική ζωή των πρωταγωνιστριών, όμως σήμερα εστιάζουν σε αυτήν εκλαμβάνοντάς την θετικά, παρατηρώντας ότι η γυναικεία επαγγελματική χειραφέτηση εκλείπει σήμερα, ενώ κάποτε αποτελούσε κεκτημένο για τις ίδιες.

Παρά την κυριαρχούσα τάση που αναφέρθηκε παραπάνω, μία συμμετέχουσα σημείωσε ότι η επαγγελματική χειραφέτηση, στη σειρά, ήταν ανέκαθεν ένα σημείο ενδιαφέροντος για εκείνη, ενώ η ελληνική κρίση άφησε ανεπηρέαστη την πρόσληψή της ως προς το ζήτημα αυτό, διότι για την ίδια, ο τρόπος που παρουσιάζεται η επαγγελματική χειραφέτηση, δεν αποτελεί παρά μια πτυχή του μεταφεμινισμού, που υποστηρίζει την κάθε απόφαση της γυναίκας, για καριέρα ή όχι. «Και όντως, η μετανεωτερική ελευθερία για κατ’ επιλογή διαμόρφωση της πορείας κάθε γυναίκας είναι πρόδηλη στη σειρά» όπως έχει αναφέρει η Δουδάκη (2011). Προβάλλονται, λοιπόν, τρία πρότυπα γυναικών: τόσο εκείνης που επιθυμεί να δημιουργήσει οικογένεια χωρίς να εγκαταλείψει τη δουλειά της, εκείνης που επιθυμεί να αφοσιωθεί αποκλειστικά στην ανατροφή των παιδιών της και στην οικογενειακή ζωή, καθώς και εκείνης που αφιερώνεται μόνο στην επαγγελματική της πορεία. Οι πρωταγωνίστριες παρουσιάζονται να έχουν το δικαίωμα της επιλογής και να αυτοπροσδιορίζονται, κάποιες επιλέγοντας την επαγγελματική ανέλιξη.

‘ Νομίζω ότι ήταν αρκετά θετικό ως προς τον τρόπο που παρουσίαζε τις γυναίκες. Το ότι βλέπεις 4 γυναίκες πολύ διαφορετικές μεταξύ τους, και ότι στην τελική είναι όλα πολύ θεμιτά. Μια γυναίκα ας πούμε, που αφήνει τη δουλειά της και παντρεύεται κάποιον πολύ πλούσιο, και ασχολείται με τα παιδιά, τα χόμπι της κτλ. είναι θεμιτό. Μια γυναίκα που δε συμβιβάζεται, δεν έχει απαραίτητα σχέση και θέλει να ασχολείται με την καριέρα της, είναι κάτι θεμιτό. Μια γυναίκα που θέλει να τα κάνει και τα δύο, είναι κάτι επίσης πολύ θεμιτό’ (Δήμητρα, 40 ετών).

Συμπερασματικά, ως τάση στην έρευνά μας καταγράφεται ότι οι συμμετέχουσες, στο παρελθόν, δεν σχολίαζαν, ως κεντρική θεματική της σειράς, τη γυναικεία επαγγελματική και οικονομική χειραφέτηση. Και αυτό διότι ήταν κεκτημένη στη χώρα, προ της οικονομικής κρίσης.

Παρότι στη σειρά δεν προβάλλεται έντονα η θεματική αυτή, σήμερα οι συμμετέχουσες στέκονται σε αυτήν και την αναλύουν. Σημειώνεται θαυμασμός όχι για την οικονομική ανεξαρτησία των ηρωίδων αλλά για την επίτευξη αυτής μέσω της επαγγελματικής ανέλιξης, κάτι που δεν συμβαίνει στην Ελλάδα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, όπως τονίζουν οι συμμετέχουσες. Αυτό, δηλαδή η οικονομική αυτονομία μέσω της καριέρας, συνεχίζει να αποτελεί στόχο και επιδίωξη τους, καθώς την θεωρούν σημαντικό μέρος της αυτοπραγμάτωσής τους. Όμως, εν μέσω της ελληνικής κρίσης προτάσσεται η επιδίωξη της οικονομικής τους εξασφάλισης και ο βιοπορισμός έναντι της καριέρας. Η επαγγελματική σταδιοδρομία που δεν μπορεί να προσφέρει η Ελλάδα στη γυναίκα σήμερα, μετατρέπεται σε εικόνα μέσω της σειράς, και δίνει τη δυνατότητα να βιωθεί από τις τηλεθεάτριες, ‘κατακτώντας’ την έμμεσα, στιγμιαία.

Οι συμμετέχουσες, ως χαρακτηριστικά μετανεωτερικά υποκείμενα, αναστοχάζονται, στο πλαίσιο της κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων στη χώρα, τα μετανεωτερικά σύμβολα της σειράς, παραδεδομένες αξίες και βεβαιότητες της προ κρίσης εποχής στη χώρα. Στο παρόν υπόθεμα, οι ερωτώμενες επαναξιολογούν την επαγγελματική και οικονομική χειραφέτηση, ιεραρχώντας την ως δομικό στοιχείο της αυτοπραγμάτωσής τους. Με άλλα λόγια συνεχίζει να αποτελεί σκοπό η αυτοπραγμάτωση και οικονομική ανεξαρτησία μέσω της επαγγελματικής σταδιοδρομίας.

Γ) Η Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών

Η μητρόπολη της Νέας Υόρκης, σε αντίθεση με το προ οικονομικής κρίσης παρελθόν, σήμερα δεν θεωρείται, από τις ερωτώμενες, ως πόλος έλξης παντός τύπου ευκαιριών και ως η, πάλαι ποτέ, γη της Επαγγελίας.

Η πόλη που διατηρούσε ζωντανή την υπόσχεση της δυνατότητας συνεχούς αλλαγής ή μίας

νέας αρχής, μετά το βίωμα της ελληνικής κρίσης, για την Ελληνίδα δεν φαίνεται να παραμένει ίδια. Η Νέα Υόρκη προ κρίσης, όπως θα παραδεχθούν αρκετές συμμετέχουσες, αποτελούσε το πεδίο για να αναδειχθεί η δυνατότητα που έχει ο σύγχρονος άνθρωπος να κατασκευάσει ή και να αναδιαμορφώσει την (επαγγελματική) πορεία του, είχε την δυνατότητα δηλαδή για νέες ευκαιρίες. «Η δυναμικά απεριόριστη ελευθερία για αναδόμηση ή ανακατασκευή αυτής της πορείας, υπόσχεση που δίνει η μετανεωτερικότητα και που στη σειρά φιλοξενεί η Νέα Υόρκη» (Δουδάκη, 2012), δεν είναι ούτε ορατή ούτε εφικτή, σήμερα, κατά τις συμμετέχουσες.

Γίνεται φανερό, πάντως, ότι οι συμμετέχουσες προσπαθούν να λαμβάνουν υπόψιν τις διάφορες αιτιώδεις εξηγήσεις της συλλογιστικής τους. Τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις, συνεπώς, αντιπροσωπεύουν την ερμηνεία που δίνει η κάθε συμμετέχουσα. Εδώ, παρατίθεται ένα τυπικό απόσπασμα:

‘Θα ήθελα να έμενα στη Νέα Υόρκη, ναι, αλλά ξέρω ότι είναι μια πολύ ακριβή ζωή, και στην καθημερινότητά της, αλλά και στο ενοίκιο. Δεν ξέρω πόσο εύκολα μπορείς να βρεις πια τον δρόμο σου, αλλά υπάρχουνε πολλά αρνητικά τα οποία με έχουνε κάνει να τα κατατάσσω, απλά, σαν ένα όνειρο το οποίο δε θα μπορούσε να είναι εφικτό. Σήμερα, η Νέα Υόρκη δεν δίνει τόσες ευκαιρίες όπως κάποτε.

E. Κάποτε ήταν ένας στόχος σου;

K: Κάποτε ναι, προ κρίσης το πίστευα πραγματικά ότι θα μπορούσα να πάω να μείνω εκεί, και το ήθελα πολύ, αλλά πλέον είναι πιο δύσκολο. Ήταν σίγουρα και μια πόλη επαγγελματικών ευκαιριών, πλέον δεν είναι’ (Κέλλυ, 36 ετών).

Ταυτόχρονα, όμως, η σειρά πλάθει την εικόνα μιας ουτοπικής Νέας Υόρκης, μιας πόλης ουτοπίας δηλαδή, επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι οι συνθήκες στη πόλη, όπως περιγράφονται στη σειρά, απέχουν πολύ από τις πραγματικές της διαστάσεις και δημιουργώντας στις τηλεθεάτριες της έρευνας την σκέψη πως είναι μάλλον μη εφικτές. Η πεισματική απουσία των προβλημάτων της πόλης χτίζει την εικόνα ενός φανταστικού κόσμου για τη Νέα Υόρκη, δημιουργώντας ταυτόχρονα την ανησυχία ότι, ακόμη κι αν μοιάζει ονειρεμένος, μάλλον δεν είναι. Αυτό, σε συνδυασμό με την συνολικότερη απαισιοδοξία για τις ευκαιρίες της μητρόπολης που παρατηρείται στις απαντήσεις των συμμετεχουσών, επιβεβαιώνει την αρνητική εντύπωση που έχουν δομήσει σήμερα για την πόλη. Συνεπώς, οι συμμετέχουσες, κατά κύριο λόγο, δεν ταυτίζονται με την φαντασίωση της εξωπραγματικής μητρόπολης.

‘ Η Νέα Υόρκη και συγκεκριμένα το Μανχάταν, όπως φαίνεται στο Sex and the City , είναι εντελώς ‘τέλειο’. Αυτό δεν είναι ρεαλιστικό, γιατί δεν μπορώ να πιστέψω ότι μια πόλη, ακόμη και η Νέα Υόρκη, μπορεί να είναι αποκομμένη από τα καθημερινά προβλήματα μιας μεγαλούπολης! Πολύ καλό για να είναι αληθινό! Εδώ δεν το θεωρούσα ρεαλιστικό και προ κρίσης, τώρα ειδικά είναι παραμυθένιο ’ (Γεωργία, 39 ετών).

Αυτή η απαισιόδοξη αντίληψη για τις ευκαιρίες και το αβέβαιο μέλλον στη Νέα Υόρκη αντικατοπτρίζει, ενδεχομένως, ένα «διαρκώς απαισιόδοξο κλίμα» (Ντάβου, 2015) που δεν παραμένει μόνο σε ένα αρνητικό σκέπτεσθαι για τη χώρα αλλά επεκτείνεται ακόμη και υπερατλαντικά. Η Νέα Υόρκη, ως πεδίο και σύμβολο ατέρμονων ευκαιριών των μητροπόλεων, έτσι όπως παρουσιάζεται στη σειρά, δεν γίνεται αντιληπτή ως εφικτή σήμερα. Και αυτό διότι η παρατεταμένη κρίση στη χώρα, έχει δημιουργήσει την προαναφερθείσα απαισιοδοξία για τις παντός τύπου ευκαιρίες (καριέρας και όχι μόνο).

Φαίνεται να επηρεάζει, λοιπόν, το βίωμα της κρίσης, όχι μόνο την αντίληψη για τις ευκαιρίες στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό. Επιβεβαιώνεται έτσι ότι η συναισθηματική ατμόσφαιρα που καλλιεργήθηκε στην Ελλάδα, μεσούσης της κρίσης, «περιβάλλει το σκέπτεσθαι και επηρεάζει χωρίς πάντοτε να υπάρχει επίγνωση» (Ντάβου, 2015).

‘ Δηλαδή, δεν ξέρω αν εγώ έμενα εκεί, αν θα μπορούσα να βγάλω τα προς το ζην αφού και εκεί πια είναι δύσκολες οι ευκαιρίες..Για αυτό το λόγο, ίσως, δε θα διάλεγα να μείνω μόνιμα κάπου που είναι η ζωή τόσο ακριβή και ταυτόχρονα δεν είναι όπως κάποτε που υπήρχαν δυνατότητες..Τώρα με την κρίση ..γιατί δεν είναι μόνο στην Ελλάδα η κρίση, μην ξεχνάς ! ’ (Σοφία, 37 ετών).

Συμπερασματικά, οι συνεντευξιαζόμενες ενώ στο παρελθόν θεωρούσαν τη Νέα Υόρκη πεδίο ευκαιριών, σήμερα, ζώντας στην Ελλάδα της κρίσης, αναθεωρούν. Η δυνατότητα για (ανα)κατασκευή του ‘πλάνου ζωής’ στη μητρόπολη, όπως αυτή παρουσιάζεται στη σειρά, δεν είναι ορατή από τις τηλεθέατριες. Εξαιτίας ενός διαρκώς απαισιόδοξου κλίματος στη χώρα, λόγω της κρίσης, επηρεάζονται και οι συμμετέχουσες της έρευνάς μας, οδηγούμενες σε επιφυλάξεις για τις ρεαλιστικές απεικονίσεις της Νέας Υόρκης στη σειρά. Συνεπώς, οι τηλεθέατριες δεν φαντασιώνονται τις ευκαιρίες της Νέας Υόρκης όπως παρουσιάζονται στη σειρά, αφού συνιστούν μια εξωπραγματική συνθήκη κατά τις ίδιες. Η φαντασίωση και κατά συνέπεια η ελπίδα, δεν μπορεί να τοποθετηθεί πουθενά στον άξονα αυτό ενώ η Νέα Υόρκη ως πεδίο ατέρμονων ευκαιριών αποτελεί

μια ουτοπία.

Οι συμμετέχουσες, ως χαρακτηριστικά μετανεωτερικά υποκείμενα, αναστοχάζονται, στο πλαίσιο της κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων στη χώρα, τα μετανεωτερικά σύμβολα της σειράς, παραδεδεγμένες αξίες και βεβαιότητες της προ κρίσης εποχής στη χώρα. Στο παρόν υπόθεμα, οι ερωτώμενες αμφισβητούν την Νέα Υόρκη ως σύμβολο ατέρμονων δυνατοτήτων.

Φθάνοντας στο τέλος των επιμέρους αναλύσεων των υποθεμάτων, οδηγούμαστε στην παρατήρηση ότι υπάρχει μία μετατόπιση στην πρόσληψη των ζητημάτων της σειράς που σχετίζονται άμεσα με τον οικονομικό παράγοντα: της κατανάλωσης, της επαγγελματικής και οικονομικής χειραφέτησης, των (επαγγελματικών) ευκαιριών της Νέας Υόρκης. Οι τηλεθέατριες με αυτεπίγνωση, εντόπισαν ρητά την κρίση ως τον κύριο παράγοντα αλλαγής πρόσληψης των αξιών αυτών.

Ενώ, τω όντι, εκ πρώτης όψεως η μεταβολή αυτή αφορά κυρίως ζητήματα συνδεδεμένα με την οικονομία, οι συμμετέχουσες δεν αναφέρονται στην οικονομική διάσταση αυτών. Αντιθέτως, εστιάζουν περισσότερο σε άλλες διαστάσεις τους, αποκαλύπτοντας ότι η ελληνική κρίση μπορεί να είχε ως εφιαλτήριο την οικονομική ύφεση και να αφορούσε οικονομικά μεγέθη αρχικά, όμως, συν τω χρόνω η μορφή της φάνηκε να είναι πιο σύνθετη: ακόμη δηλαδή και για οικονομικά θέματα, οι συμμετέχουσες φαίνεται να ανάγονται σε έναν ολιστικό αναστοχασμό, μακριά από οικονομικούς όρους.

Η (αρχικά) οικονομική κρίση, που πεισματικά διαρκεί μια δεκαετία έως σήμερα, αναγκάζει το άτομο να αναζητήσει έναν νέο εαυτό. Στην πραγματικότητα, καθώς η οικονομία είναι παράγωγο μέγεθος, η κρίση είναι πρωτίστως κοινωνική, μια κρίση της κοινωνίας. Έχουμε να κάνουμε με μια κρίση που αφορά και την κοινωνία και τα άτομα αυτής αφού αυτά τα δύο πάνε πάντοτε μαζί. Διανύουμε μια υπαρξιακή κρίση ατομικότητας η οποία μας οδηγεί σε μια κρίση της κοινωνίας, παράγωγο της οποίας είναι και η οικονομία. Πρόκειται για μια κρίση που επηρεάζει όλο το φάσμα της πολιτικής, πνευματικής και της κοινωνικής ζωής, συνεπώς, δεν θα μπορούσε να μείνει ανέπαφη και η περιοχή των αξιών και βεβαιοτήτων, όπως οι τελευταίες αποτυπώνονται μέσα από τους άξονες του Sex and the City. Έτσι, οδηγηθήκαμε στο να γίνουμε ‘συναιτότεροι’: καταλάβαμε ότι οι αξίες της ζωής δεν μπορεί να είναι όσο ‘επιφανειακές’ νομίζαμε στην περίοδο προ κρίσης, που αντανakλάται και στην υπό εξέταση σειρά, και σήμερα αναθεωρούμε αυτές τις αξίες. Αυτή η αναθεώρηση οδηγεί στην εξ αρχής ‘διαπραγματέυση’ και επαναπροσδιορισμό του εαυτού – κύριο χαρακτηριστικό της μετανεωτερικότητας (<https://www.youtube.com/watch?v=yRwN2v6zapM>).

II) Ο ρόλος της κρίσης στον αναστοχασμό επί των σεξουαλικών και συντροφικών σχέσεων στη σειρά

Σε αυτό το υπέρθεμα αναλύονται δύο κύριοι άξονες της σειράς όπως συνάγεται από τις συνεντεύξεις, των οποίων η κρίση στη χώρα, μαζί με τον ηλικιακό παράγοντα, επηρέασε την πρόσληψή τους. Αυτοί ήταν οι άξονες των σεξουαλικών και συντροφικών σχέσεων.

Αναδείχθηκαν, λοιπόν, αυτά τα δύο υποθέματα τα οποία αποτελούν θεματικές της σειράς, και τα οποία αντιμετωπίζουν κριτικά οι συμμετέχουσες, όντας ιδιαίτερα αναλυτικές. Πρώτο, αυτό της σεξουαλικής χειραφέτησης και των σεξουαλικών σχέσεων και δεύτερο, αυτό των συντροφικών σχέσεων. Το σύνολο των συμμετεχουσών αποκαλύπτουν ότι τα θέματα αυτά, όπως παρουσιάζονται στην εν λόγω σειρά, σήμερα τα εκλαμβάνουν με διαφορετικό τρόπο από ότι στο παρελθόν: πολλές ανέφεραν ότι προ κρίσης «εντυπωσιάζονταν» από την εστίαση της σειράς στις σεξουαλικές και συντροφικές σχέσεις, χωρίς όμως να υπαισέρχονται σε κριτικές τοποθετήσεις.

*‘Κατ’αρχήν ήταν τόσο καινούργιο όλο αυτό με τις σχέσεις. Αυτή η απελευθέρωση..οπότε φυσικά εντυπωσιαζόμασταν ..μέχρι εκεί..μέχρι να το καταλάβουμε σε τί νέα μονοπάτια μας έβαζε η σειρά..τόρα τα βλέπω με άλλο μάτι, τώρα το κρίνω..τότε τα έβλεπα πιο ανάλαφρα όλα’
(Δήμητρα, 40 ετών).*

Αν και δεν εκφράζεται ρητά, συνάγεται από τις απαντήσεις ότι ένας από τους κύριους λόγους για την αλλαγή στην πρόσληψη των αξόνων αυτών ήταν και το βίωμα της κρίσης στη χώρα, κάτι το οποίο θα αναλυθεί σε κάθε υπόθεμα ξεχωριστά. Όπως οι περισσότερες συμμετέχουσες αναφέρουν όμως, καθοριστικό ρόλο σε αυτήν την αλλαγή είχε αναμφίβολα και ο ηλικιακός παράγοντας. Εδώ να υπενθυμίσουμε ότι οι συμμετέχουσες της έρευνας έχουν ομοιογενή μεταξύ τους δημογραφικά χαρακτηριστικά, συνεπώς, δεν υπάρχει και ευρύ ηλικιακό φάσμα: είναι γυναίκες ηλικίας από τριανταένα έως σαράντα ετών. Με αυτό το δεδομένο, προϊόντος του χρόνου που μεσολάβησε, οι συμμετέχουσες αναπτύσσουν γενικότερα μια πιο κριτική σκέψη.

*‘Εννοείται ότι όταν είχα πρωτοδεί τη σειρά δεν είχα τα μυαλά που έχω τώρα. Στην ηλικία των 22 παίρνεις σχεδόν άκριτα ό,τι σου πλασάρουν. Τότε, φυσικά, τα θέματα σχέσεων για τα οποία και έβλεπα τη σειρά.. θεωρούσα τα κορίτσια της σειράς, γκουρού... καταλαβαίνεις... Σήμερα τα βλέπω αλλιώς και το σεξ και τις σχέσεις γενικά..είμαι πιο δύσκολη μεγαλώνοντας. Η εμπειρία παιδί μου.. *γέλια*. Εξάλλου, τίποτα πια δεν*

είναι δεδομένο ! ' (Ντίνα, 40 ετών).

A. Σεξουαλική χειραφέτηση και σεξουαλικές σχέσεις

Εδώ, θα παραθέσουμε περιληπτικά τα λεχθέντα των ερωτώμενων, σε σχέση με το ζήτημα αυτό, ενώ στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε την αιτιώδη σχέση ανάμεσα στην αλλαγή πρόσληψης του ζητήματος αυτού και στην ελληνική κρίση. Το υπόθεμα αυτό χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες:

- α) τη γυναικεία σεξουαλική χειραφέτηση
 - αα) τη γυναικεία ομοφυλοφιλία
 - β) την ανδρική ομοφυλοφιλία

α) Η γυναικεία σεξουαλική χειραφέτηση

Στη σειρά, κατά τις περισσότερες συμμετέχουσες, η γυναικεία σεξουαλική χειραφέτηση έχει θετικό πρόσημο προοδευτισμού, και φαίνεται να ενσαρκώνεται στο πρόσωπο της Σαμάνθα, ενώ ο γυναικείος συντηρητισμός, που έχει αρνητικό πρόσημο, στο πρόσωπο της Σάρλοτ.

Θεωρείται θετικό από τις συμμετέχουσες το ότι η Σαμάνθα έχει την ελευθερία της επιλογής του τρόπου ζωής, ο οποίος μπορεί να μην εμπεριέχει το γάμο και την οικογένεια αλλά τις εφήμερες σεξουαλικές σχέσεις. Θεωρείται δείγμα προοδευτισμού, δηλαδή, η εργένικη ζωή και η επιλογή μιας σεξουαλικής, συντροφικής, εκτός γάμου πάντως, ζωής. Όπως τονίζει η Gerhard (2005), «η Σαμάνθα συμβολίζει την απελευθέρωση των λευκών, μεσοαστών δυτικών γυναικών από τους σεξουαλικούς περιορισμούς που επιτάσσει ο αστικός συντηρητισμός».

Η Σάρλοτ, από την άλλη, εκλαμβάνεται αρνητικά λόγω του ότι θεωρείται συντηρητική (έως και αναχρονιστική) ως προς τη σεξουαλική της απελευθέρωση. Απεικονίζει έναν παραδοσιακό τύπο γυναίκας, ρομαντικό και αισιόδοξο ο οποίος, όμως, διαψεύδεται μέσα από την πραγματικότητα των σχέσεων. Θεωρείται αρνητικό το ότι αποτελεί την καλή νοικοκυρά και αφοσιωμένη μητέρα. Επιδιώκει την αυτοπραγμάτωσή της μέσω των συντροφικών σχέσεων και της αναζήτησης του 'άλλου της μισού' ενώ χρησιμοποιεί το σεξ για να πετύχει κάποιες φορές τους σκοπούς της, δείγμα ενός αναχρονιστικού γυναικείου προτύπου.

‘Αρχικά θέλω να πω ότι έχω φτάσει να αναθεωρώ πολλά στο κομμάτι αυτό έτσι όπως έχουμε γίνει πια .Θέλω να πω ότι αυτή η ανεξαρτησία της Σαμ. που είχε τόση αυτοπεποίθηση στο σεξουαλικό κομμάτι, που φερόταν, με την καλή έννοια ,σαν άντρας δυναμικός, μου άρεσε. Πολύ

προοδευτικό ειδικά για την εποχή..αλλά και για σήμερα, στην Ελλάδα, ακόμη προχωρημένο θεωρείται. Στον αντίποδα, βέβαια, βρίσκεται η Σάρλοτ, εντελώς οπισθοδρομική!’ (Γεωργία,39 ετών).

Ακόμη όμως και όσες θεωρούν την Σαμάνθα αντιπρότυπο, αναγνωρίζουν ότι πρόκειται για την ηρωίδα στο πρόσωπο της οποίας συμπυκνώνεται η γυναικεία σεξουαλική απελευθέρωση και προοδευτισμός.

‘Όπως σου είπα, ενώ δεν μου άρεσε η υπερβολή της Σαμάνθα στο κομμάτι σεξ, αναγνωρίζω ότι έθεσε βάσεις για την Ελληνίδα. Και σήμερα, ακόμη, αποτελεί σύμβολο απελευθέρωσης στο σεξ’ (Δανάη,40 ετών)

Η θέση των ερωτώμενων, απέναντι στο πρότυπο της Σαμάνθα, εκτείνεται από το θαυμασμό (παρακάτω, δεύτερο απόσπασμα) έως και την επίκριση (παρακάτω, πρώτο απόσπασμα). Γίνεται φανερό ότι για κάποιες συμμετέχουσες, η ζωή της Σαμάνθα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν μία προσπάθεια εκδίκησης έναντι της γυναικείας σεξουαλικής καταπίεσης (Peñafiel, 2012) κάτι που φαίνεται να δημιουργεί ‘ενόχληση’ σε αυτές τις ερωτώμενες.

‘Γενικά πλέον, μπορεί οι απόψεις για αυτά να αλλάζουν ανάλογα με τους καιρούς, αυτό το είδα πολύ μέσα στην κρίση. Σίγουρα, δε θεωρώ πρότυπο τη Σαμάνθα.. δεν θεωρώ πρότυπο το ότι θέλω να καλύψω μια σεξουαλική ανάγκη, άρα βρίσκω τον οποιονδήποτε και την ικανοποιώ. Για μένα το σεξ δεν είναι μια ανάγκη όπως πχ το φαγητό. Οπότε, για μένα, ήταν πολύ κακό πρότυπο. Ήταν λίγο ‘ζωώδης’ η παρουσίαση, ακόμη και αν προσπάθησαν να το ντύσουν λίγο με συναισθήματα. Εγώ εστιάζω πιο πολύ στις σχέσεις, και στο ότι μέσα από αυτές προσπαθείς να βρεις και τον εαυτό σου. Απλά με ενοχλεί το γεγονός ότι ως μήνυμα περνάει το εύκολο σεξ που μπορεί να γίνει με τον οποιονδήποτε. Πολύ καταπιεσμένη το παίζει ..σιγά πια ! ’ (Στεφανία, 39 ετών).

Οι περισσότερες συμμετέχουσες θαυμάζουν τη Σαμάνθα και, μέσω αυτού του θαυμασμού, αποκαλύπτουν το προσωπικό αίτημά τους για διεκδίκηση της σεξουαλικής τους χειραφέτησης.

‘ Οπότε, ο χαρακτήρας της Σαμάνθα.., παρά τα κενά του ήταν μια πολλή ενδιαφέρουσα προσθήκη..ήταν προοδευτική. Φέρνει θέματα που δεν

είχαν ειπωθεί μέχρι τότε ή δεν είχαν τολμήσει να μπουν τόσο έντονα.. σου μαθαίνει καινούρια πράγματα, μαθαίνει τώρα σε εισαγωγικά, απλά σου δίνει και μια νέα οπτική σε θέματα σεξουαλικά. Εγώ την θαυμάζω. Το θεωρώ πολύ θετικό πρότυπο. .αν και δεν μπορώ να το ακολουθήσω. Αν το πάμε ως προς το σεξουαλικό κομμάτι, την απελευθέρωση κλπ, η Σάρλοτ με ενοχλούσε που ήταν τόσο συντηρητική.. Βέβαια, καλά έκαναν που το έβαλαν γιατί υπάρχει..’ (Ελένη,32 ετών).

Αυτό που καθίσταται εμφανές, παρότι δεν εκφράζεται πρόδηλα από τις συμμετέχουσες, είναι ότι η ελληνική κρίση έπαιξε ρόλο στην διαμόρφωση της πρόσληψης της γυναικείας σεξουαλικής χειραφέτησης, όπως αυτή παρουσιάζεται στη σειρά. («Γενικά πλέον, μπορεί οι απόψεις για αυτά να αλλάξουν ανάλογα με τους καιρούς, αυτό το είδα πολύ μέσα στην κρίση» Στεφανία). Όπως υποστηρίζει σχετική έρευνα εν μέσω κρίσης έχει συντηρητικοποιηθεί μεγάλο μέρος του πληθυσμού, ως προς κοινωνικά ζητήματα (Μοσχονάς,2016).

Στην παρούσα έρευνα, επιβεβαιώνεται μια ανάλογη τάση: δεν ήταν λίγες οι ερωτώμενες που είτε επέκριναν έντονα τη Σαμάνθα (Στεφανία) είτε αν και θέλουν, δεν μπορούν να ακολουθήσουν το πρότυπό της (Ελένη). Εντοπίζεται δηλαδή μια αμφιθυμία ως προς τη γυναικεία σεξουαλική χειραφέτηση. Αυτό, ίσως, σχετίζεται με το παρακάτω: οι γυναίκες της σειράς εργάζονται και τα εισοδήματά τους, σε συνδυασμό με την επαγγελματική τους ανεξαρτησία, είναι αυτά που τους έδωσαν τη δυνατότητα να διεκδικήσουν ίσους όρους σεξουαλικής απελευθέρωσης με τους άνδρες. Ευρύτερα, η επαγγελματική και οικονομική χειραφέτηση, δηλαδή, φαίνεται να εξασφαλίζει μια αναγκαία συνθήκη για την χειραφέτηση της γυναίκας και στους άλλους τομείς (Μαρκατάς, 2012). Κατ’ αντιστοιχία, στο υπόθεμα περί επαγγελματικής χειραφέτησης νωρίτερα (1B) εντοπίζεται στις συμμετέχουσες έλλειψη επαγγελματικής αυτοπραγμάτωσης και οικονομικής ανεξαρτησίας εξαιτίας της κρίσης, κάτι που, ίσως, λειτουργεί ανασταλτικά για τη σεξουαλική χειραφέτησή τους.

αα) Η γυναικεία ομοφυλοφιλία

Ως προς την γυναικεία ομοφυλοφιλία, ειδικότερο ζήτημα της γυναικείας σεξουαλικής χειραφέτησης, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από τη σχέση της Σαμάνθα στη σειρά, οι περισσότερες τηλεθεάτριες εξέφρασαν δυσαρέσκεια για την προβολή της (πρώτο απόσπασμα) ενώ ελάχιστες τη σχολίασαν θετικά (δεύτερο απόσπασμα).

‘ Α ναι! Είναι νομίζω αρκετά «προχώ», το λεσβιακό.. Ακόμη και σήμερα σοκάρομαι και μόνο στη σκέψη..Δε μου άρεσε... δε μου κόλλαγε. Μου ‘χτύπαγε’ κάπως άσχημα. Ίσως και να μην περίμενα να

το δω. *γέλια*. Βέβαια, σήμερα, όλα τα περιμένεις, εδώ είμαστε ακόμα στα capitals, οπότε μπορεί και εγώ σε λίγο να αλλάζω γνώμη ' (Ιωάννα, 39 ετών).

Σε μεταβατικές εποχές μεγάλων αλλαγών, όπως στην Ελλάδα της κρίσης, πολλά άτομα αισθάνονται ότι δεν μπορούν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, οδηγούνται σε αβεβαιότητα, έρχονται σε διάσταση με τα καινούρια αξιακά πρότυπα και συνεπώς δημιουργούνται αξιακά 'ρήγματα' (<http://polsociology.blogspot.gr/2010/04/blog-post22.html>). Για να τα διαχειριστούν καταφεύγουν σε έναν 'ρίζοσπαστισμό', που δεν εντάσσεται αναγκαστικά σε ένα ευρύτερο κοσμοεπίδωλο. Καταφεύγουν, δηλαδή, σε ένα άκαμπτο σύστημα σκέψης δια μέσου του οποίου αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα.

Ένας αντίστοιχος ρίζοσπαστισμός αντικατοπτρίζεται και στην παρούσα έρευνα όπου, κάποιες από τις συμμετέχουσες υιοθετούν μια απαξιωτική γλώσσα για όσους δεν εμπίπτουν σε ένα κοσμοεπίδωλο που είναι υπέρ της γυναικείας ομοφυλοφιλίας και το οποίο οι ίδιες υποστηρίζουν.

'Για τη Σαμάνθα .. γενικά είναι πολύ «γαμάτη» σαν άνθρωπος, είναι προχωρημένη, σαν εμένα ! Είναι πιο... 'είμαι και το δείχνω'... Όλοι θα έπρεπε να είμαστε έτσι, σαν τη Σαμάνθα και περισσότερο εμείς οι γυναίκες. Όλοι οι άλλοι είναι καταδικασμένοι σε μια οπισθοδρομική ζωή, μόνο ένας άνθρωπος με σεξουαλική απελευθέρωση μπορεί να πάει μπροστά...σε όλους τους τομείς! Δεν είχα νιώσει άβολα με τη λεσβιακή σχέση της, ήταν κάτι ενδιαφέρον το να το βλέπεις. Μου άρεσε, για να μη σου πω ότι το εκτίμησα κιόλας το ότι κατέληξε, τελικά, να κάνει σχέση με μια γυναίκα παρά με έναν άνδρα' (Σοφία 3, 36 ετών).

β) Η ανδρική ομοφυλοφιλία

Ως προς την ανδρική ομοφυλοφιλία, ως μέρος της σεξουαλικής χειραφέτησης, οι θέσεις των ερωτώμενων καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα που εκτείνεται από την επιφυλακτική ανοχή (πρώτο παράθεμα) έως και την πλήρη παραδοχή της, (δεύτερο παράθεμα), που είναι και η κυριαρχούσα τάση στην έρευνά μας. Πάντως, όπως θα φανεί στο πρώτο απόσπασμα, εντοπίζεται μια άδηλη προκατάληψη απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία ('Δεν θα ήθελα να δω βέβαια δυο gay να φιληθούν μπροστά μου'). Εδώ εντοπίζουμε δηλαδή μια προκατάληψη για την οποία η συμμετέχουσα δεν έχει επίγνωση, αφού στη μία πρόταση τονίζει ότι το έχει αποδεχτεί το θέμα της ανδρικής

ομοφυλοφιλίας, στην επόμενη επιφυλάσσεται ως προς την θέση αυτή. Ως προς την ανδρική ομοφυλοφιλία δηλαδή, καταγράφεται ένας συγκρατημένος προοδευτισμός ως κυρίαρχη τάση στην έρευνά μας.

‘ Το έχω αποδεχθεί. Είναι θέμα συνήθειας, πιστεύω. Δεν είναι τόσο κατακριτέο πια, δηλαδή κι εγώ, ας πούμε, δε θα το κατέκρινα, απλά το προσπερνάω. Δε θα ήθελα να δω βέβαια δυο gay να φιληθούν μπροστά μου. Εξάλλου, δεν έχει κάποιο νόημα να φέρνω αντίσταση σε κάτι τέτοιο, που τελικά είναι φυσικό, οπότε, δεν με απασχολεί ’ (Ιωάννα,39)

‘ Αποδέχομαι περισσότερο ένα gay ζευγάρι, από ένα straight, που με ύπουλους ή δολίους τρόπους, ένας άντρας η μια γυναίκα, προσπαθεί π.χ. να εισχωρήσει σε ένα γάμο...τα τελευταία χρόνια υπάρχει τέτοια ρευστότητα, δεν θα μπορούσα να μείνω κολλημένη στο παρελθόν. Αποδέχομαι πολλές φορές τη συντροφικότητα δυο ομοφυλοφίλων πια... είναι πιο αγνή θεωρώ πολλές φορές. Δεν έχω κανένα θέμα. Εννοώ ότι είναι δικαίωμα του καθενός. Εφόσον είναι επιλογή του άλλου, ναι, καλό είναι. Εφόσον ο ίδιος είναι καλά με αυτό και δεν το κρύβει καλά είναι ’ (Σοφία, 37 ετών).

Συμπερασματικά, ως προς το ζήτημα της γυναικείας σεξουαλικής χειραφέτησης εντοπίζονται συμμετέχουσες, οι οποίες επικρίνουν πρόδηλα τη Σαμάνθα, ως σύμβολο αυτής της χειραφέτησης. Η οικονομική κρίση, όπως έχουμε καταδείξει στο υπόθεμα 1B, έχει επιδράσει αρνητικά στη δυνατότητα της γυναικείας επαγγελματικής / οικονομικής χειραφέτησης. Η χειραφέτηση αυτή αποτελεί μία αναγκαία συνθήκη, μεταξύ άλλων, για την γυναικεία χειραφέτηση και στους υπόλοιπους τομείς, όπως του σεξουαλικού. Συνεπώς, η κρίση στη χώρα λειτούργησε και ανασταλτικά, έμμεσα, και για την σεξουαλική απελευθέρωση της Ελληνίδας, δημιουργώντας μια ροπή προς το συντηρητισμό. Συγγενές με αυτό το εύρημα, είναι και η θεσμική συντηρητικοποίηση εν μέσω κρίσης, που παρατηρήθηκε σε μία άλλη έρευνα.

Όσον αφορά το ζήτημα της γυναικείας ομοφυλοφιλίας, σημειώθηκε ότι κάποιες από τις ερωτώμενες την υποστήριζαν ένθερμα, σε σημείο που χαρακτηρίζονται από μια ροπή προς το ριζοσπαστισμό. Η ελληνική κρίση, εξαιτίας των συνεχών αβεβαιοτήτων που επέφερε, οδήγησε στη δημιουργία αξιακών ρηγμάτων και πολλούς στον ριζοσπαστισμό. Αυτό το φαινόμενο επικυρώνεται και στη σχετική προαναφερθείσα έρευνα όπου κατά την κρίση απαντάται μία συνεχής αύξηση της εμπιστοσύνης προς ριζοσπαστικούς θεσμούς αδιαμεσολάβητης λαϊκής κυριαρχίας, μεταξύ αυτών και το κίνημα των ομοφυλοφίλων (Α.Κ.Ο.Ε.).

Συνάγεται, δηλαδή, ότι η κρίση επέφερε δύο αντίρροπες τάσεις, δημιουργώντας ένα δίπολο συντηρητισμού – ριζοσπαστισμού.

Πέραν τούτων, οι τηλεθεάτριες, στις απαντήσεις ως προς την ομοφυλοφιλία, παρουσίασαν κάποια αμφιθυμία και μια ασυνείδητη αντίφαση. Χαρακτηρίζονται, λοιπόν, από αντίρροπα μέρη, όπως οι μετανεωτερικές πρωταγωνίστριες που «συγκεντρώνουν τα πιο συντηρητικά και ταυτόχρονα προκλητικά χαρακτηριστικά» (Γαζή, 2012). Αυτό παρατηρείται στο ότι ενώ οι περισσότερες αποδέχονται πλήρως την ανδρική ομοφυλοφιλία, οι ίδιες συμμετέχουσες έχουν αρνητική στάση έναντι της γυναικείας ομοφυλοφιλίας.

Αυτές οι αντιφατικές απαντήσεις για τις δύο όψεις του ίδιου ζητήματος της ομοφυλοφιλίας, δεν δημιουργήθηκαν τυχαία, μεσούσης της κρίσης. Το μετανεωτερικό υποκείμενο, εξαιτίας αυτής της συνεχούς αλλαγής που βιώνει, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη πληροφόρηση, νιώθει αβεβαιότητα, αναστοχάζεται, αμφισβητεί το δεδομένο, και εμπíπτοντας πολλές φορές σε αντιφάσεις για τις οποίες δεν έχει επίγνωση. Το ίδιο χαρακτηριστικό που εμφανίζεται και στις συνεντευξιαζόμενες όπως προαναφέραμε (Μαυρίδης, 2010). Γίνεται φανερό, και στην έρευνά μας, ότι η μετανεωτερική γυναίκα όσο απελευθερώνεται και αναστοχάζεται τόσο συγγέεται εμπíπτοντας σε αντιφάσεις (Γαζή, 2012). Συνεπώς, οι συμμετέχουσες (όπως και οι πρωταγωνίστριες) «συγκεντρώνουν τα πιο συντηρητικά αλλά ταυτόχρονα και προκλητικά χαρακτηριστικά» (ό.π.).

*‘Με τους γκέι τα πάω πολύ καλά !Τους πάω γιατί είναι
απελευθερωμένοι κάνουν αυτό που θέλουν χωρίς να ντρέπονται.
Μου άρεσε που το έδειξαν και στη σειρά για να πουν ότι υπάρχουν
όλα τα είδη σχέσης και σεξ ...’ (Μαρίνα, 40 ετών).*

*‘ ..Για τη λεσβιακή σχέση της Σαμάνθα..να σου πω την αλήθεια δεν μου
άρεσε που το δείξαν στη σειρά, είναι κάτι που δε με άγγιξε. Τοο much.
Δεν χρειαζόταν να το βάλουν και αυτό..αφού η Σαμάνθα έκανε τα
πάντα έπρεπε να βάλουν και αυτό; Αηδίασα λίγο..’ (Μαρίνα, 40 ετών).*

Οι συμμετέχουσες αναστοχάζονται, στο πλαίσιο της κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων στη χώρα, τα μετανεωτερικά σύμβολα της σειράς, παραδεδεγμένες αξίες και βεβαιότητες της προ κρίσης εποχής στη χώρα. Στο παρόν υπόθεμα, οι ερωτώμενες φαίνονται διαφοροποιημένες μεταξύ τους στην πρόσληψη της σεξουαλικής χειραφέτησης, και ταυτόχρονα προβληματισμένες επ’ αυτής.

Παρατηρείται ακόμη, μια έντονη αμφιθυμία στις συμμετέχουσες ως προς το ζήτημα της γυναικείας σεξουαλικής απελευθέρωσης, χαρακτηριστικό σύμφυτο με την έννοια της μετανεωτερικότητας. Εξαιτίας των αδιάλειπτων αλλαγών που συντελούνται κατά την κρίση, μέσα σε αυτή την ρευστότητα, (που αποτελεί χαρακτηριστικό της μετανεωτερικότητας) χωρίς συγκεκριμένα

κανονιστικά πρότυπα, οι συμμετέχουσες ‘συγγέονται’ οδηγούμενες σε αναστοχασμούς και πολλές φορές σε ρήξη με τον εαυτόν τους – σε ενδόρρηξη των προηγούμενων νοηματοδοτήσεών τους. Καθώς δεν ζουν σε κοινωνικό κενό, παρότι είναι ελεύθερες να επιλέξουν τον τρόπο ζωής τους, δέχονται τις αντίρροπες δυνάμεις των κοινωνικών συμβάσεων. Αυτό, τις οδηγεί σε ασυνείδητες, κατά κύριο λόγο, αμφιθυμικές τάσεις. “Αυτή η la carte δημιουργία του γυναικείου εαυτού, δεν μπορεί παρά να πραγματοποιείται σε ένα πεδίο γόνιμων αλλά και χαοτικών αντιφάσεων, με τίμημα την αμφίθυμη συνείδηση της ελευθερίας δημιουργίας νέας ζωής και ταυτόχρονα επίγνωση της ευθραυστότητάς της. Οι συμμετέχουσες, όπως και οι ηρωίδες, βιώνουν το άγχος της μετανεωτε- ρικής αμφιθυμίας και των αντιφάσεων, που δημιουργούνται από «την ατέρμονη διεύρυνση των ορίων αυτοδιάθεσής τους» (Δουδάκη, 2012).

B. Οι συντροφικές σχέσεις

Η πρόσληψη του άξονα αυτού όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, έχει συνεπηρεασθεί από την ελληνική κρίση και από τον ηλικιακό παράγοντα, όπως προελέχθη στην αρχή του υπερθέματος.

Οι συντροφικές σχέσεις όπως παρουσιάζονται στο Sex and the City, κρίνονται άλλες θετικά και άλλες αρνητικά από τις συνεντευξιαζόμενες. Η θετική πρόσληψη αυτών αφορά κυρίως σχέσεις οι οποίες είναι σε ισορροπία με τους υπόλοιπους τομείς της ζωής, δεν αποτελούν δηλαδή το κύριο ενδιαφέρον και σκοπό στη ζωή, σχέσεις όπως της Σαμάνθα ή της Μιράντα. Αυτές, θεωρούνται από την πλειοψηφία των τηλεθεατριών ανεξάρτητες διότι αν και συνάπτουν σχέσεις, δεν έχουν πάντα ως στόχο τους τη μακρόχρονη δέσμευση και το γάμο. Δεν απασχολούν, λοιπόν, σε πρώτο επίπεδο, οι άνδρες, αυτές τις ηρωίδες, αλλά το αν θα υποκύψουν ή όχι στο πρότυπο της γυναίκας που προτιμά τον γάμο και την οικογένεια, παρά την επαγγελματική της θέση και την κατανάλωση ατελείωτων ωρών σε lifestyle περιπλανήσεις.

‘Δεν είμαι κάθετη, γενικά, σε αυτά τα ζητήματα, μετά από τα τελευταία χρόνια όπως είμαστε στην Ελλάδα, έχω γίνει πιο επιφυλακτική με όλα..και με τις σχέσεις ακόμη .Εξάλλου, ποιος θα σου πει τι είναι καλό και τι όχι πια, αφού κάνεις και πρέπει να κάνεις ότι θές; Μάλλον θα έκλινα πάντως προς την Σαμάνθα.. Είναι σίγουρα πολύ ανεξάρτητη και έχει επαγγελματικούς στόχους, δηλαδή, θέλει να τα καταφέρει μόνη της, και δεν εξαρτάται ποτέ από έναν άλλο άνδρα, αλλά έβλεπες προς το τέλος ότι αυτό δε σημαίνει ότι ήταν αποφασισμένη να μην έχει κάποιον. Δηλαδή, νομίζω, ήτανε αρκετά ισορροπημένη. Ακόμα και αν φαινόταν πολύ σεξουαλικά απελευθερωμένη, ήταν αρκετά ισορροπημένη και μπορούσες να τη σεβαστείς. Η Σαμάνθα ξεχωρίζει τα πράγματα, θέτει

κατηγορίες στη ζωή της, μεταξύ καριέρας και σχέσεων. Ήταν άνθρωπος που είχε μια δικιά του ζωή, δηλαδή είχε τη δουλειά της, τις ασχολίες της κ.ο.κ. και υπήρχε και μια σχέση κατά καιρούς στην οποία αφιέρωνε χρόνο, δεν ήταν όμως η μοναδική ασχολία της' (Αμαρυλλίς, 38 ετών).

Η Richards υποστηρίζει ότι οι γυναίκες της σειράς εκπροσωπούν όχι μόνο τη μεταφεμινιστική εποχή αλλά και την μετανεωτερική εκδοχή της θηλυκότητας. Η εκδοχή αυτή θέλει την γυναίκα, η οποία έχει ήδη πετύχει την οικονομική και σεξουαλική απελευθέρωσή της, να επιδίδεται πλέον στην κατανάλωση ανδρών και σχέσεων (Δημητρακοπούλου, 2012). Παρατηρούμε ότι κάποιες συμμετέχουσες δείχνουν να ενοχλούνται εξαιτίας αυτού, διότι η χειραφέτηση της μετανεωτερικής, μεταφεμινιστικής γυναίκας, έχει μετατρέψει τους άνδρες σε 'παρωχημένες' υπάρξεις, προκειμένου να καθιερωθεί ως πρότυπο (Μαρκατάς, 2011, ό.π.).

' Θεωρώ ότι αυτή η χρήση των ανδρών, ακόμη και όταν κάνει σχέση η Σαμάνθα ή και η Μιράντα, θέτει τους άνδρες στο περιθώριο, σε αχρησία. Φαίνεται σαν οι κοπέλες να κάνουν σχέσεις όχι για να έχουν σύντροφο αλλά για να τους χρησιμοποιούν ανάλογα με τις ορέξεις τους. Βέβαια, γενικά, έτσι όπως είναι η εποχή, και στην Ελλάδα ειδικά, τίποτα δεν πρέπει να σου κάνει εντύπωση. Δεν υπάρχουν κανόνες για το πώς ζεις τη ζωή σου, ο καθένας χαράσσει τη δική του πορεία ειδικά στις σχέσεις' (Σοφία, 37 ετών).

Η αρνητική πρόσληψη των συντροφικών σχέσεων εστιάζεται στον αντίποδα των χαρακτήρων της Σαμάνθα και Μιράντα, δηλαδή της Κάρυ και της Σάρλοτ, από την πλειοψηφία των ερωτώμενων. Η Κάρυ εκλαμβάνεται ως αναχρονιστική δεδομένου ότι θέτει ως κύριο σκοπό ζωής της την εύρεση του ενός και μοναδικού άνδρα που θα την κάνει ευτυχισμένη. Επίσης, σαν αντιπρότυπο, από πολλές, παρουσιάζεται η Σάρλοτ όταν αλλάζει θρησκεία χάριν ενός άνδρα και της δημιουργίας οικογένειας μαζί του.

' Η Κάρυ εστίαζε πιο πολύ τη ζωή της στις σχέσεις, σαν σκοπό της, δηλαδή στο ότι θα κάνει σχέσεις, αλλά ήτανε λίγο «βαμπυρική» ως προς τις σχέσεις της, επειδή ακριβώς δεν είχε άλλο σκοπό. Συναισθηματικά πολύ παρασιτική ως προς τους άλλους, δηλαδή ήτανε πνιγηρό όλο αυτό.. π.χ. με τον Έηνταν, με τον οποίο φτάνουν να συζητήσουν ενώ είχε κολλήσει πάνω του σα βδέλλα! Δηλαδή, για μένα, ήταν από τους χειρότερους

χαρακτήρες’ (Στεφανία, 39 ετών).

Γίνεται προφανές από τα παραπάνω αποσπάσματα ότι οι συντροφικές σχέσεις, σε αντίθεση με το παρελθόν, όπως αναφέραμε στην αρχή του υπερθέματος 2, φαίνεται να εξετάζονται από τις ερωτώμενες κριτικά και αναλυτικά. Οι προσλήψεις των σχέσεων από τις ερωτώμενες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα, που εκτείνεται από τον θαυμασμό έως και την απαξίωση των σχέσεων στη σειρά.

Αυτή η αναλυτικότητα στο συλλογισμό των συμμετεχουσών, δεν προκύπτει εν κενώ: η ρευστότητα που προκαλεί η κρίση οδηγεί σε έναν ευρύ αναστοχασμό, θεμάτων των οποίων τα όρια αναθεωρούνται και έτσι καλούνται τα άτομα να ξανατοποθετηθούν σε ένα καινούριο ‘χώρο’ μη σαφώς οριοθετημένο. Ένα μέρος αυτού του ‘χώρου’ είναι και οι προσωπικές σχέσεις. Και όντως, σήμερα τα φύλα κινούνται πλέον σε λιγότερο οριοθετημένες σφαίρες, από ό,τι παλαιότερα, αποτυπώνοντας έτσι τη ρευστότητα της μετανεωτερικότητας («Δεν υπάρχουν κανόνες για το πώς ζεις τη ζωή σου, ο καθένας χαράσσει τη δική του πορεία ειδικά στις σχέσεις», Σοφία).

Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε μια αβεβαιότητα και σύγχυση, και μετέπειτα αναδιαπραγμάτευση και έναν επανορισμό του τρόπου του σχετίζεσθαι. Ο αναστοχασμός επί των σχεσιακών ζητημάτων αυτών, σήμερα, οδηγεί στο να «υπαγορεύονται νέα μοντέλα του σχετίζεσθαι» και μεταξύ άλλων να διαμορφώνονται και να «νομιμοποιούνται οι προσωπικές ανάγκες» («Εξάλλου, ποιος θα σου πει τι είναι καλό και τι όχι, αφού κάνεις και πρέπει να κάνεις ό,τι θες», Αμαρυλλίς). Παρατηρείται μια επιθυμία αναστοχασμού επί των προσωπικών σχέσεων, δηλαδή μια εντεινόμενη διάθεση ανάλυσης για τις προσδοκίες, και το ρόλο των σχέσεων αυτών. Στην εποχή που οι βεβαιότητες για το τι σημαίνει "είμαι άνδρας, είμαι γυναίκα", έχουν καταρρεύσει, μέσα στην αβεβαιότητα της κρίσης, αυτή η επαναδιαπραγμάτευση προκύπτει σαν συνέχεια αυτών, αβίαστα.

Συμπερασματικά, συνεπάγεται ότι η ελληνική κρίση, αν και δεν εκφράζεται πρόδηλα από τις συμμετέχουσες, έχει παίξει μαζί με τον ηλικιακό παράγοντα ρόλο στην αλλαγή του τρόπου πρόσληψης των συντροφικών σχέσεων όπως αυτές παρουσιάζονται στη σειρά. Παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχουσες αντιμετωπίζουν με περίσκεψη τον σχεσιακό τομέα: η γενικότερη ρευστότητα που επέφερε η οικονομική κρίση, δεν θα μπορούσε να αφήσει ανέγγιχτο τον τομέα του σχετίζεσθαι, τον οποίο επαναπροσδιορίζουν οι συμμετέχουσες. Πάντως, οι περισσότερες ερωτώμενες εκτιμούν τις συντροφικές σχέσεις εκείνες που βρίσκονται σε αρμονία με την υπόλοιπη ζωή (καριέρα, φίλια, προσωπικός χρόνος κλπ).

Οι συμμετέχουσες, ως χαρακτηριστικά μετανεωτερικά υποκείμενα, αναστοχάζονται, στο πλαίσιο της κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων στη χώρα, τα μετανεωτερικά σύμβολα της σειράς, παραδεδεγμένες αξίες και βεβαιότητες της προ κρίσης εποχής στη χώρα. Στο παρόν υπόθεμα, οι ερωτώμενες φαίνονται δεκτικές σε νέους τρόπους σύναψης προσωπικών σχέσεων που αποτελούν ταυτόχρονα πεδίο διαπραγμάτευσης του εαυτού.

III. Η φιλία της σειράς ως ‘σταθερά’: προ κρίσης έως και σήμερα

Στο παρόν υπέρθεμα αναλύεται και ερμηνεύεται η πρόσληψη μίας από τις κεντρικές θεματικές της σειράς, της ομόφυλης φιλίας, η οποία, όπως συνάγεται από το σύνολο των συνεντεύξεων, δεν επηρεάστηκε στον τρόπο πρόσληψής της από το βίωμα της κρίσης στη χώρα.

Στη φιλική σχέση των τεσσάρων πρωταγωνιστριών, ανακαλύπτουν πολλές από τις συμμετέχουσες ότι μεταξύ γυναικών μπορούν να αναπτυχθούν συναισθήματα αλληλεγγύης και φροντίδας. Αυτές οι συμμετέχουσες φαίνεται να θαυμάζουν τη φιλία των τεσσάρων ηρωίδων, θεωρώντας την αληθινή και βαθειά, επιθυμώντας μία τέτοια φιλία και για τις ίδιες. Δεν αναφέρεται πουθενά όμως, στο λόγο των συμμετεχουσών, ότι αυτός ο θετικός τρόπος πρόσληψης άλλαξε στο χρονικό διηγεκές.

‘Τη φιλία των κοριτσιών πάντα τη ζήλευα, με καλό τρόπο. Υπάρχει μεγάλη ελευθερία μεταξύ τους, πάει η μία στην άλλη όποτε έχει ανάγκη, δεν υπάρχει κριτική. Είναι πολύ ικανοποιημένες όλες σα φίλες. Είναι μία δυνατή φιλία, δεν είναι εφήμερη, θα κρατήσει για πάντα έτσι όπως φαίνεται. Θεωρώ ότι ήτανε συγκινητικό το ότι ήτανε τόσο κοντά. Αυτό είναι σίγουρα κάτι που μ’ αρέσει πάρα πολύ και θέλω να το έχω στη ζωή μου και εγώ’ (Ζωή, 32 ετών).

Επιπλέον λόγος για τη θετική πρόσληψη της φιλίας στη σειρά, κατά τις συμμετέχουσες, ήταν οι συζητήσεις των ηρωίδων περί σεξουαλικών σχέσεων. Με αφορμή αυτές, πολλές συμμετέχουσες παραδέχτηκαν ότι βοηθήθηκαν από την πρώτη φορά που παρακολούθησαν τη σειρά έως και σήμερα, να απενοχοποιήσουν το θέμα των σεξουαλικών σχέσεων, πράγμα που συνέβαλε στην απελευθέρωση των συζητήσεων περί του σεξ και της σεξουαλικότητας με τις φίλες τους. Στο Sex & the City «τέσσερις γυναικείοι χαρακτήρες, εσωτερικεύονται και γίνονται αντικείμενο ανεπεξέργαστης μίμησης από το γυναικείο τηλεοπτικό κοινό» (Γαζή, 2012), ενισχύοντας την θέση ότι τα M.M.E., σε πολλές περιπτώσεις, αποτελούν ένα είδος «ισχυρού μύθου» ο οποίος απενοχοποιεί τις «μάζες» (Χρηστάκης, 2002).

‘Έκανα σκέψεις για το σεξ που δεν μπορούσα να παραδεχτώ κιόλας. Το να βλέπω να συζητάνε, μεταξύ τους, οι κοπέλες στη σειρά για αυτά...με βοήθησε να τα λέω και εγώ στις φίλες μου και αυτό το θεωρώ πολύ θετικό. Όταν πρωτοείδα τη σειρά με βοήθησε ’ (Σοφία 2, 38 ετών).

Στον αντίποδα των παραπάνω, άλλες ερωτώμενες πιστεύουν ότι η φιλία στη σειρά είναι επιφανειακή και μη εφικτή, και ότι αποτελεί περισσότερο μία παρέα. Σημειωτέον, αυτή η κατανόηση της φιλίας δεν έχει τροποποιηθεί από όταν παρακολούθησαν για πρώτη φορά τη σειρά έως και σήμερα.

‘Πάντα έτσι τις έβλεπα, από την αρχή έως σήμερα: είναι 4 φίλες που τα λέει η μία στην άλλη. Δίνουν λάθος νόημα στη φιλία. Αυτό που μου φαίνεται πολύ διαφορετικό και ξένο είναι το ότι μπορεί να βρίσκονται κάθε μέρα, και να λένε όλα τους τα νέα αλλά δε λέγανε τα σημαντικά, όπως το πώς αισθάνονται. Ενώ πιστεύω ότι στη γυναικεία φιλία, πιο πολύ θα συζητήσεις το πως αισθάνεσαι και το τι πρέπει να κάνεις, πάρα τα επιφανειακά. Ενώ παρουσιάζεται μία φιλία με πολύ βάθος, αυτό το βάθος δεν το έχουμε δει ποτέ. Είναι μια παρέα απλά με εξόδους και κοινό lifestyle, και στο κάτω - κάτω δεν γίνεται να είναι έτσι μια φιλία ανάμεσα σε άτομα τέτοιας ηλικίας, δεν παίζει να προλαβαίνουν’ (Ελένη, 32 ετών).

Θεωρείται μάλιστα αρνητικό από κάποιες συμμετέχουσες ότι η φιλική, μόνιμη συντροφιά των τεσσάρων κεντρικών ηρωίδων λειτουργεί ως υποκατάστατο της οικογένειας και των ανδρών και κατ’ αυτόν τον τρόπο αποτελεί ένα είδος μετα-οικογένειας (Μαρκατάς, 2011, σελ. 131).

‘Δεν μου αρέσει που οι φίλες έχουν αντικαταστήσει τα πάντα στη σειρά, τους άνδρες, την οικογένεια.. Το θεωρώ περίεργο η παρέα σου να είναι αντικατάσταση των υπόλοιπων σχέσεων. Λίγο ανώριμο και εφηβικό μου φαίνεται’ (Κέλλυ, 36 ετών).

Συνάγεται ότι η μόνη κεντρική θεματική ενότητα της σειράς που δεν επηρεάστηκε από τον παράγοντα της ελληνικής κρίσης, στον τρόπο πρόσληψής της από τις τηλεθεάτριες, είναι η φιλία.

Τα χαρακτηριστικά αυτής της τετραμελούς συντροφιάς στη σειρά αντανακλούν πλήρως την ανάγκη του μετανεωτερικού υποκειμένου να αποφορτίζεται από την ένταση της καθημερινότητας και να διεκδικεί την υποστήριξη των φίλων του σε ένα σταθερό μικρόκοσμο που, όπως φαίνεται, αποτελεί συμβολικό χώρο ασφάλειας (Χαλάτσης & Χρηστάκης, 2011).

‘ Η φιλία στη σειρά δείχνει αυτό που θέλω και εγώ, και όλες μας, από τη φιλία. Δηλαδή να μπορούν οι φίλοι σου να σε χαλαρώνουν και να

νιώθεις ότι ανήκεις εκεί. Είναι ένα είδος οικογένειας που επιλέγεις εσύ. Με τους φίλους είσαι ο εαυτός σου και αισθάνεσαι καλά' (Ζωή,32 ετών).

Έτσι, η ανάγκη του ατόμου για σταθερές, στο πρόσωπο των φίλων, παρουσιάζεται αναλλοίωτη: διαφάνηκε ότι σήμερα, όπως ανέκαθεν, οι συμμετέχουσες δίνουν έμφαση στην αφοσίωση, στην μη επικριτική διάθεση, αλλά και στη δυνατότητα επικοινωνίας με τις φίλες τους. Οι ερωτώμενες σήμερα δεν φάνηκε να αναστοχάζονται περί φιλίας με αφορμή την παρακολούθηση της σειράς.

'Η φιλία για μένα ήταν πάντα το ίδιο σημαντική. Πρέπει να ξέρεις ,όπως δείχνει και η σειρά, ότι ο άλλος είναι εκεί για σένα. Ότι δεν θα σε μαλώσει για μια βλακεία που έκανες. Ότι μπορείς να του μιλήσεις για οτιδήποτε και να σε καταλάβει' (Δανάη,40 ετών).

Όπως αντικατοπτρίζεται και στις απαντήσεις των τηλεθεατριών, οι φιλικές σχέσεις στην Ελλάδα, ως μέρος του δυτικού κόσμου, βιώνονται και μέσα από την συνειδητοποίηση των ομοιοτήτων του «εμείς». Η διαδικασία αυτή δίνει στα άτομα το αίσθημα της ασφάλειας και της «υπαγωγής σε μία οντότητα που τα περικλείει και τα αποδέχεται», γεγονός που ενισχύει τη θετική τους αυτοαντίληψη (Χρηστάκης & Χαλάτσης, 2001). Εξάλλου, σύμφωνα με τους Maisonneuve & Lamy η φιλική σχέση όπως και κάθε στενή διαπροσωπική σχέση, δημιουργείται προκειμένου να επιβεβαιωθεί το προσωπικό ιδεώδες του ατόμου και συνεπώς η αξία του εαυτού (Χαλάτσης & Χρηστάκης, 2010). Έχοντας αυτά ως δεδομένα προκύπτει αβίαστα ότι η θεματική της φιλίας παραμένει ανεπηρέαστη στην πρόσληψή της, ακόμη και στην εποχή της 'κρίσης' στη χώρα.

'Πιστεύω ότι σιγά - σιγά μέσα από την τριβή, το χρόνο...το ότι έκαναν πάρα πολλά πράγματα μαζί, έμοιαζαν βασικά σε πολλά. Πιστεύω ότι έτσι ήρθαν πιο κοντά στην πορεία, γιατί είδαν ότι ταίριαζαν συνολικότερα, στον τρόπο σκέψης, πέραν του lifestyle που είναι προφανές, πιστεύω ότι ταίριαζαν στο πώς σκέφτονταν. Να είσαι με έναν άνθρωπο που γνωρίζεις χρόνια, να έχετε μοιραστεί πράγματα, να είστε μαζί και στα καλά και στα κακά, και να νιώθεις ότι σηκώνεις το τηλέφωνο και είναι εκεί. Επίσης πολύ σημαντικό το να ξέρεις ότι ό,τι και να πεις ο άλλος δε θα σε κρίνει και έτσι νιώθεις και εσύ καλύτερα' (Ανθή,40 ετών).

Συμπερασματικά, είναι αξιοσημείωτο ότι το γυναικείο τηλεοπτικό κοινό στη χώρα, στέκεται αναστοχαστικά απέναντι σε ό,τι αντιπροσωπεύει η σειρά μέσω των αξόνων της (όπως δείξαμε στα παραπάνω δύο υπερθέματα), εκτός από την φιλία, η οποία ως άλλη οικογένεια, ως 'μετα-οικογένεια' δηλαδή, αποτελεί μία από τις ελάχιστες σταθερές στη ρευστή μετανεωτερικότητα που οι Ελληνίδες τηλεθεάτριες βιώνουν ως κρίση.

Οι συμμετέχουσες, ως χαρακτηριστικά μετανεωτερικά υποκείμενα, αναστοχάζονται, στο πλαίσιο της κρίσης αξιών και βεβαιοτήτων στη χώρα, τα μετανεωτερικά σύμβολα της σειράς, παραδεδεγμένες αξίες και βεβαιότητες της προ κρίσης εποχής στη χώρα. Στο παρόν υπόθεμα, οι ερωτώμενες σε αντίθεση με τα υπόλοιπα υποθέματα-θεματικές της σειράς, δεν θέτουν υπό αμφισβήτηση την φιλία, θεωρώντας την μία σταθερά, μια αμετάβλητη αξία. Εντοπίζεται εν ολίγοις επένδυση στη φιλία ως πυλώνας ασφάλειας έναντι των μετανεωτερικών απειλών, της 'ρευστής' μετανεωτερικότητας.

IV. Ο νέος ρόλος της σειράς κατά την κρίση

Στο παρόν υπέρθεμα παρουσιάζεται η κρίση στη χώρα ως παράγοντας πρόσληψης της σειράς, εν συνόλω, σήμερα, η οποία επέχει το ρόλο της διασκέδασης, της καταφυγής και της ονειροπόλησης για τις τηλεθεάτριες.

Πιο αναλυτικά, συνάγεται από τις συνεντεύξεις, ότι η σειρά, εν συνόλω, επιτελεί σήμερα έναν διπλό ρόλο για τις τηλεθεάτριες: αφενός μεν της καταφυγής εξαιτίας της αγχώδους καθημερινότητας λόγω της κρίσης, αφετέρου δε της ονειροπόλησης καλύτερων ημερών, όχι αναγκαστικά ταυτόσημων με αυτών της σειράς. Παρατηρούμε ότι η σειρά, σήμερα, επιτρέπει στις συμμετέχουσες την φαντασιακή φυγή μέσω αυτής.

Αυτό που όλες οι ερωτώμενες σημειώνουν είναι ότι στο παρελθόν το Sex and the City δεν το εκλάμβαναν με τον ίδιο τρόπο. Η τάση που σημειώνεται είναι ότι στο παρελθόν αποτελούσε αφορμή για προβληματισμό επί των κεντρικών θεματικών της σειράς, για συζητήσεις με τις φίλες τους, για μίμηση του *modus vivendi* των ηρωίδων.

Όταν είχε πρωτοβγεί η σειρά εννοείται ότι ήταν κάτι εντελώς καινούργιο σαν θεματολογία σειράς. Σκεφτόμουν αναλυτικά αυτά που έλεγαν ή έκαναν οι κοπέλες, με απασχολούσε και τις έβλεπα σα γκουρού, προσπαθούσα να μιμηθώ τον τρόπο ζωής τους. Καμία σχέση με σήμερα ' (Ντίνα, 40 ετών).

Οι συμμετέχουσες παρατηρούν ότι η σειρά, ως μυθοπλασία, τις αποσυνδέει από τα προβλή-

ματα της καθημερινότητας εν μέσω κρίσης, αποτελώντας μία καταφυγή διασκέδασης.

Γενικά, δε βλέπουμε πάντα ότι μας θυμίζει τη ζωή μας. Μπορεί να βλέπουμε κάτι το οποίο είναι ψιλοευχάριστο και μας κάνει να απομακρυνόμαστε από την ζωή μας και μας δίνει κάτι διαφορετικό, οπότε, πιστεύω ότι είναι κάτι ευχάριστο και δεν σε προβληματίζει περαιτέρω σήμερα ..κάποτε, ναι, σίγουρα . Εμένα απλώς με διασκεδάζει, είναι παραμυθένιο πια. Τι να σου πω, δεν ξέρω..Νομίζω ότι εν μέσω κρίσης, πλέον, είναι ένα get away λίγο η σειρά, σε πάει κάπου όπου δεν μπορείς να είσαι εσύ, πλέον, και το ξέρεις εκ των πραγμάτων' (Κέλλυ,36 ετών).

Οι αμέτρητες επιλογές που υποσχόταν η μετανεωτερικότητα στο άτομο, και που στη σειρά φιλοξενούνται από τη μητρόπολη της Νέας Υόρκης, σήμερα δεν προσεγγίζονται εύκολα λόγω της κρίσης, αποτελώντας ουτοπία για την τηλεθεάτρια στην Ελλάδα. Οι επιλογές αυτές όμως προβάλλονται στη σειρά και δίνουν την δυνατότητα καταφυγής και ονειροπόλησης του τηλεοπτικού κοινού: ο προβαλλόμενος τρόπος ζωής, μέσω της εικόνας, φαίνεται ανέφικτος για την Ελληνίδα, οπότε δεν μπορεί παρά να τον θεωρεί ένα 'παραμύθι' το οποίο ονειροπολεί, όπως αναφέρθηκε στην παραπάνω συνέντευξη. Σύμφωνα με τον Morin, (Γεωργιάδης, 2012) η μαζική κουλτούρα, προϊόν της οποίας θεωρείται και η υπό εξέταση σειρά, προμηθεύει σε εικόνα αυτό που δεν μπορεί κανείς να «καταναλώσει». Καθιστά λοιπόν εικονικό ένα μέρος της ζωής των τηλεθεατριών. Όπως επισημαίνει ο Γεωργιάδης στο Sex and the City «είναι εμφανέστατο το εγχείρημα της παραγωγής της σειράς να εκμεταλλευτεί στο έπακρο την αδιαμφισβήτητη επιθυμία του ανθρώπου για κατανάλωση εικόνας» και το οποίο φαίνεται να λειτουργεί ακόμη περισσότερο σήμερα εξαιτίας της κρίσης.

Όταν ζεις μια πραγματικότητα η οποία δεν σ' αρέσει, πάντα προσπαθείς να βρεις διεξόδους.. μια σειρά όπως το S&C. Και βλέπεις τη ζωή ανθρώπων που έχουν καλύτερο βιοτικό επίπεδο από σένα..δεν θα το ζήσεις ποτέ αυτό, απαραίτητα, αλλά μόνο που το βλέπεις και μπορείς να φαντασιωθείς ότι, ίσως, κάποτε, κάποια στιγμή,.. έστω και να ονειρευτείς ότι θα το κάνεις αυτό το πράγμα, θα το δεις. Δίνει ελπίδα . Όσο δύσκολες και να είναι οι εποχές' (Δανάη,40 ετών).

Ταυτόχρονα όμως, αναγνωρίστηκε από κάποιες ερωτώμενες σε μεγάλο βαθμό ρεαλισμός στον τρόπο που απεικονίζονται οι σχέσεις τόσο οι συντροφικές όσο και οι φιλικές μεταξύ των

χαρακτήρων. Και όντως, η σειρά, «αφηγείται πρόσωπα και συμπεριφορές, που οποιαδήποτε άλλη, σύγχρονη τηλεθέατρια, μπορεί να υιοθετήσει». Οι ηρωίδες αυτές έχουν δομηθεί έτσι στη σειρά ώστε κάθε γυναίκα που τις παρακολουθεί να μπορεί να υιοθετήσει τα λεγόμενά τους και να ταυτιστεί με τις συμπεριφορές τους. Αυτός εξάλλου είναι και στόχος της σειράς που συντελείται μέσω της αυθεντικότητας της αφήγησης, του συναισθηματικού ρεαλισμού και της εξοικείωσης με τα αμερικάνικα πολιτισμικά προϊόντα, δημιουργώντας μία αίσθηση κοινού βιώματος.

Τα παραπάνω οδηγούν ευκολότερα στην φαντασιακή ταύτιση. Εδώ, η έννοια αυτή αναφέρεται στα φανταστικά σενάρια που παράγει η τηλεθέατρια, όπου επιτυγχάνεται η εκπλήρωση ως επί το πλείστον ασυνείδητων επιθυμιών (Laplanche & Pontalis, 1986). Ο εαυτός των τηλεθεατριών εμφανίζεται ως άλλος, ως αυτός που οι ίδιες θα ήθελαν να είναι και, στιγμιαία, το κατορθώνουν. Έτσι, λοιπόν, η αναπαράσταση αυτή της τηλεθέατριας μέσα από την μυθοπλασία της εικόνας είναι μια τάση προβολής της επιθυμίας της. Αυτή η 'διαμεσολαβημένη' επιθυμία της τηλεθέατριας, δημιουργείται από την εικόνα που παρεμβάλλεται ανάμεσα στην τηλεθέατρια και την πραγματική ζωή, δημιουργώντας μία νέα πραγματικότητα η οποία δίνει τη δυνατότητα της καταφυγής και ονειροπόλησης.

Υπό μία άλλη οπτική, η τηλεθέατρια, εφόσον δεν μπορεί να απαρνηθεί αυτή την ναρκισσιστική «απόλαυση της θέασης του εαυτού» μέσα από τη σειρά, που δημιουργείται μέσω της φαντασιακής ταύτισης, όπως προελέχθη, προσλαμβάνει τη σειρά (και κάθε σειρά) έτσι ώστε να ωφεληθεί μέσα από την επαφή της μ' αυτήν (Μιχαηλίδου, 2012). Η τηλεθέατρια, με άλλα λόγια, παρακολουθεί σήμερα τη σειρά ως μέσον καταφυγής από την καθημερινότητα της κρίσης και ακόμη ως μέσον διασκέδασης και ονειροπόλησης, επωφελούμενη από αυτήν.

Παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζουν ότι αυτό που τους προσφέρεται δεν είναι αληθινό, το μιντιακό περιεχόμενο επιτρέπει μια απόδραση από την πραγματικότητα και τις απαιτήσεις της πραγματικής ζωής, καθιστώντας έτσι δυνατή την απόλαυση (Cordeiro et al., 2012).

' Αν δε μπορώ να τα έχω στη ζωή μου, τα θέλω, ως ένα βαθμό, αλλά δεν μπορώ να τα πετύχω, μου αρέσει όμως λίγο να τα βλέπω, να ξέρω ότι υπάρχουν... Δεν είναι κάτι που μπορώ να κάνω εύκολα, αλλά μου αρέσει να το βλέπω, είναι σαν να το κάνω κιόλας, όταν το βλέπω. Νιώθω μια εκπλήρωση... Βλέπεις ένα lifestyle, το οποίο μπορεί να μην έχεις τη δυνατότητα να το ζήσεις, και τουλάχιστον παίρνεις μια γεύση. Το βιώνεις έμμεσα ίσως' (Ιωάννα, 39 ετών).

Αυτό επιβεβαιώνει και η άποψη του Morin (1960) ο οποίος υποστηρίζει ότι η μαζική κουλτούρα (μέρος της οποίας είναι και η σειρά υπό εξέταση), χρησιμεύει στο άτομο και ως φυγή από την άχαρη καθημερινότητα μέσω της φαντασίωσης και της εικονικής του μετάβασης σ' ένα

ευχάριστο περιβάλλον.

Συμπερασματικά, ως τάση στην έρευνά μας, σημειώνεται ότι στο παρελθόν οι συμμετέχουσες, παρακολουθώντας τη σειρά, ως επί το πλείστον προβληματίζονταν επί των θεματικών της, συζητούσαν για αυτές και εντόπιζαν πολλές αναλογίες με τη ζωή των ιδίων.

Αντίθετα, σήμερα, η σειρά επέχει κυρίως τον ρόλο διασκέδασης, καταφυγής και ονειροπόλησης, αποσυνδέοντας- μέσω της φαντασιακής φυγής- τις τηλεθεάτριες από την δυσχερή καθημερινότητα της κρίσης. Έτσι, η επιθυμία της τηλεθέτριας για ένα ‘παραμύθι’ γίνεται περισσότερο επιτακτική από ποτέ εξαιτίας της κρίσης, ένα παραμύθι που αποτελεί εν πολλοίς για αυτήν σήμερα η σειρά. Ταυτόχρονα, οι συμμετέχουσες, εντοπίζοντας και ρεαλιστικά στοιχεία στη μυθοπλασία της εικόνας, οδηγούνται πολλές φορές στη φαντασιακή ταύτιση. Τα κίνητρα παρακολούθησης της τηλεοπτικής σειράς στην έρευνα συνδέονται με την τάση φυγής από την καθημερινή ζωή εκ μέρους των τηλεθεατριών και την ελαφρά ψυχαγωγική αξία της σειράς.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι η πρόσληψη της σειράς, εν συνόλω, παραμένει τοπική υπόθεση, γίνεται αντιληπτή, δηλαδή, με όρους κυρίως τοπικούς (Cordeiro, 2012). Σήμερα η ελληνίδα τηλεθέτρια στην έρευνά μας, έχοντας αφομοιώσει την ελληνική κρίση, σχεδόν μία δεκαετία μετά, παρουσιάζει μια μορφή αντίστασης στον πραγματικό της κόσμο διαμέσου της σειράς. Η πρόσληψη λοιπόν φαίνεται να διαμορφώνεται σε άμεση συνάρτηση με το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον της Ελληνίδας τηλεθέτριας.

9) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο σημείο αυτό, θα γίνει η ανακεφαλαίωση των αποτελεσμάτων ως προς τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας. Όπως έχει ειπωθεί, δεν ήταν στόχος μας η διερεύνηση της πρόσληψης της σειράς *per se*, αλλά το πώς ‘χειρίζονται’ οι τηλεθεάτριες τις βασικές θεματικές της σειράς, σήμερα στην Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική κρίση που συνακόλουθα οδήγησε στην κρίση αξιών και βεβαιοτήτων, έχει φέρει τις Ελληνίδες τηλεθεάτριες της έρευνάς μας σε ένα σημείο συνολικού αναστοχασμού / αμφισβήτησης των πρότερων της κρίσης χαρακτηριστικών, προτύπων, αξιών και βεβαιοτήτων που συνέπιπταν σε μεγάλο βαθμό με αυτά της σειράς; Με άλλα λόγια, στόχος ήταν το πώς προσλαμβάνουν σήμερα οι Ελληνίδες τηλεθεάτριες τις θεματικές της σειράς που περικλείουν τα μετανεωτερικά πρότυπα της κατανάλωσης, της επαγγελματικής, οικονομικής και σεξουαλικής χειραφέτησης, της Νέας Υόρκης ως πεδίου αέναων ευκαιριών, των συντροφικών ρομαντικών σχέσεων και των νέων μοντέλων σχέσεων, και τέλος της φιλίας ως ‘μεταοικογένεια’.

Οι τηλεθεάτριες ως γνήσια μετανεωτερικά υποκείμενα, αναστοχάζονται σχεδόν για όλα τα ζητήματα που θίγει η σειρά. Η κρίση, όπως συνάγεται είτε από το πρόδηλο είτε από το υπόρρητο επίπεδο των απαντήσεων των συμμετεχουσών, καθόρισε τον επαναπροσδιορισμό και συνακόλουθα την πρόσληψη των μετανεωτερικών προτύπων της κατανάλωσης, της επαγγελματικής και οικονομικής χειραφέτησης και της Νέας Υόρκης ως πεδίου ατέρμονων ευκαιριών, όπως αποτυπώνονται στη σειρά. Η κρίση όμως επηρέασε, σε συνδυασμό με τον ηλικιακό παράγοντα, και την πρόσληψη της μετανεωτερικής επιταγής της σεξουαλικής χειραφέτησης και των νέων μοντέλων του σχετίζεσθαι. Αντιθέτως, φαίνεται ότι η κρίση δεν επέφερε επαναξιολόγηση των φιλικών σχέσεων. Ακόμη, συνάγεται ότι η σειρά, μεσούσης της κρίσης, αποτελεί για τις τηλεθεάτριες μια καταφυγή ελαφράς ψυχαγωγίας και φαντασίωσης καλύτερων ημερών.

Πιο αναλυτικά, η κατανάλωση ως αξία, απορρίπτεται από τις συμμετέχουσες, παρότι μπορεί να υπάρχει η δυνατότητα και σήμερα ακόμη. Το πρότυπο κατανάλωσης στη σειρά εκλαμβάνεται διαφορετικά από την προ κρίσης εποχή. Στο παρελθόν, το γυναικείο τηλεοπτικό κοινό της έρευνάς μας φαίνεται ότι σχετιζόταν θετικά, και σε κάποιο βαθμό ‘συγχρονιζόταν’ με το καταναλωτικό πρότυπο της σειράς. Σήμερα, παρατηρούμε μια αξιακή αποεπένδυση στην κατανάλωση και ταυτόχρονα μια ενοχή για προηγούμενες καταναλωτικές συνήθειες. Οι τηλεθεάτριες επικρίνουν το καταναλωτικό σκέπτεσθαι των πρωταγωνιστριών τονίζοντας ότι η κατανάλωση, ακόμη και αν υπάρχει ως δυνατότητα, σήμερα δεν αποτελεί στόχο, σύμβολο κοινωνικοοικονομικού στάτους ή μέσον αυτοπραγμάτωσης. Οι μετενεωτερικές τηλεθεάτριες της έρευνάς μας φαίνεται ότι επαναπροσδιορίζουν σε σύντομο χρονικό διάστημα την κυριαρχούσα νοοτροπία τους, εξαιτίας των δομικών αλλαγών που επέφερε η κρίση.

Ως προς την επαγγελματική σταδιοδρομία και την οικονομική αυτονομία μέσω αυτής, οι

συμμετέχουσες δηλώνουν ότι παραμένει αξία για τις ίδιες, όπως αποτυπώνεται στη σειρά. Στο παρελθόν αυτή την θεματική ενότητα της σειράς την παρέβλεπαν, δεδομένου ότι για τις ίδιες αποτελούσε κεκτημένο η δυνατότητα βιοπορισμού μέσω της καριέρας. Σήμερα, αντιθέτως, δεν φαίνεται προσεγγίσιμο ένα τέτοιο πλάνο καριέρας από τις συμμετέχουσες, εξαιτίας της κρίσης στη χώρα η οποία της ωθεί στην απόκτηση του αναγκαίου και στον βιοπορισμό, που δεν συνυφάινεται αναγκαστικά με μια επαγγελματική ανέλιξη. Οι συμμετέχουσες θαυμάζουν την επαγγελματική ζωή των πρωταγωνιστριών, την σχολιάζουν θετικά. Παραδέχονται ότι και σήμερα, παρ' όλες τις δυσκολίες που έχει επιφέρει η κρίση στον επαγγελματικό τομέα, για τις ίδιες παραμένει ένας ιεραρχικά υψηλός στόχος και αποτελεί σημαντικό μέρος της αυτοπραγμάτωσής τους.

Η Νέα Υόρκη ως πεδίο ατέρμονων ευκαιριών για κατασκευή και ανασκευή ενός πλάνου ζωής και συνακόλουθα ενός νέου εαυτού, δεν μπορεί να προσεγγιστεί από τις συμμετέχουσες σήμερα, όμως δεν φαίνεται να αποτελεί, όπως προ κρίσης, σαφή αξία. Η μητρόπολη της κατανάλωσης είναι μια ουτοπία: η σειρά προβάλλει μια ουτοπία στην πόλη αυτή, κατά τις συμμετέχουσες. Οι συμμετέχουσες δεν θεωρούν εφικτή αλλά ούτε αναγκαστικά και θεμιτή την δυνατότητα συνεχούς αλλαγής της βιογραφίας ζωής τους. Εξάλλου, η 'αφομοίωση' της κρίσης δεν τους επιτρέπει να έχουν αυτό το προνόμιο – χαρακτηρίζουν μάλιστα τη Νέα Υόρκη (ως σύμβολο του προνομίου αυτού) ως μια πόλη ουτοπία. Η κρίση, τους έχει οδηγήσει στην απαισιόδοξη αντίληψη μιας στασιμότητας που φαίνεται μονόδρομος.

Από την άλλη, το ζήτημα της σεξουαλικής χειραφέτησης αντιμετωπίζεται αναστοχαστικά, χωρίς όμως να καταλήγει σε απόρριψή του αλλά ούτε και υιοθέτησή του, παραμένει ένα πεδίο όπου αποκαλύπτονται οι αντιφάσεις των συμμετεχουσών. Η σεξουαλική χειραφέτηση, λοιπόν, είναι ένα πεδίο αμφιθυμίας για τις συμμετέχουσες, ενώ δεν αποτελεί σαφές πρότυπο, στέκεται μετέωρη σαν αξία. Εξάλλου, στην χώρα εξαιτίας της κρίσης δεν δίνεται η δυνατότητα εύκολα στη γυναίκα για καριέρα και για οικονομική αυτονομία που, εν πολλοίς, εξασφαλίζει την σεξουαλική της χειραφέτηση. Εντοπίζεται ότι στην Ελλάδα της κρίσης, η χειραφέτηση αποτελεί έναν τομέα της ζωής για τον οποίο οι συμμετέχουσες μιλούν με αντιφάσεις. Εντοπίζουμε συνεπώς μια αμφιθυμία ως προς τη σεξουαλική χειραφέτηση και αυτό φαίνεται ότι δεν προκύπτει εν κενώ, αφού φάνηκε να σχετίζεται με την ελληνική κρίση.

Ακόμη, από τις συντροφικές σχέσεις εκλαμβάνονται θετικά όσες είναι σε ισορροπία με τους υπόλοιπους τομείς της ζωής. Οπωσδήποτε, οι συμμετέχουσες στέκονται αναστοχαστικά και επί αυτού του τομέα, που αποκαλύπτει σήμερα νέες μορφές σχέσεων. Η κρίση αξιών και βεβαιοτήτων, σε συνδυασμό με τον ηλικιακό παράγοντα, οδηγεί τις Ελληνίδες τηλεθέατριες 31-40 ετών στην προσπάθεια επανορισμού αυτών των ζητημάτων. Είναι, λοιπόν, πιο ανοιχτές σε νέες μορφές σχέσεων, απότοκο της ρευστότητας που παρατηρείται και στον σχεσιακό τομέα εξαιτίας της κρίσης. Έτσι, οι διαφυλικές σχέσεις και η συντροφικότητα συνιστούν πεδίο διαπραγμάτευσης του εαυτού στο σύνολό του: οι τηλεθέατριες είναι δεκτικές σε νέους τρόπους σύναψης σχέσεων, που

όμως βρίσκονται ακόμη μετέωρες.

Η μόνη θεματική της σειράς την οποία οι συμμετέχουσες εκλαμβάνουν με τον ίδιο τρόπο, προ και κατά τη διάρκεια της κρίσης, είναι αυτή της φιλίας. Η φιλία, αντιμετωπίζεται ως ένας χώρος συμβολικής ασφάλειας. Εντοπίζουμε λοιπόν την επένδυση στη φιλία ως πυλώνα ασφάλειας. Μέσω αυτής, τα άτομα μπορούν να διαχειρίζονται μετανεωτερικού τύπου 'απειλές' που εκπορεύονται και από την κυρίαρχη ρευστότητα. Η φιλία όπως προβάλλεται στη σειρά, πάντως, εκλαμβάνεται κατά κύριο λόγο με τρόπο θετικό.

Τελικά, οι συμμετέχουσες, προσλαμβάνουν την σειρά στο σύνολό της ως διασκέδαση, ως καταφυγή από την δυσχερή, εξ' αιτίας της κρίσης καθημερινή τους ζωή και πολλές φορές μέσω της σειράς, ονειροπολούν καλύτερες μέρες. Εντοπίζεται, λοιπόν, στις τηλεθεάτριες μια σαφής ανάγκη για φυγή και, ως γνωστόν, η βιομηχανία της τηλεόρασης ικανοποιεί αυτήν την ανάγκη φαντασιακά (μέσω της φαντασιακής φυγής), μεταξύ άλλων και μέσω της σειράς υπό εξέταση, στηριζόμενη στη διαχείριση του ανικανοποίητου.

Επεκτείνοντας την αναστοχαστικότητα των μετανεωτερικών προτύπων και πέραν αυτών της σειράς, προκύπτει το ερώτημα: τελικά, όσα συμβαίνουν στην Ελλάδα της κρίσης είναι φαινόμενα της ίδιας της κρίσης της νεωτερικότητας, της τρέχουσας μετανεωτερικότητας; Δεν είναι σαφές ακόμη αν πρόκειται πράγματι για μια κρίση ή βρισκόμαστε στο τέλος μιας εποχής και στην απαρχή μιας καινούργιας πραγματικότητας που δεν μπορούμε ακόμα να συλλάβουμε. Εξάλλου, τα συνεχώς μεταλλασσόμενα φαινόμενα μπορούν να χαρακτηριστούν απλώς ως κοινωνική εξέλιξη. Ποτέ δεν υπήρξε μια στάσιμη, μη μεταβαλλόμενη κοινωνία: πρέπει λοιπόν να καταλήξουμε ότι όλα εξελίσσονται.

A) Όρια και περιορισμοί

Στα ευρύτερα πλαίσια της αναστοχαστικότητας που (οφείλει να) ακολουθεί η ποιοτική έρευνα (και κάθε έρευνα), θα αναφέρουμε, στην παρούσα ενότητα, τις αδυναμίες της ερευνητικής διαδικασίας που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε ενδεχόμενη επανάληψή της. Η αναστοχαστικότητα, ως πρακτική επιστημολογικής ανησυχίας, συχνά ταυτίζεται με την υπονόμηση του «αυτονόητου», ότι δηλαδή η τάξη των πραγμάτων θα έπρεπε ή θα μπορούσε να είναι οριστικά «δεδομένη» (Τσέκερης, 2012).

Η αυτοκριτική μας εδώ δεν θα υπεισέλθει σε αυτά τα μονοπάτια, αλλά θα περιοριστεί στο ότι δεν καταφέραμε να υπερκεράσουμε τα εμπόδια που προέκυψαν λόγω της ελλιπούς εμπειρίας μας στην διεξαγωγή της συνέντευξης βάθους, αν μπορεί να λεχθεί κάτι τέτοιο στα πλαίσια μιας διπλωματικής. Ήταν για εμάς ένας τομέας πραγματικά πρωτόγνωρος, παρότι η προετοιμασία μας και η 'εκπαίδευσή' μας έγινε βάσει των οδηγιών που υπάρχουν στο εγχειρίδιο PAPI (Paper Assisted Personal Interviewing) (Smith, 2007).

Πιο αναλυτικά, δεν μπορέσαμε να καταγράψουμε με σημειώσεις, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, τη μη λεκτική συμπεριφορά (παραδείγματος χάριν τις εκφράσεις του προσώπου, τις χειρονομίες και τις κινήσεις του σώματος) των συμμετεχουσών καθώς και τα χαρακτηριστικά εκφοράς του λόγου (τόνος και χροιά φωνής ή τις μακρές παύσεις). Επιπλέον, οι σιωπές των ερωτώμενων θα έπρεπε να αφεθούν, γιατί και αυτές μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες, και αυτό σε κάποιες περιπτώσεις δεν κατέστη δυνατόν (Potter & Hepburn, 2012).

Θα πρέπει να αναφερθεί, πάντως εδώ, ότι εξαιτίας της παρουσίας τρίτων σε κάποιες συνεντεύξεις, οι συμμετέχουσες αναγκαστικά διέκοψαν το συλλογισμό τους σε μερικά σημεία. Τέλος, δεν καταφέραμε να αποφύγουμε προσωπικές αναφορές και αξιολογήσεις σε δεδομένες στιγμές, ενώ φάνηκε από μία βοηθητική ερώτηση (probe), ότι υπαγορεύεται η απάντηση, και έτσι δεν αφέθηκε χώρος στα υποκείμενα να αναστοχαστούν την εμπειρία τους (Potter & Hepburn, 2012).

B) Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Τα βασικά ερωτήματα που έθεσε η παρούσα έρευνα, καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό, όπως φάνηκε στην ενότητα των συμπερασμάτων. Παράλληλα, όμως, αναδύθηκαν σημεία και υποθέσεις προς περαιτέρω έρευνα ή εξακρίβωση, νέες ερευνητικές προοπτικές. Συμμεριζόμενοι την άποψη της Κωνσταντοπούλου (2012), «η σειρά αποτελεί ένα πολύ ενδιαφέρον πεδίο περαιτέρω έρευνας, ιδιαίτερα εφόσον φαίνεται να αποτελεί ένα πολιτισμικό συμβολικό σύστημα της δημοφιλούς κουλτούρας της μετανεωτερικότητας».

Ο προσανατολισμός της ποιοτικής μεθοδολογίας στην παραγωγή νέων οπτικών δίνει τη δυνατότητα της διατύπωσης υποθέσεων, η επαλήθευση των οποίων μπορεί να ελεγχθεί ποσοτικά σε μελλοντικές έρευνες (Silverman, 2010). Θα είχε νομίζουμε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σε επόμενη έρευνα, να υπάρχει συμμετοχή από γυναίκες με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Παρόλο το γεγονός ότι ειδικά για τις συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες το δείγμα είναι δύσκολο να συγκεντρωθεί, μια τέτοια έρευνα θα μπορούσε να εξετάσει την πρόσληψη της σειράς υπό το πρίσμα της σεξουαλικής ταυτότητας. Θα δινόταν έτσι η ευκαιρία για την ανίχνευση των διαφόρων σεξουαλικών ταυτοτήτων που ανήκουν στο κοινό της σειράς. Αυτή η έρευνα θα έδινε, κυρίως, μια σαφή απάντηση στο κατά πόσον «το S&C κατήργησε τη χρήση των στερεοτύπων και ειδικότερα αυτών του φύλου και της σεξουαλικής ταυτότητας ή τα πολλαπλασίασε» (Sepulchre, 2012).

Παρότι η παρούσα εργασία επιχείρησε να αναδείξει τη φαινομενολογική πρόσληψη της σειράς από τις συμμετέχουσες ως προς τον παράγοντα της κρίσης, δεν αναλύθηκαν (παρότι εντοπίστηκε παραδείγματος χάριν ο ηλικιακός παράγοντας) οι επιπλέον παράγοντες, πέραν της κρίσης, βάσει των οποίων συντελείται αυτή η πρόσληψη. Για να διερευνηθεί, λοιπόν, συνολικότερα η πρόσληψη της σειράς και να εξαχθούν γενικεύσιμα συμπεράσματα, σημαντικό είναι να

μελετηθούν επιπλέον παράγοντες που την καθορίζουν, όπως τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχουσών (κοινωνικοοικονομική τάξη, επίπεδο εκπαίδευσης και άλλα).

Καταληκτικά, μία παρόμοια έρευνα με την παρούσα, θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε νέες Ελληνίδες: πώς προσλαμβάνουν τη σειρά νεαρές δεκαέξι έως είκοσι ετών, που πρώτη φορά παρακολουθούν τη σειρά, εν μέσω κρίσης; Αυτό θα είχε ενδιαφέρον με το σκεπτικό ότι θα φώτιζε το αν η σειρά αντιπροσωπεύει μία 'άλλη' εποχή δεδομένου ότι αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της μετανεωτερικότητας και του μεταφεμινισμού. Θα σχετίζονταν θετικά με τη σειρά οι νέες Ελληνίδες;

Τα συμπεράσματα των ερευνών αυτών, σε συνδυασμό με αυτά της εργασίας μας, θα μας οδηγούσαν στην σκέψη του εάν η χώρα εισέρχεται ή ήδη βρίσκεται σε μία καινούρια εποχή η οποία, όμως, ακόμη δεν μπορεί να προσδιοριστεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anouk, A. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Βαρουφάκης, Πατώκος, Τσερκέζης & Κουτσοπέτρος. (2011). *Η οικονομική 'κρίση' στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ
- Βώβου, Ι. (2013). *Η 'κρίση' και τα ΜΜΕ*. Αθήνα: Παπαζήση
- Βώβου, Ι. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*, Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Barelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Glencoe: Free Press
- Bauman, S. (2009). *Ρευστοί Καιροί: Η ζωή στην εποχή της αβεβαιότητας*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Barthes, R. (2016). *Το μπλε είναι φέτος στη μόδα: κείμενα για την ένδυση και τη μόδα*. Αθήνα: Πλέθρον
- Bell, J.(2005). *Doing Your Research Project: A Guide for First-Time Researchers in Education, Health and Social Science*. Berckshire: Open University Press
- Bijl, W. v. Kriegenbergh & R. v. Bronswijk. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*, Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology, Vol 3 (No 2)*
- Bruzzi, S. & Church Gibson P. (2004). *Reading Sex and the City*, New York: I. B. Tauris
- Γαζή Α. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*, Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Γερακοπούλου, Π. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Γερακοπούλου, Π. (2009). *Τα παιδιά του Σούπερμαν: Ιστορίες φανατικής ανάγνωσης υπερ-ηρωικών κόμικς*, Αθήνα: Πολύτροπον
- Γεωργιάδης, Κ. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*, Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις

- Castells, M. (2010). *The Power of Identity*. New Jersey: Wiley
- Charmaz, K. (2003). *Grounded Theory: Objectivist & Constructivist Methods, in Strategies of Qualitative Inquiry*, Thousand Oaks, California: Sage
- Christensen, L. B. (2007). *Η Πειραματική Μέθοδος στην Επιστημονική Έρευνα*, Αθήνα: Παπαζήσης
- Cordeiro P., Fernambuco A. & Bettencourt da C. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*, Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Creswell ,J. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*, London: Sage
- Di Mattia, J. (2004). *Reading Sex and the City*. New York: I. B. Tauris
- Δεμερτζής, Ν. & Περεζός, Κ. (2010). *Ο Ζίγκμουντ Μπάουμαν και η Διφορούμενη Νεωτερικότητα*. Αθήνα: Gutenberg
- Δουδάκη, Β. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Εμμανουήλ, Δ., Καυταντζόγλου, Ρ. & Σουλιώτης. (2016). Κοινωνικές τάξεις και πολιτιστική κατανάλωση – μια πολλαπλά επίμαχη σχέση. *EKE*, 146
- Εμμανουήλ, Δ.(2016). Κοινωνικοοικονομική τάξη, στρώμα, status και κοινωνική καταγωγή στην Αθήνα του 2013 –Ένα δομικό σχήμα για την ανάλυση της αστικής κατανάλωσης. *EKE*, 146
- Evans, M. (2004). *Φύλο και κοινωνική θεωρία*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Flick, U., von Kardoff, E. & Steinke, I. (2004). *A Companion to Qualitative Research*. London: Sage
- Flick, U. (2002). *Triangulation: An introduction to qualitative research*. London: Sage
- Fontana, A. & Frey J. (1994). *The Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, California: Sage
- Glaser, B. & Strauss, A. (2006). *The Discovery of Grounded Theory Strategies for Qualitative Research*. New jersey: AldineTransaction -A Division of Transaction Publishers
- Giddens, A. (2014). *Οι συνέπειες της Νεωτερικότητας*. Αθήνα: Κριτική
- Greven, D. (2004). *Reading Sex and the City*. New York : I. B. Tauris

- Henry, A. (2004). *Reading Sex and the City*. New York: I. B. Tauris
- Hogg, M. & Vaughan, G. M. (2010). *Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Gutenberg
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική
- Καστράνη, Θ. (2012). *Φύλο, ψυχική οδύνη και συμβουλευτική διαδικασία: μια ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση της εμπειρίας γυναικών από τη θεραπευτική σχέση (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή)*. Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη
- Κωσταντοπούλου, Χ.(2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Kvale, S. & Brinkmann, S.(2009). *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. London: Sage
- Laverty, S.M. (2003). Hermeneutic phenomenology and phenomenology: A comparison of historical and methodological considerations, *in International Journal of Qualitative Methods*, 2 (3)
- Lefevre, H. (2007). *Δικαίωμα στην πόλη*. Αθήνα: Κουκίδα
- Lipovetsky, G.(2013). *Παγκοσμιοποίηση και Υπερνεωτερικότητα: Κοσμοπολιτισμός και Δυτική Κουλτούρα*. Θεσσαλονίκη: Νησίδες
- Μαυρίδης, Η. (2010). *Κοινωνική Σκέψη και Νεωτερικότητα*. Αθήνα: Gutenberg
- Μιχαηλίδου, Μ. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Μπογιατζής, Α. (2016). *Παναγιώτης Κονδύλης: ένας στοχαστής ενάντια στις βεβαιότητες*. Αθήνα: Ευρασία
- Macionis, J. & Gerber L. (2010). *Sociology*. Toronto: Pearson Education Canada
- Mason, J. (2009). *Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- McCabe, J. & Akass, K. (2004). *Reading Sex and the City*. New York: I. B. Tauris
- Ναυρίδης, Κλ. (1994). *Κλινική κοινωνική ψυχολογία*. Αθήνα: Παπαζήση
- Ντάβου, Μπ. (2015). *Ψυχολογικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και επιδράσεις στην*

κοινωνική και πολιτική συμπεριφορά. <http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewlecture.aspx?LectureID=2068>, Ανακτήθηκε: 4 Ιανουαρίου 2017

- Παναγιώτου, Π. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Πλειός, Γ. (2013). *Η κρίση και τα ΜΜΕ*. Αθήνα: Παπαζήση
- Πλειός, Γ. (2011). *Η κοινωνία της ενημέρωσης : ειδήσεις και νεωτερικότητα*. Αθήνα: _Καστανιώτη
- Reñafiel, C. (2012), *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Potter, J. & Hepburn, A. (2012). *Handbook of Interview Research*. London: Sage
- Reijmerdsdal, A. Neijens & Smit. (2012). *Sex and the City: Ταυτότητα και Αναζήτηση Νοήματος στη Μετανεωτερική Αφήγηση*. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις
- Σακαλάκη, Μ. (2008). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Πεδίο
- Sepulchre, S. (2012). *La femme sérielle, un work in progress: Cycle Genre et sexualité*, Bruxelles: Université Libre de Bruxelles
- Silverman, D. (2010). *Doing Qualitative Research A Practical Handbook*. Thousand Oaks, California: Sage
- Smith, J., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis Theory, Method and Research*. Thousand Oaks, California: Sage
- Smith, J. (2007). *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. London: Sage
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης στην Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Κριτική
- Vaughan, M. & Hogg. (2011). *Social psychology*. London: Pearson Education Limited
- Χάλαρη, Α. (2011). Πώς Αλλάζει η Ελληνική Κοινωνική Πραγματικότητα και Γιατί; Μια εμπειρική μελέτη της υποκειμενικότητας των πολιτών, στο *Ελληνική Κοινωνία 1975-2010: Μετασχηματισμοί, Ανακατατάξεις, Προκλήσεις, Πρακτικά 3^{ου} Τακτικού Συνεδρίου Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας*, Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- Χρηστάκης, Ν. & Χαλάτσης, Π. (2011). *Ομόφυλες και ετερόφυλες φίλιες*. Αθήνα: Παπαζήση
- Χρηστάκης, Ν. & Χαλάτσης, Π. (2010). *Φιλικές σχέσεις*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα

Χρηστάκης, Ν., & Αναλυτή, Αλ. (2013). Μοτοσικλετίστρια: Ψυχοκοινωνική καριέρα και εκδοχές της θηλυκότητας, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 139 (Α')

Χρηστάκης, Ν. (2016). *Ψυχοκοινωνιολογία των Μαζικών Επικοινωνιών*. Αθήνα : Gutenberg

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1) ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Εισαγωγικές Ερωτήσεις

Πες μου λίγα λόγια για τον εαυτό σου: η ηλικία σου, πού μεγάλωσες, τί δουλειά κάνεις, αν έχεις πάει στο πανεπιστήμιο

Η Πρόσληψη της Σειράς

- 1) Πώς ξεκίνησες τη σειρά και γιατί συνέχισες να την παρακολουθείς ;
- 2) Ποιά είναι τα κύρια θέματά της που σε ήλκυσαν όταν την πρωτοείδες και ποια σήμερα ;

Ταύτιση -Φαντασίωση

- 1) Σε ποια νομίζεις ότι μοιάζεις περισσότερο ;
- 2) Ποια είναι η αγαπημένη και λιγότερο αγαπημένη και γιατί;
- 3) Τί σκέφτεσαι για την καθεμία ;

Κατανάλωση και Μόδα

- 1) Τί ρόλο παίζει η μόδα; Είναι κάτι που σε 'τραβάει' στη σειρά ;
- 2) Πώς σου φαίνεται η έμφαση που δίνεται στη κατανάλωση;

Η Νέα Υόρκη

- 1) Τι συμβαίνει στη Ν.Υ. ;
- 2) Τί σκέφτεσαι για τον τρόπο ζωής των ηρωίδων σε ένα μητροπολιτικό περιβάλλον;
- 3) Θα ήθελες να μένεις εκεί και να ζεις όπως οι ηρωίδες;
- 4) Υπάρχουν κοινά βιώματα με τις ηρωίδες, ως προς τη ζωή στην πόλη;

Επαγγελματική και Οικονομική Χειραφέτηση

- 1) Ποια είναι πιο πετυχημένη και ποια πιο ευτυχησμένη από τις τέσσερεις ;

- 2) Τί σκέφτεσαι για την καριέρα τους ;
- 3) Τί σκέφτεσαι για το πώς παρουσιάζεται η επένδυσή τους στην καριέρα; Τι σημαίνει αυτό για τις ηρωίδες ;

Σεξουαλική Χειραφέτηση

- 1) Πόσο χειραφετημένες είναι αυτές οι γυναίκες; Πόσο πειστικό είναι αυτό;
- 2) Πώς το σκέφτεσαι αυτό σε σχέση με την ζωή σου ;
- 3) Πώς βλέπεις την σεξουαλική τους ζωή ;
- 4) Πώς σου φαίνεται που οι σεξουαλικές σχέσεις κυριαρχούν στη σειρά ;
- 5) Η ομοφυλοφιλία πώς σου φαίνεται στη σειρά ;

Συντροφικές Σχέσεις

- 1) Πώς σου φαίνεται η ερωτική ζωή των τεσσάρων;
- 2) Τι σκέφτεσαι για τις σχέσεις των ηρωίδων με το άλλο φύλο στη σειρά;
- 3) Ποια συντροφική σχέση, από αυτές στη σειρά, σου φαίνεται πιο ωραία;
- 4) Τί σκέφτεσαι για το πώς παρουσιάζεται ο άνδρας ;

Φιλικές Σχέσεις

- 1) Τι σκέφτεσαι για τις σχέσεις των φιλενάδων στη σειρά;
- 2) Πόσο πειστικές είναι;

Η Ελληνική κρίση

- 1) Η κρίση σε έχει επηρεάσει ;
- 2) Πόσο 'κοντά' στη σειρά νιώθεις σήμερα ;
- 3) Είναι ρεαλιστική η σειρά ;
- 4) Η κρίση είναι λόγος για να δεις ή να μη δεις τη σειρά;
- 5) Βλέπεις κάτι κοινό στη ζωή των ηρωίδων και τη δική σου σήμερα;